

Δ. ΓΙΑΝΝΙΑ - Δ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

τάξις ΣΤ' 62

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Δ. ΓΙΑΝΝΙΑ - Δ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ
ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Υπό του Υπουργείου Παιδείας άριθ. 68742 —1955

ΦΩΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΙΑΣ

62

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ 6 — ΤΗΛ. 237.647 — ΑΘΗΝΑΙ

18098

Υφιοψηγήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Δ/ΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20-6-1956

Ἀριθμ. Πρωτ. 68742

Πρὸς

Τοὺς κ. κ. Δ. Γιαννιᾶν — Δ. Γιαννάκων

Λομβάρδου 153

Ἐνταῦθα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67002/19-6-56 πράξεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κ.Γ.Δ.Σ.Ε. ἐνεκρίθη διὰ μίαν διετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1956-57 τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνισμὸν βιβλίον σας «**Ἱστορία Νέων Χρόνων**» ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οικείων Ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου ἐκτυπώσῃτε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔγκρισις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεὶ τὴν παρούσαν δὲν εἶναι ἐγκριμένον.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντής

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἑλλάς, ἡ πατρίς μας, ἔχει τὴν ἀρχαιότεραν καὶ τὴν πλέον ἐνδοξον ἱστορίαν ἀπὸ κάθε ἄλλην χώραν εἰς τὸν κόσμον. Κανένας ἄλλος λαὸς δὲν ἔφθασεν εἰς τόσον ὑψηλὸν σημεῖον πολιτισμοῦ, οὔτε ἀνέδειξε τόσους μεγάλους καὶ φωτισμένους ἄνδρας.

Ὅλοι παραδέχονται ὅτι ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο τὸ σχολεῖον τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ πολιτισμένα ἔθνη μελετοῦν τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων μας, διὰ νὰ ἀντλήσουν ὠφέλιμα διδάγματα καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἀναπτύξουν ἀκόμη περὶ σσότερον τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τους. Διότι ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι τὸ θεμέλιον τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Οἱ Ἡρωικοὶ Χρόνοι. Τὴν ἀρχαιότεραν περιόδον τῆς ἱστορίας μας τὴν ὀνομάζομεν Ἡρωικὸς χρόνος, διότι τότε ἔζησαν οἱ φημισμένοι ἦρωες: Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Ἰάσων, ὁ Ὀρφεύς καὶ τόσοι ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἔκαμον ὑπεράνθρωπα ἥρωικά κατορθώματα. Τότε ἔγινεν ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ὁ Τρωικὸς πόλεμος καὶ αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς, πῶν τόσον μᾶς εὐχαριστοῦν, ὅταν τὰς ἀκούωμεν ἢ ὅταν τὰς διαβάζωμεν. Τὴν ἱστορίαν τῶν ἥρωικῶν χρόνων τὴν μαθάνομεν εἰς τὴν Τρίτην τάξιν.

Οἱ Ἀρχαῖοι Χρόνοι. Εἰς τὴν Τετάρτην τάξιν διδασκόμεθα τὴν ἱστορίαν τῆς Σπάρτης καὶ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα. Προχωροῦμεν εἰς τοὺς Περσικὸς πολέμους, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἡρωμένοι ἐνίκησαν τοὺς βαρβάρους Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰς Πλαταιάς, καὶ ἔδωσαν τὸ παράδειγμα εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι ἠξέουρον νὰ ἀγωνίζωνται καὶ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι. Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἡ ἐνδοξὸς ἐποχὴ τοῦ Περικλέους.

Κατόπιν ἔρχεται ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ οἱ Τριάκοντα Τύραννοι. Ἀκολουθεῖ ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν μὲ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τὸν Πελο-

πίδαν. Συνέχεια ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος καὶ τέλος οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἕως τὸ ἔτος 146 π.Χ., πού οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα.

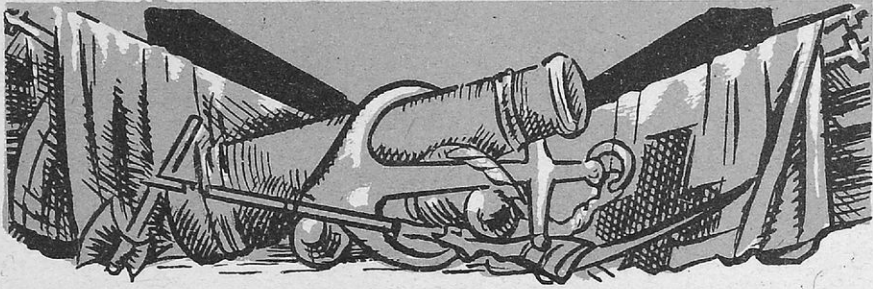
Ἀπὸ τὸ ἔτος 146 π.Χ. ἕως τὸ 1ον ἔτος πού ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς καὶ 330 ἔτη ἔπειτα ἀπὸ τὴν γέννησίν Του, ἡ πατρίς μας ἦτο ὑποδουλωμένη εἰς τοὺς κατακτητὰς Ρωμαίους.

Οἱ Βυζαντινοὶ Χρόνοι. Εἰς τὴν Πέμπτην τάξιν ἐμάθομεν, ὅτι ἀπὸ τὸ ἔτος 330 μ. Χ. ἀρχίζει μία νέα περίοδος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας. Διότι τὸ ἔτος αὐτὸ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἴδρυσεν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς, ἀδελφωμένος μὲ τὸν Χριστιανισμὸν, συνειργάσθησαν εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ παρουσίασαν καινούργια ἔργα προόδου καὶ πολιτισμοῦ. Ἐνθυμεῖσθε τὰ ὀνόματα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τοῦ Μ. Θεοδοσίου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Κωνσταντίνου Πρωγνάτου, τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου, τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἦτο ὁ τελευταῖος μαρτυρικὸς ὑπερασπιστὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσαν καὶ ὑπεδούλωσαν τὸ 1453 μ. Χ. οἱ Τοῦρκοι.

Τὴν συνέχειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι σήμερον, θὰ τὴν μάθωμεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦτο. Εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία τῶν Νέων Χρόνων.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ Ἕλληνες.

Ὅπως πολλές φορές συμβαίνει εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ὠρισμένα γεγονότα, π.χ. ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τόπου τῆς κατοικίας, ἡ ὀρφάνια, μία καταστροφὴ ἀπὸ πυρκαϊάν ἢ σεισμόν, κάποια ἀπροσδόκητος κληρονομία, φέρουν μίαν γενικὴν ἀναστάτωση εἰς τὴν ζωὴν μας· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς τὰ ἔθνη συμβαίνουν κατὰ διαστήματα ὠρισμένα γεγονότα μεγάλης σημασίας, τὰ ὁποῖα φέρουν μίαν γενικὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς των.

Διὰ τοῦτο οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς ὅταν ἐξιστοροῦν τὴν ζωὴν τῶν λαῶν, σταματοῦν ἀναγκαστικῶς εἰς ὠρισμένα μεγάλα γεγονότα, εἰς ὠρισμένας σημαντικὰς χρονολογίας. Αἱ ἱστορικαὶ αὗται χρονολογίαι θεωροῦνται ὡς σταθμοί, διότι ἀποτελοῦν τὸ τέρμα μιᾶς περιόδου, ἀλλὰ συγχρόνως ἀποτελοῦν τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἄλλης νέας περιόδου. Ἐνοίγουν δρόμους καινούργιους, καινούργιους ὀρίζοντες εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἔθνους ἢ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος γενικῶς.

Μία τέτοια σημαντικὴ χρονολογία, ἕνας σταθμὸς σημαντικὸς εἰς

τήν Ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας, εἶναι καί ἡ θλιβερή ἐκείνη ἡμέρα τῆς 29ης Μαΐου 1453, πού ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ ἐκυρίευσε τήν Κωνσταντινουπόλιν.

Ἄπό τὸ ἔτος αὐτό, ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ὑποτάσσεται εἰς τοὺς κατακτητὰς καί ἡ ἐλευθέρα ζωὴ τῶν Ἑλλήνων σταματᾷ. Ἀρχίζει ἡ πικρὴ σκλαβιά ! Ἡ δουλεία ἐπιβάλλει παντοῦ τὸν ἀπαίσιον ζυγὸν τῆς καί προσπαθεῖ νὰ βυθίσῃ εἰς τὰ σκότη τὰς ψυχὰς καί τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων. Καμμία βοήθεια, καμμία ἐλπίς σωτηρίας δὲν φαίνεται ἀπὸ πουθενὰ πλέον !

Τί θὰ ἐγένετο ἄραγε ; Θὰ ἔσβηνεν ὁ ἑλληνισμὸς καί ἡ χριστιανοσύνη ; Θὰ ἠνάγκαζε τάχα ὁ φοβερὸς κατακτητὴς ὅλους τοὺς χριστιανούς νὰ γίνουιν μωαμεθανοὶ μὲ τὴν βίαν ; Θὰ τοὺς ἔπαιρνε τὰς περιουσίας ; Θὰ ἔκλεινε τὰς ἐκκλησίας των ; Θὰ τοὺς ἔκαμνε δούλους ; Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀμφιβολίαι ἐβασάνιζον τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὰς πρώτας ἐκείνας ἡμέρας τῆς ὑποδουλώσεως.

Ἄλλὰ ὁ Μωάμεθ, ἀπὸ τὴν στιγμήν πού ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολιν καί ἐγένεν ἀπόλυτος κύριος καί κληρονόμος τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, ἐσκέφθη σοβαρά, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὴν κρατήσῃ εἰς τὴν ὑποταγήν του.

Πρῶτα-πρῶτα ἐσκέφθη, ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἠμποροῦσαν νὰ κάμουν σταυροφορίαν, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἀδελφοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐμποδίσῃ μίαν τέτοιαν σταυροφορίαν. Καί ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸ σχίσμα, πού ὑπῆρχε μεταξὺ Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐθεώρησε συμφέρον του νὰ φροντίσῃ διὰ νὰ διατηρηθῇ αὐτὸ τὸ σχίσμα.

Ἐπειτα εἶδε, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν λαὸς ἐργατικός, φιλοπρόοδος καί πολιτισμένος. Ἐσκέφθη τότε ὅτι ἦτο συμφέρον του νὰ φερθῇ πρὸς τοὺς ὑποδουλωμένους μὲ ἀγάπην καί καλωσύνην. Ἔτσι θὰ εἶχε διπλὴν ὠφέλειαν. Πρῶτον θὰ ἐξοῦσαν εἰρηνικὰ καί τὰ δύο στοιχεῖα, δηλαδὴ οἱ κατακτητὰι καί οἱ ὑποδουλωμένοι, καί δεύτερον ὅτι οἱ ὑποδουλωμένοι εὐχαρίστως θὰ εἰργάζοντο καί θὰ ἐβοηθοῦσαν, διὰ νὰ προοδεύσῃ καί νὰ εὐτυχίσῃ ἡ νέα Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία.

Ἄπό αὐτοὺς τοὺς λόγους παρεκινήθη ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ μὴ κακομεταχειρισθῇ τοὺς Ἕλληνας καί νὰ μὴ τοὺς κάμῃ διὰ τῆς βίας μωαμεθανούς, ἀλλὰ νὰ τοὺς προστατεύσῃ καί νὰ τοὺς δώσῃ μερικὰ προνόμια, διὰ νὰ μὴ αἰσθάνωνται βαρὺν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Τὰ προνόμια αὐτὰ ἦσαν καί θρησκευτικὰ καί πολιτικά.

Τὰ προνόμια τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ, ὡς προνοητικὸς κυβερνήτης, εἶδε ὅτι οἱ χριστιανοί, τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν μεγάλην συμφορὰν τῆς ὑποδουλώσεως, εὐρίσκοντο εἰς ἀπελπισίαν καὶ ἀπόγνωσιν. Ἐκρίνε τότε ὅτι ἦτο ἡ κατάλληλος στιγμή, διὰ νὰ δείξῃ τὰ ἀγαθὰ του αἰσθήματα.

Ἐγνώριζε βεβαίως ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐτιμοῦσαν τὸν πατριάρχη των ἀνέκαθεν, σχεδὸν ὅπως καὶ τὸν αὐτοκράτορά των. Μὲ τὴν πτώσιν ὁμως τοῦ Βυζαντίου, οἱ χριστιανοὶ δὲν ἔχασαν μόνον τὸν αὐτοκράτορά των, ἀλλὰ ἔμεινε καὶ τὸ Πατριαρχεῖον χωρὶς πατριάρχη.

Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισεν ὁ Μωάμεθ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξουν νέον πατριάρχη. Μὲ τὴν ἀπόφασίν του αὐτὴν ἐδειχνε τὰς καλὰς του διαθέσεις πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς ἐστερέωνε τὴν ἰδέαν, ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ ζήσουν εἰς τὴν νέαν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, χωρὶς νὰ χάσουν οὔτε τὴν θρησκείαν των, οὔτε τὴν γλῶσσάν των, οὔτε καὶ τὸν ἔθνισμόν των.

Ἐζοῦσεν ἐκεῖνα τὰ θλιβερὰ χρόνια ἓνας λαμπρὸς θεολόγος, ὁ Γεώργιος Σχολάριος. Ὁ Σχολάριος ἦτο πολὺ μορφωμένος, ἀλλὰ ἦτο καὶ φοβερὸς πολέμιος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, δηλαδὴ τῆς Ἀνατολικῆς μὲ τὴν Δυτικὴν. Ἐναν τέτοιον ἄνθρωπον ὠνεῖρευέτο νὰ εὕρῃ καὶ ὁ σουλτᾶνος, διὰ νὰ τὸν ἀνεβάσῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

Μερικοὺς μῆνας λοιπὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν, συγκεντρώθησαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν γύρω ἐκκλησιῶν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξέλεξαν πατριάρχη τὸν Σχολάριον, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ κληρικὸν ὄνομα Γεννάδιος.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν, προσεκάλεσε ὁ Μωάμεθ τὸν νέον πατριάρχη εἰς τὰ ἀνάκτορά του. Ἐκεῖ τὸν ὑπεδέχθη μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ συνωμίλησαν ἀρκετὴν ὥραν φιλικῶς. Ὅταν τέλος ἦρθε ἡ στιγμή νὰ φύγῃ, τοῦ ἐδώρησε ὁ σουλτᾶνος ἓνα πολὺτιμον δεκανίκιον καὶ τοῦ εἶπεν διὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ :

«Πατριάρχευε μὲ ἡσυχίαν καὶ θὰ ἔχῃς τὴν φιλίαν μας δι' ὅ,τιδὴποτε θελήσῃς. Νὰ διατηρήσῃς μάλιστα καὶ τὰ προνόμιά σου, ὅπως καὶ οἱ προκάτοχοί σου πατριάρχαι».

Ἐπειτα τὸν συνώδευσε ἕως τὴν ἐξώθυραν τῶν ἀνακτόρων, τὸν ἔβο-

ήθησε νά ἀνεβῆ εἰς καταστόλιστον ἄλογον καὶ διέταξε τοὺς αὐλικούς του νά τὸν συνωδεύσουν ἔφιπποι ἕως τὸ Πατριαρχεῖον.

Ἄμέσως κατόπιν ὁ Μωάμεθ ἔκαμε καὶ διάταγμα, ὅπου ἔγραψε τὰ δικαιώματα, δηλαδὴ τὰ προνόμια, ποὺ ἔδιδε εἰς τὸν πατριάρχη. Τὰ προνόμια αὐτὰ ἦσαν τὰ ἑξῆς:

1. Ὁ πατριάρχης εἶναι ὁ ἀνώτερος ἐπόπτης ὅλων τῶν ἱερωμένων δηλαδὴ τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν μοναχῶν καὶ ἐπιβλέπει ὅλους τοὺς ναοὺς, τὰ μοναστήρια καὶ τὰς περιουσίας των.

2. Ὁ Πατριάρχης διορίζει τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἐπισκόπους.

3. Αὐτὸς δικάζει καὶ τιμωρεῖ κάθε κληρικὸν ποὺ παρεκτρέπεται.

4. Ἀποφασίζει διὰ κάθε ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα καὶ ἰδίως διὰ τὰ δογματικά.

5. Ἔχει τὸ δικαίωμα νά δικάζη καὶ νά λύη τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν εἴτε ἄλλος του, εἴτε μὲ τοὺς ἐπισκόπους του.

6. Ὁ πατριάρχης καὶ ὅλος ὁ χριστιανικὸς κλήρος ἀπαλλάσσεται ἀπὸ κάθε φορολογίαν.

7. Ἦμπορεῖ ὁ πατριάρχης νά βάζη φόρον εἰς τοὺς κληρικούς καὶ εἰς τοὺς χριστιανούς του διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας.

8. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἔχει καθήκον νά ἀκούη τὰς γνώμας τοῦ πατριάρχου, ὅταν πρόκειται διὰ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ποὺ ἔδωσε ὁ σουλτᾶνος εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἔκαμον τοὺς Ἕλληνας νά συνέλθουν ἀπὸ τὴν πρώτην των ταραχήν, ποὺ τοὺς ἐπροξένησεν ἡ ὑποδούλωσις.

Ἀπὸ τότε, ψυχὴ τοῦ ἔθνους ἔγινε πλέον ὁ πατριάρχης. Αὐτὸς ἦτο ὁ Ἐθνάρχης μας. Γύρω του συνεκεντρώθησαν αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρα ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς ἦτο ἡ παρηγοριὰ τοῦ Γένους μας εἰς τὰ τετρακόσια χρόνια, ποὺ ἔμεινε σκλαβωμένον εἰς τοὺς Τούρκους.

Α ἱ Κοινοτήτες.

Ὁ Μωάμεθ, μόλις συνῆλθε ἀπὸ τὴν μέθην τῆς μεγάλης του νίκης, ἠθέλησε νά ὀργανώσῃ τὸ κράτος του καὶ τοὺς λαοὺς ποὺ κατέκτησε. Τὸν σουλτᾶνον, κυρίως τὸν ἐνδιέφερε τότε, πῶς θὰ ἤμποροῦσε νά εἰσπράξη τοὺς φόρους. Γιατὶ οἱ Τούρκοι ἦσαν ἄνθρωποι τῶν πολέμων, συνηθισμέ-

νοι να ζούν από τα λάφυρα και από τα προϊόντα των χωρών που κατακτούσαν.

Ο Μωάμεθ, καθώς και οι διάδοχοί του, προσπαθοῦσαν εκείνη την εποχήν να επεκτείνουν τὰς κατακτήσεις των και να στερεώσουν την δύναμιν τῆς νεαρᾶς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Κυρία ἀπασχόλησις τῶν Τούρκων ἦσαν τότε τὰ πολεμικά.

Ἀπεναντίας, οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες περιορίσθησαν πλέον εἰς τὰ εἰρηνικά ἔργα. Εἰς τὰ χωρία και εἰς τὰς πόλεις κατεγίνοντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τους, ἢ ἡσχολοῦντο εἰς διαφόρους τέχνας, εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἦσαν ἐργατικοί, φιλοπρόδοδοι, ἐξοῦσαν ἀγαπημένοι, ἀλληλοβοηθοῦντο και ὑπεστηρίζοντο μεταξύ των.

Εἰς πολλὰ μάλιστα χωρία και εἰς πολλὰς πόλεις ἦσαν τόσο καλὰ ὠργανωμένοι, ὥστε εἶχον ἰδικὰς των κοινότητας με ἰδικούς των ἄρχοντας, πού τοὺς ἀνόμαζον δημογέροντας ἢ προεστοὺς ἢ ἐπιτρόπους.

Τὰς κοινότητας βεβαίως αὐτὰς τὰς εἶχον ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὰς διετήρησαν ὅμως και τὰς ὠργάνωσαν ἀκόμη καλλίτερα εἰς τὰ δυστυχή ἐκεῖνα χρόνια τῆς δουλείας.

Οὗ σουλτάνος προέβλεψε, ὅτι αἱ κοινότητες ἠμποροῦσαν νὰ ὠφελήσουν και τὴν τουρκικὴν διοίκησιν και διὰ τοῦτο δὲν τὰς κατήργησεν. Ἔδωσε μάλιστα και τὸ προνόμιον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ τὰς διατηρήσουν.

Βεβαίως οἱ Ἕλληνες, ὡς ὑπόδουλοι, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους και εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Ὡστόσο ὅμως πολλὰ ζητήματα τὰ ἐκανόνιζον οἱ δημογέροντες ἢ προεστοὶ τῆς κοινότητος. Αὐτοὶ ἐφρόντιζον νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους τοῦ χωρίου και νὰ τοὺς παραδίδουν εἰς τὸν Τούρκον διοικητὴν.

Τὸ ποσὸν τοῦ φόρου πού θὰ ἔδιδε κάθε χωρίον ἢ κάθε ἐπαρχία ἦτο ὠρισμένον ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἀρχήν. Οἱ ἄρχοντες ὅμως τῆς κοινότητος ἐκανόνιζον, τί ποσὸν ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ κάθε φορολογούμενος. Αὐτοί, ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς κοινότητος, παρουσιάζοντο εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς διὰ νὰ ὁμιλήσουν και νὰ τακτοποιήσουν ὅποιοδήποτε ζήτημα τοῦ χωρίου. Αὐτοὶ ἐπίσης ἐφρόντιζον διὰ τὰς ἐκκλησίας, συντηροῦσαν τὰ σχολεῖα, ἔλυον τὰς διαφορὰς μεταξύ τῶν χριστιανῶν, ἐπροστάτευον τὰ ὄρφανὰ και τοὺς ἀδυνάτους. Τέλος αὐτοὶ οἱ προεστοὶ ἐκανόνιζον τὴν φιλοξενίαν και γενικῶς προέβλεπον διὰ κάθε τί, πού ἠμποροῦσε νὰ ὠφελήσῃ τὴν κοινότητά των.

Κοινότητας με θαυμασίαν ὀργάνωσιν συναντῶμεν κατ' ἐκείνους

τούς χρόνους, εις τὴν Χίον, εις τὰ Ψαρά, εις τὰς Σπέτσας, εις τὴν Λειβαδιάν, εις τὰ Ἰωάννινα, εις τὰ 24 χωρία τοῦ Πηλίου, εις τὰ Ἀμπελάκια, εις τὰ Μαδιμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, εις τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἠπείρου καὶ εις πολλὰ ἄλλα μέρη.

Αἱ κοινότητες αὐταὶ ἐπρόκοψαν πάρα πολὺ καὶ ὠφέλησαν ὄχι μόνον τοὺς ἰδίους κατοίκους των, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. Διότι μὲ τὸ νὰ προστατεύουν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα καὶ μὲ τὸ νὰ κρατοῦν τοὺς Ἑλληνας ἐνωμένους καὶ ἀγαπημένους, τοὺς ἐπροφύλαξαν καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ ἀλλαξοπιστήσουν.

Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ὅπως εἶπομεν, ἔδωσεν ὁ σουλτᾶνος εἰς τοὺς χριστιανούς, πολλὰς φορές τὰ παρῆναι οἱ Τούρκοι. Διότι ὡς κατακτητὴν τὰ εἶχον ὅλα εἰς τὴν ἐξουσίαν των.

Ἐπαιρνον λοιπὸν διὰ τῆς βίας τοὺς ὠραίους ναοὺς τῶν χριστιανῶν καὶ τοὺς ἔκαμνον ἰδικὰ των τζαμιά. Τοὺς ἔκλειον τὰ σχολεῖα διὰ νὰ μὴ μαθαίνουν γράμματα καὶ ἔτσι νὰ πέσουν εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, νὰ λησμονήσουν τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος των καὶ νὰ καταστήσουν Τούρκοι εἰς τὸ τέλος. Τοὺς ἔπαιρναν τὰ καλλίτερα καὶ τὰ εὐφρούτερα κτήματα καὶ τοὺς ἄφηναν τὰ ἔρεινὰ καὶ τὰ ἄγονα, διὰ νὰ τοὺς περιορίσουν εἰς τὴν πτώχειαν καὶ εἰς τὴν ἀνέχειαν.

Διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα οἱ Ἕλληνες νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος, ἔπρεπε κάθε χρόνον νὰ πληρώνουν φόρον κεφαλικὸν (χάρᾶτσι). Αὐτὸς ὁ φόρος ἦτο πολὺ ταπεινωτικὸς καὶ πολὺ ἐξευτελιστικὸς διὰ τοὺς δυστυχισμένους τοὺς Ἕλληνας.

Δικαιοσύνην ἦτο δύσκολον νὰ εὑρουν οἱ χριστιανοί, διότι τὰ τουρκικὰ δικαστήρια συνήθως ἔδιδον τὸ δίκαιον εἰς τοὺς Τούρκους.

Δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ φοροῦν πολυτελεῖ ἑνδύματα, διὰ νὰ τοὺς ἔχουν πάντοτε ταπεινωμένους. Δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ διασκεδάσουν οὔτε νὰ ἀνεβαίνουν καβάλλα εἰς τὰ ἄλογα. Μόνον εἰς τὰ μουλάρια καὶ εἰς τοὺς γαϊδάρους τοὺς ἐπέτρεπον νὰ καβαλλικεύουν.

Εἰς ὅποιανδήποτε δημοσίαν ἀγγαρείαν ἔπαιρνον πάντοτε πρώτους τοὺς Ἕλληνας, ποὺ τοὺς ὠνόμαζον μάλιστα περιφρονητικῶς *ραγιάδες*, δηλαδὴ δούλους τοῦ σουλτάνου.

Ἄλλὰ ἡ πλέον φοβερὰ πληγὴ διὰ τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας ἦτο τὸ

ἀπάνθρωπον παιδομάζωμα. Ὁ φόρος τοῦ αἵματος, ὅπως τὸν ὀνομάζει ἡ Ἱστορία μας.

Τοῦρκοι στρατολόγοι, σχεδὸν κάθε χρόνον, περιήρχοντο τὴν χώραν καὶ ἤρπαζον τὰ πιὸ γερά, τὰ πιὸ εὐρωστα ἑλληνόπουλα μέσα ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰν τῆς μάννας τῶν καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ τὰ ἐξιολάμιζον, τὰ ἀνέτρεφον ὡς τουρκόπουλα καὶ ὅταν ἐμεγάλωναι, τὰ κατέτασσον εἰς τὸν στρατόν. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας ἀπετελοῦντο τὰ περιβόητα τάγματα τῶν Γενίτσάρων. Οἱ Γενίτσαροι ἐλησμονοῦσαν τὴν καταγωγὴν των καὶ δὲν ἐγνώριζον πλέον οὔτε γονεῖς οὔτε ἀδελφοὺς οὔτε συγγενεῖς οὔτε πατρίδα. Σπίτι των εἶχον τὸ στρατόπεδον, οἰκογένειαν τὸ τάγμα των καὶ πατέρα τὸν σουλτάνον.

Διὰ τοῦτο οἱ δυστυχισμένοι γονεῖς εὐχονται νὰ ἴδωσιν πεθαμένα τὰ παιδιά τους, παρὰ νὰ τοὺς τὰ πάρουν. Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ τάγματα τῶν Γενίτσάρων, ὅπως τὸ μαρτυροῦν καὶ οἱ ἀκόλουθοι στίχοι :

*«Καλλίτερα νὰ τὸ ἰδῶ στὴν κλινὴ νεκρωμένο,
καλλίτερα μὲ σάβανο πικρὸ νὰ τὸ στολίσω,
ἢ νὰ τὸ ἰδῶ Γενίτσαρο τὴν πίστι μας νὰ βρίζῃ
καὶ μὲ σαρίκι πράσινο νὰ σφάζῃ τοὺς Ρωμάλους».*

ἽΟ ἐκπατρισμός τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ μαύρη σκλαβιά, ποὺ ἐπότισε μὲ καταφρόνια καὶ πικρίαν τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, δὲν κατώρθωσε νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ ἐντελῶς. Πάντοτε ἔμενε βαθεῖα εἰς τὴν ψυχὴν των ριζωμένη μία κρυφὴ ἐλπίδα ὅτι ὅλα :

«Πάλι μὲ χρόνια, μὲ καρπούς, πάλι δικὰ μας θάναι».

Αὐτὴ ἡ βαθεῖα ἐλπίς ἦτο ὁ πλέον σοφὸς ὀδηγὸς τοῦ Ἔθνους μας εἰς τὸν δύσκολον δρόμον του, διὰ νὰ ξαναεὔρη καὶ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν του.

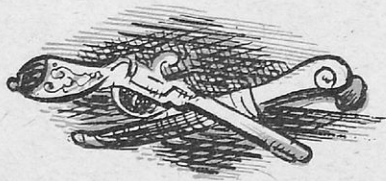
Ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πολλοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, λόγιοι, καλλιτέχνη, πλούσιοι ἔμποροι, ναυτικοὶ καὶ τεχνῖται, προβλέποντες τὴν καταστροφὴν ποὺ ἐπλησίαζεν, ἤρχισαν νὰ μεταναστεύουν εἰς τὴν Δύσιν.

Πρὸ πάντων ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφυγαν ἀκόμη περισσότεροι, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ἄφηνον τὴν πατρίδα των

καί ἐπήγαινον νά εὔρουν καταφύγιον εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ περισσότεροι κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας.

Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς λογίους ποῦ ἐπῆγαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπως ὁ Θεόδωρος Γαζής, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Γεώργιος Γεμιστός, ἡ Πλήθων, ὁ Βησσαρίων, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Ἰωάννης Λάσκαρης, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος καὶ ἄλλοι ἔφερον μαζί των τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐδίδαξαν μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, διέδωσαν τὰ φῶτα τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ ἐβοήθησαν εἰς τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως.

Τέλος, ὅπου καὶ ἂν εὕρισκοντο οἱ Ἕλληνες, δὲν ἐλησμονοῦσαν τὴν πατρίδα των. Ἀπεναντίας, μὲ τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης διὰ τὴν ἐλευθερίαν, εἰργάζοντο καὶ ἐφρόντιζον νὰ διατηρήσουν τὸν ἐθνισμόν των καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς των. Ἰδρουν κοινότητας, συνεκέντρωνον χρήματα, ἐκτιζον ἐκκλησίας καὶ συντηροῦσαν σχολεῖα, ὅπου ἐμορφώθησαν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἐγιναν ὁδηγοὶ τοῦ ἔθνους μας εἰς τὰ μαῦρα ἐκεῖνα χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Οἱ κλέφται καὶ οἱ ἀρματωλοί.

Εἶπομεν, προηγουμένως, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες ποῦ κατέφυγον εἰς τὰς ξένας χώρας, εἰργάζοντο καὶ ἐφρόντιζον ἀδιάκοπα, διὰ νὰ μὴ σταματήσῃ ἡ ζωὴ τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ μὴ σβήσῃ ἡ ἐλπίς τοῦ λυτρωμοῦ.

Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔγιναν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ραγιάδες. Δὲν ἔσκυψαν ὅλοι τὸ κεφάλι ἐμπρὸς εἰς τὸν κατακτητὴν. Οἱ ἀνδριότεροι ἔπαιρνον τὰ ὄπλα καὶ ἀνέβαινον εἰς τὰ βουνά, ὅπου ἐζοῦσαν ἐλεύθεροι. Ἐγίνοντο κλέφται. Τὸ ἀκόλουθον ἄσμα μᾶς ὁμιλεῖ καθαρὰ διὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ κλέφτου.

«Μάννα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω.
Δὲν ἤμπορῶ δὲν δύναμαι, ἐμάλλιας' ἡ καρδιά μου !
Θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου, νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
νὰ κατοικήσω, στὰ βουνά καὶ στὶς ψηλὲς ραχοῦλες.
Νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιὰ, μὲ τὰ θεριὰ κουβέντα,
νᾶχω τὰ χιόνια γιὰ σκεπὴ, τοὺς βράχους γιὰ κρεβάτι,
νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερὸν λημέρι.
Θὰ φύγω, μάννα, καὶ μὴν κλαῖς, μόν' δός μου τὴν εὐχή σου».

Οἱ περισσότεροι κλέφται εἶχαν τὰ λημέρια των εἰς τὸν Ὀλυμπον, εἰς τὸ Πήλιον, εἰς τὴν Πίνδον καὶ εἰς τὰ Ἄγραφα. Ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ πῆδημα, τὸ τρέξιμο, ἔρριπτον τὸ λιθάρι καὶ ἰδίως ἔκαμνον σκοποβολὴν.

Ἦσαν παλληκάρια ἀτρόμητα καὶ ἐπροτιμοῦσαν νὰ σκοτωθοῦν, παρὰ νὰ συλληφθοῦν αἰχμάλωτοι καὶ νὰ προσκυνήσουν τοὺς πασάδες. Διὰ τοῦτο ἐτραγουδοῦσαν :

*«Πασᾶ μου ἔχω τὸ σπαθί, βεζύρη τὸ ντουφεκι
Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θεριά, παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους».*

Ἐκ τὰ βουνὰ κατέβαινον συχνὰ καὶ ἐπολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐπροξενοῦσαν μεγάλας καταστροφάς.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς τοὺς κατεδίωκε πάντοτε, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐξοντώσῃ αὐτοὺς τοὺς ἀτρομήτους ἀετοὺς τῶν βουνῶν. Διότι οἱ κλέφται ἤξευραν καὶ καλά νὰ σκοπεύουν καὶ γενναῖα νὰ πολεμοῦν ἀπὸ τὰ ταμπούρια των.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἠναγκάζετο ὁ σουλτᾶνος νὰ συνθηκολογῇ μὲ τοὺς ἰσχυροτέρους ἀρχηγούς τῶν κλεφτῶν καὶ μάλιστα τοὺς ἀνέθετε νὰ προστατεύουν τὰς ἐπαρχίας των ἀπὸ κάθε ἐπιδρομὴν ἄλλων κλεφτῶν. Οἱ κλέφται αὐτοί, ποὺ ἤρχοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου, ὠνομάζοντο *ἀρματολοί*.

Οἱ πλέον ὀνομαστοὶ ἀρματοῶλοι ἦσαν ὁ Μπουκουβάλας, ὁ Βλαχάβας, ὁ Μηλιώνης, ὁ Ἄνδρουττος, ὁ Νικοτσάρας καὶ ἄλλοι. Πολλάκις ὅμως οἱ ἀρματοῶλοι, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ βλέπουν τοὺς Τούρκους νὰ ὑβρίζουν καὶ νὰ τυραννοῦν τοὺς ἀδελφούς των τοὺς Ἕλληνας, ἠνώοντο πάλιν μὲ τοὺς κλέφτας καὶ συνέχιζον σκληρότερον τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν τυράννων.

Ἐκ τὰ σώματα λοιπὸν αὐτὰ τῶν ἀρματοῶλων, ποὺ ὠργανώθησαν μὲ τὴν ἄδεια τοῦ σουλτάνου, ἐσχηματίσθη σιγὰ σιγὰ μία ἀνεγνωρισμένη, στρατιωτικὴ δύναμις ἀπὸ Ἕλληνας. Ἡ δύναμις αὐτὴ, μαζὶ μὲ τοὺς κλέφτας, ἀπετέλεσαν τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς, ὁ ὁποῖος ἀργότερα κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀρματοῶλους καὶ τοὺς κλέφτας ἀνεδείχθησαν οἱ κυριώτεροι ὄπλαρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Τὰς ἀνδραγαθίας τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματοῶλων τὰς ἐξυμνεῖ ὁ λαὸς μας εἰς τὰ θαυμάσια κλέφτικα τραγούδια. Μέσα εἰς αὐτὰ τὰ τραγού-

δια βλέπομεν τὸ ἀκμαῖον φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ. Βλέπομεν τὸν ἀσίγαστον πόθον τῆς ἐλευθερίας, τοῦ διαλαλεῖ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι «ἢ Ἑλλάς ποτὲ δὲν πεθαίνει»

Οἱ Ἕλληνες προσδεύουν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἄν ἡ στεριά εἶχε νὰ ἐπιδειξῇ εἰς τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς σκλαβιάς τοὺς ἀτρόμητους κλέφτας καὶ ἀρματολούς, καὶ ἡ θάλασσα δὲν ἔμεινεν ὀπίσω. Εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς τὰ νησιά τῆς πατρίδος μας, ἀνέκαθεν οἱ κάτοικοι κατεγίνοντο εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Βεβαίως, εἰς τὰ πρῶτα ἐκεῖνα χρόνια τῆς δουλείας, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ραγιαδες νὰ ἔχουν μεγάλα καράβια, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εἶχον μαραζώσει.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων, ἔχοντες ἐμπρὸς τῶν τὸν εὐκόλον δρόμον τῆς θαλάσσης, δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν χρησιμοποιοῦν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἄφηνον νὰ ἔχουν μεγάλα πλοῖα, κατεσκεύαζον μόνοι τῶν μικρὰ πρωτόγονα πλοιάρια, μὲ τὰ ὁποῖα περιέπλεον τὰ γειτονικὰ παράλια καὶ ἔκαμον μεταφορὰς καὶ μικροεμπόριον.

Ἄλλὰ ἀργότερα, κατὰ τὸ 1783, ἡ Ρωσία ὑπέγραψεν ἐμπορικὴν συμφωνίαν μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἀνέλαβε νὰ προστατεύσῃ κάθε ἑλληνικὸν πλοῖον, ποῦ θὰ εἶχε τὴν ρωσικὴν σημαίαν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν καράβια μικρὰ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἔπειτα μεγαλύτερα, εἰς τὰ ὁποῖα ὕψωνον τὴν ρωσικὴν σημαίαν. Τοιοῦτοτρόπως διέσχιζον τὰς θαλάσσας ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἀκόμη πέρα, ἕως τὰ παράλια τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Ρωσίας ἔπαιρνον τὸ σιτάρι, τὰ γουναρικά καὶ τὰ διάφορα ἄλλα ἐμπορευμάτα διὰ νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν ἐφόρτωνον ἄλλα προϊόντα βιομηχανικά, ὑφάσματα, οἰκιακὰ σκευῆ, σιδηρικά, τὰ ὁποῖα μετέφερον καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς Ἀνατολῆς.

Πολὺ ὠφελήθησαν καὶ ἐπλούτισαν οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Τότε ἡ Ἀγγλία εἶχε κηρύξει τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Ἄλλὰ οἱ ἀτρόμητοι Ἕλληνες ναυτικοί, ἀψηφόντες τὸν κίνδυνον, παρεβίαζον τὸν

ἀποκλεισμόν, ἐπληθίσζον μὲ τὰ καράβια τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπωλοῦσαν εἰς μεγάλας τιμὰς σιτάρια, τρόφιμα καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα.

Μὲ τὴν ναυτιλίαν λοιπὸν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων ἀπέκτησαν σιγά-σιγά πολλὰ πλοῦτη καὶ καράβια πολυάριθμα καὶ μεγάλα. Τὰ περισσότερα τὰ εἶχαν ἢ Ὑδρα, οἱ Σπέτσες καὶ τὰ Ψαρά.

Ὡστόσοσιν ὅμως, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Μεσόγειος θάλασσα δὲν ἦτο χωρὶς κινδύνους διὰ τοὺς ναυτικούς. Διότι τρομεροὶ Ἀλγερινοὶ πειραταὶ, οἱ *κουρσάροι*, ὅπως τοὺς ἔλεγαν τότε, ἐπιαναν καὶ ἐλήστευον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, πὺ συναντοῦσαν εἰς τὸ πέλαγος.

Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐξώπλιζον τὰ πλοῖα τῶν μὲ ὄπλα καὶ κανόνια, διὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς κουρσάρους. Ἔτσι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ναῦται, ἀπὸ τὰς συμπλοκάς καὶ ἀπὸ τὰς μάχας πὺ ἔκαμνον μὲ τοὺς πειρατάς, ἐσυνήθιζον εἰς τοὺς πολέμους τῆς θαλάσσης καὶ ἦσαν ἀτρόμητοι.

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, ἡ σκλαβωμένη μας πατρίς εἶχε τρεῖς σπουδαιοτάτας ὠφελείας.

α') Συγκεντρώνοντο πολλὰ πλοῦτη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὅποια θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα. β') Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν μέγαν ἐμπορικὸν στόλον, ὁ ὅποιος θὰ ἦτο ἔτοιμος νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. γ') Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν ἐξωπλισμένα καὶ οἱ ναῦται καλὰ ἐξησκημένοι διὰ τὸν θαλάσσιον πόλεμον, πὺ θὰ ἀνελάμβανε μετ' ὀλίγον ἡ πατρίς.

Ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴν αὐτὴν ναυτιλίαν ἀνεδείχθησαν οἱ ναυτικοὶ μας ἦρωες τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ ναύαρχοι, οἱ κυβερνήται τῶν πλοίων καὶ οἱ ναῦται, πὺ ἀντιπαρτάχθησαν, εἰς τὸν ἀργάνωμένον πολεμικὸν στόλον τῶν Τούρκων, ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνενέωσαν τὰς δάφνας τῶν Σαλαμινομάχων.

Ο Ἰ Φ α ν α ρ ι ῶ τ α ι .

Μὲ τὰ προνόμια πὺ ἔδωσεν ὁ Μωάμεθ ὁ Β' εἰς τὸν Πατριάρχην μας, ἤρχισε τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως νὰ γίνεταί τὸ κέντρον τῆς ὀρθοδόξου χριστιανοσύνης καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Βλέπομεν τότε νὰ συγκεντρώνωνται σιγά-σιγά γύρω ἀπὸ τὸν πατριάρχην, τὸν

ἀρχηγὸν τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς θρησκείας μας, πολλοὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, διότι ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ἤμποροῦσαν καλλίτερα νὰ ὠφελήσουν τὴν πατρίδα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μορφωμένοι ὠνομάσθησαν Φαναριῶται, διότι κατοικοῦσαν εἰς τὴν συνοικίαν Φανάρι, ὅπου εὕρισκετο καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Καὶ τὸ σπουδαῖον εἶναι, ὅτι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας τοὺς ἐχρησιμοποιοῦσε καὶ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις. Διότι οἱ Τοῦρκοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ ὅταν ἤθελον νὰ συζητήσουν διὰ διαφόρους ὑποθέσεις μὲ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης, δὲν ἤμποροῦσαν, γιὰτὶ δὲν ἤξευραν νὰ ὁμιλοῦν ξένας γλώσσας.

Διὰ τοῦτο ἔπαιρνον ὡς διερμηνεῖς τοὺς Φαναριώτας, ποὺ ἤξευραν νὰ ὁμιλοῦν τὰς γλώσσας τῶν Εὐρωπαίων, τοὺς διώριζον ὑπαλλήλους τῶν καὶ τοὺς ἀνεβίβαζον εἰς μεγάλα ἀξιώματα. Πρῶτος μεγάλος διερμηνεὺς ἔγινε ὁ Παναγιώτης Νικουσίης καὶ κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ, ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς θέσεις ποὺ κατεῖχον εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος, ὠφέλθησαν καὶ ἐπροστάτευσαν πολὺ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων. Ἀργότερα μάλιστα ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς μεγάλους αὐτοὺς διερμηνεῖς τοὺς διώριζεν ὡς ἡγεμόνας εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ εἰς τὴν Μολδαυίαν, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον τότε εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος.

Οἱ Φαναριῶται ἡγεμόνες, ὄχι μόνον ἐφήρμοσαν καλὴν διοίκησιν ἐκεῖ εἰς τὰς ἡγεμονίας των, ἀλλὰ καὶ ἐκάλεσαν κοντὰ τοὺς πολλοὺς ἄλλους Ἕλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν διαφόρους ὑπηρεσίας. Ἐπροστάτευσαν ἐπίσης τὰ γράμματα καὶ ἴδρυσαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὅπου ἐμάνθανον τὰ ἑλληνόπουλα γράμματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐβοήθησαν νὰ διαφωτισθῇ τὸ ἔθνος καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμον τὴν ὥραν, ποὺ θὰ ἐσάλπιζεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας.

Εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἐγκατεστάθησαν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, διὰ νὰ ἐργασθοῦν, διότι εὕρισκον προστασίαν καὶ ἐλευθερίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ αὐξάνη καὶ νὰ προοδεύη ὁ ἑλληνισμὸς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μὲ τοὺς Φαναριώτας ἡγεμόνας των. Εἰς τὰ παραδουναβείους αὐτὰς ἡγεμονίας ἐσχηματίσθησαν πολυάριθμοι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ποὺ ἤκμασαν ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ἑκατονταετίαν.

Καὶ ἀργότερα, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ἀπὸ ἐκεῖ ἠκούσθη τὸ πρῶτον σάλπισμα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

1. Τὰ κρυφὰ σχολεῖα. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Τοῦρκοι διέταξαν νὰ κλείσουν τὰ σχολεῖα καὶ ἀπηγόρευσαν νὰ διδάσκωνται τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Εἶχον σκοπὸν μὲ τὴν διαταγὴν τῶν αὐτῶν νὰ βυθίσουν τὸν ἑλληνισμὸν εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας καὶ νὰ τὸν σβήσουν. Καὶ πραγματικῶς, τότε, σπανίως εὑρίσκε κανεὶς ἀνθρώπους νὰ γνωρίζουν περισσότερα πράγματα ἀπὸ μίαν ἀπλὴν ἀνάγνωσιν καὶ ὀλίγην γραφήν. Καὶ ὅμως, ἡ ἀγάπη διὰ τὰ γράμματα δὲν ἔλειπεν ἐντελῶς. Ὡσὰν τὴν σπιθα μισοσβησμένη ἐκρύβετο ἀπὸ τὰ μάτια τῶν κατακτητῶν.

Εἰς τὰ ἀπόκεντρα χωρία καὶ εἰς τὰ μοναστήρια, οἱ παπάδες καὶ οἱ καλόγεροι συνεκέντρωνον κρυφὰ τὰ δυστυχισμένα ἑλληνόπουλα εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ τοὺς μεταδώσουν τὰ ὀλίγα φῶτα τῶν.

Τὴν νύκτα, μὲ τὸ φεγγάρι, ἐπήγαιναν εἰς τὰ κρυφὰ αὐτὰ σχολεῖα τὰ παιδάκια ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, διὰ νὰ μάθουν τὰ ὀλίγα γράμματα. Τὸ τρεμάμενον φῶς τοῦ κανδηλιοῦ ἐμισοφώτιζε τὸν νάρθηκα καὶ ἔχυνε τὸ μυστήριον εἰς τὰς τρυφερὰς ψυχὰς τῶν μικρῶν μαθητῶν. Ἀλλὰ, συγχρόνως, τοὺς ἐγεννοῦσε τὸν πόθον καὶ τὴν λαχτάραν νὰ ἴδουν μίαν ἡμέραν τὴν πατρίδα τῶν ἐλευθέρων.

2. Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἔτσι ἐπέρασαν διακόσια περίπου χρόνια «πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι», ὅπως λέγει ὁ ποιητὴς Πολέμης. Κατόπιν ὅμως οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα κυρίως, ἤρχισαν νὰ φέρωνται κάπως καλλίτερα πρὸς τοὺς ραγιαδες. Τότε καὶ αὐτοὶ ἐπήρσαν τὸ θάρρος καὶ ἔκαμον φανερά σχολεῖα.

Αἱ πλουσιώτεροι ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὅπως τῶν Ἰωαννίνων, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Λειβαδιάς, τῆς Πάτμου, τῆς Χίου, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Σμύρνης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἤνοιξαν σχολεῖα καὶ ἔφερον σπουδασμένους Ἑλληνας διδασκάλους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Ἐκατοντάδες ἑλληνόπουλα ἔτρεχον ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἀκούσουν ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν σοφῶν ἐκείνων διδασκάλων τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς νέας ἐπιστήμας.

Τὰ πρῶτα σχολεῖα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος ἦσαν ὀλίγα. Ἀλλὰ σιγά-σιγά ἔγιναν περισσότερα. Ἀπὸ ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ σχολεῖα τὰ πλέον φημισμένα ἦσαν στὸ Ἅγιον Ὄρος ἢ «Ἀθωνιάς Σχολή», εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ «Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ» καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα ἢ «Ζωσιμαία Σχολή».

Εἰς τὰς σχολὰς αὐτὰς ἐδίδαξαν ὀνομαστοὶ σοφοὶ διδάσκαλοι: ὁ Πα-
ναγιώτης Παλαμᾶς, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ
Ἰωάννης Δημητριάδης, ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονό-
μος, ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας καὶ ἄλλοι πολλοί.

Εἰς τὴν φωτισμένην διδασκαλίαν τῶν τῶ ἐλληνικῶν Γένος χρεωστῆ
μεγάλῃν εὐγνωμοσύνην καὶ δι' αὐτό, ἡ Ἱστορία μας τοὺς ὠνόμασεν δι-
δασκάλους τοῦ Γένους.

Ἄρα Κοραῆς. Μεταξὺ τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους ξεχωριστὴν
θέσιν κατέχει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ἄρα Κοραῆς ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην (1748), ὅπου ὁ πατὴρ του
ἠσχολεῖτο εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ πραγματικὴ του καταγωγὴ ἦτο ἀπὸ τὴν
Χίον. Οἱ γονεῖς του προώριζον τὸν μικρὸν Ἀδαμάντιον νὰ τὸν κάμουν
ἔμπορον. Διὰ τοῦτο μόλις ἐτελείωσε τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης, τὸν ἐστει-
λεν ὁ πατὴρ του εἰς τὸ Ἀμστερνταμ τῆς Ὀλλανδίας διὰ τὰς ἐμπορικὰς του
ἐργασίας. Ἐκεῖ ὅμως ὁ νεαρὸς Ἀδαμάντιος ἠσχολήθη περισσότερον μὲ
τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν καὶ τὴν παρακολούθησιν ἀνωτέρων μα-
θημάτων καὶ ὀλιγώτερον μὲ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ πατρὸς του.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγα χρόνια ἐξαναγύρισεν εἰς τὴν Σμύρνην, ἀλλὰ εἶ-
δεν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν τουρκικὴν τυραννίαν. Παρεκάλεσε
τότε τὸν πατέρα του νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸ Μονπελιὲ τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ
σπουδάσῃ ἱατρικὴν. Ὄταν τέλος ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, δὲν ἐπέστρεψεν
εἰς τὴν Σμύρνην, διότι εἶχαν ἀποθάνει οἱ γονεῖς του, ἀλλὰ ἐπῆγεν εἰς τὸ
Παρίσι ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως.

Ἐκεῖ δὲν ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ, ἀλλὰ ἀφωσιώθη εἰς
τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἄρα Κοραῆς, ἐπίστευεν
ὅτι διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἔθνος τὴν ἐλευθερίαν του, ἔπρεπε προηγουμένως
νὰ μορφωθῇ. Καὶ διὰ νὰ μορφωθῇ ἔπρεπε νὰ γνωρίσῃ τὰ ὠραῖα διδάγματα
ποῦ περιέχονται εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐξέδωκε πολλὰ βιβλία τῶν Ἀρχαίων μὲ σοφοὺς προ-
λόγους καὶ μὲ ἐξηγήσεις εἰς ἀπλήν καθαρεύουσαν, τὴν ὁποίαν ἑρῶτος
αὐτὸς καθιέρωσεν συστηματικῶς.

Ἄρα Κοραῆς ἦτο πτωχός. Διὰ νὰ τυπώσῃ τὰ βιβλία του τοῦ ἔδιδαν
οἱ ὁμογενεῖς πλούσιοι εὐχαρίστως τὰ ἀπαιτούμενα ἔξοδα. Περισσότερον
ὅμως τὸν ἐβοήθησαν οἱ πλούσιοι Ἠπειρώται ἀδελφοὶ Ζωσιμάδα.

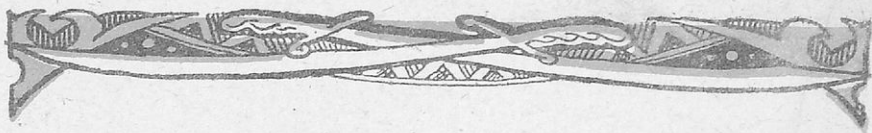
Ἄρα Κοραῆς δὲν ἐδίδαξεν εἰς κανένα σχολεῖον. Αἱ ὑπηρεσίαι ὅμως ποῦ
προσέφερον εἰς τὸ ἔθνος εἶναι μεγίστης σημασίας. Μὲ τὰ συγγράμματά

του και με πλειστα αλλα δημοσιευματα και επιστολας εθερμαινε τα στήθη των Έλλήνων, τους υπενθύμιζε την ευγενή των καταγωγή, την προγονική των δόξαν και προσεπάθει να ξεγείρη εις τας καρδίας των το αίσημα της ελευθερίας. Επίσης και τους Ευρωπαίους συνεχώς διεφώτιζε και τους εκινούσε την συμπάθειαν δια το πολυβασανισμένον και σκλαβωμένον μας Γένος.

Άλλα και ο βίος γενικώς του σοφου εκείνου ανδρος υπήρξεν υπόδειγμα αρετής και άφοσιώσεως εις την μεγάλην ιδέαν, να φανή ευεργέτης πνευματικός του υποδούλου Γένους.

Ο Άδαμάντιος Κοραής απέθανεν το 1833 εις το Παρισι, αφού προηγουμένως ητύχησε να ιδη την πατρίδα του ελευθέραν. Το ελληνικόν έθνος τον ευγνωμονεί και τον κατατάσσει πρώτον εις την σειράν των Διδασκάλων του Γένους. Δια τουτο έστησεν και το αγαλμά του συμβολικώς εμπροσθεν του Πανεπιστημίου των Άθηνων.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες.

Ὄταν οἱ Τούρκοι ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1453 ὑπέταξαν ὅλας τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἠθέλησαν νὰ προχωρήσουν καὶ πρὸς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὸν σκοπὸν τοὺς ὅμως αὐτὸν δὲν ἐστάθησαν τυχεροί, διότι συνήντησαν ἀντιπάλους πολὺ ἰσχυροὺς, τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν τέλος νὰ περιορισθοῦν ἐντὸς τῆς Βαλκανικῆς ἡερσονήσου.

Ἄλλὰ οὔτε καὶ πρὸς Βορρᾶν ἐπέτυχον νὰ ἐξαπλώσουν τὰς κατακτήσεις των, διότι ἐκεῖ ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ τὸ μεγάλο χριστιανικὸν κράτος τῆς Ρωσίας.

Πρὸς Δυσμᾶς πάλιν συνήντησαν ἄλλον ἰσχυρὸν ἐχθρὸν, τοὺς Βενετούς, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ ναυτικὸν τοὺς ἐκυριαρχοῦσαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶχον εἰς τὴν κατοχὴν των πολλὰς παραλίους πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου, τὰς Κυκλάδας, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον καὶ τὰ Ἐπτάνησα.

Μὲ τοὺς Βενετούς ἔκαμον οἱ Τούρκοι πολυχρονίους καὶ σκληροὺς ἀγῶνας, πού ἐκράτησαν περίπου 300 χρόνια. Κάθε φορὰ πού ἤρχιζε μεταξὺ των πόλεμος, οἱ Βενετοὶ ἐζητοῦσαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες προθυμότατοι τοὺς ἐβοηθοῦσαν εἰς τὸν ἀγῶνα, διότι ἐπίστευον, ὅτι ἡ νίκη κατὰ τῶν Τούρκων, θὰ ἔφερε καὶ τὴν ἰδικὴν των ἐλευθερίαν.

Καὶ ὅμως δὲν ἐγίνετο αὐτό. Διότι κάθε φορὰν πού ἐτελείωνεν ὁ πόλεμος καὶ ὑπεγράφετο εἰρήνη, οἱ Βενετοὶ ἐλησμονοῦσαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἄφηνον ἀπροστατεύτους εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τέλος, κατὰ τὸ ἔτος 1700, οἱ Τούρκοι ἐξεδίωξαν τοὺς Βενετούς ἀπὸ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ νησιά καὶ ἀπὸ τὰ παράλια, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα.

Τοιούτοτρόπως έσβησεν πλέον και ή έλπίς τών Έλλήνων, ότι θά τούς έβοηθοΰσαν οι Βενετοι διά νά έλευθερωθοΰν.

Άλλά άκριβώς αύτήν τήν έποχήν παρουσιάσθη μία άλλη δύναμις από τόν Βορράν, ή όρθόδοξος αυτοκρατορία τής Ρωσίας, ή όποια άνεπτέρωσε τās καρδίας τών σκλάβων.

Ό αυτοκράτωρ τής Ρωσίας, ό Πέτρος ό Μέγας, έσχεδιάζε νά κάμη ένα έκτεταμένον κράτος και διά τοΰτο έσκέφθη νά ύποτάξη τήν Τουρκίαν και νά πάρη τήν Κωνσταντινούπολιν.

Διά νά πραγματοποιήσῃ τόν σκοπόν του, έβλεπεν ότι έπρεπε νά έχη βοηθούς του και τούς Έλληνας. Τους έστειλε λοιπόν τό έτος 1711 μίαν προκήρυξιν, όπου τούς έγραφε :

«Πρός πάντας τούς πιστούς και πάντας τούς Μητροπολιτάδες, όπου μās αγαποΰν... και τούς προεστούς τών κλεφτών και τούς καπεταναίους, και τά άξια παλληκάρια και πάντας τούς χριστιανούς, όπου είναι εις τήν πίστην μας και πάντας τούς παπάδες. Έγώ σās κράζω εις τό άσκέρι μου... Με τήν δύναμιν τοΰ σπαθιοΰ μου θά εδρῃτε ήσυχίαν και θά γλυτώσετε από τούς Τούρκους. Διά τήν λύτρωσίν σας εμπαινω εις τά βάσανα και θέλω νά με βοηθήσετε, και μετά ταΰτα θέλει σās δώσει ό Θεός τό πάσα καλό και θέλετε εδρῃ εκ μέρους μου τιμήν και εδσπλαχνίαν».

Η ένθαρρυντική αύτή προκήρυξις έστρεψεν από τήν έποχήν εκείνην τās έλπίδας τοΰ έθνους μας προς τήν Ρωσίαν.

Τό πρώτον έπαναστατικόν κίνημα τών Έλλήνων.

Έπέρασαν περισσότερα από 50 χρόνια χωρίς νά πραγματοποιήσουν οι Ρώσοι τās ύποσχέσεις των. Τέλος, ή αυτοκράτειρα Αικατερίνη ή Β' άπεφάσισε νά κηρύξη τόν πόλεμον έναντίον τής Τουρκίας και ένεθυμήθη τούς Έλληνας, διά νά τούς έχη ως βοηθούς. Έστειλε λοιπόν τό 1766 εις τήν Ελλάδα τόν Γεώργιον Παπαζωλην, λοχαγόν τοΰ ρωσικοΰ στρατοΰ, με τήν έντολήν νά ξεχειρή τούς Έλληνας διά τόν άγώνα.

Ό Παπαζωλης ήλθεν εις τήν Ηπειρον, κατέβηκεν εις τήν Άκαρνανίαν και έπειτα έπέρασεν εις τήν Πελοπόννησον. Συνενοήθη με τούς άρματωλούς, τούς κλέφτας, τούς κληρικούς και τούς προεστούς και έδωσε πλουσίας ύποσχέσεις. Ότι δηλαδή θά ήρχετο από τόν βορράν μεγάλη δύναμις ρωσικοΰ στρατοΰ και στόλου διά νά βοηθήσῃ τούς Έλληνας νά άποτινάξουν τόν ζυγόν τής δουλείας.

Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνας ἐπὶ τὸν τρόπον προετοιμάσθησαν τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1770 ἐφάνη ὁ ῥωσικὸς στόλος εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, μὲ ἀρχηγούς τοὺς ἀδελφοὺς Θεόδωρον καὶ Ἀλέξιον Ὁρλώφ.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ραγιαδῶν ἦτο ἀπερίγραπτος. Ἐπίστευσαν ὅτι ἔφθασεν πλέον ἢ ὥρα διὰ νὰ τελειώσουν τὰ βράσανά των. Ὅλοι λοιπὸν ἔτρεξαν εἰς τὰ ὄπλα καὶ ἀμέσως ἡ ἐπανάστασις ἤναψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην.

Κατ' ἀρχάς, οἱ ἐπαναστάται ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ῥωσικὴ βοήθεια δὲν ἦτο μεγάλη καὶ εἰς τὸ μεταξύ ἔφθασαν ἰσχυρότεροι τουρκικαὶ δυνάμεις, ἡ ἐπανάστασις ἤρχισε νὰ καταπνίγεται μέσα εἰς ἀφθονον ἑλληνικὸν αἷμα. Οἱ Τούρκοι ἐξηγριωμένοι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἔκαμον φοβερὰς σφαγὰς, ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις διὰ τρομοκρατίαν.

Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως καταστροφὴν τὴν ἔπαθεν ἡ Πελοπόννησος, διότι ὁ σουλτᾶνος ἔστειλεν ἐκεῖ 15 χιλιάδες Τουρκαλβανούς, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν τὴν σφαγὴν, τὴν λεηλασίαν, καὶ τὴν καταστροφὴν. Οἱ Ῥῶσοι ἀφοῦ εἶδον ὅτι ἔχον τὸν πόλεμον, ἐπεβίβασθησαν εἰς τὰ πλοῖα των καὶ ἔφυγον ἀφήνοντας τοὺς Ἕλληνας τελείως ἀπροστατεύτους πλέον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Οἱ Τουρκαλβανοὶ ἀφοῦ διέλυσαν τοὺς ἐπαναστάτας δὲν ἔφυγον, ἀλλὰ ἔμειναν ἐκεῖ καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ καταστρέφουν τὴν χώραν. Ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος ἐρήμαξεν τότε ἀπὸ κατοίκους. Διότι ἄλλοι ἐσφάγησαν καὶ ἄλλοι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ὅσοι πάλιν ἠμπόρεσαν, ἐπέρασαν εἰς τὰ ἐνετοκρατούμενα Ἑπτάνησα καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὰ βουνά, εἰς τοὺς βράχους καὶ εἰς τὰ σπήλαια.

Ἐννέα χρόνια ἐκράτησεν αὐτὴ ἡ φρικτὴ κατάστασις. Καὶ ὅταν πλέον οἱ Τουρκαλβανοὶ δὲν εὑρίσκον Ἑλλήνας διὰ νὰ τυραννήσουν, ἤρχισαν νὰ καταπιέζουν τοὺς ἰδίους τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ σουλτᾶνος τοὺς διέταξε νὰ φύγουν, ἀλλὰ ἐκεῖνοι δὲν ὑπήκουσαν. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ στρατὸν μὲ τὸν ναύαρχον Χασάν, διὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ. Ὁ Χασάν ἀφοῦ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν κλεφτῶν, κατώρθωσε νὰ καθαρῖσῃ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοὺς αἰμοβόρους ἐκείνους Τουρκαλβανούς κακούργους.

Κατόπιεν ὁ Χασάν ἠθέλησε νὰ ἐξαναγκάσῃ καὶ τοὺς βοηθοὺς του, τοὺς κλέφτας, νὰ προσκυνήσουν. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ὑπήκουσαν, ὁ δὲ Χασάν τοὺς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐσκοτώθησαν πολλοὶ

κλέφται. Τότε έσκοτώθη και ό Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης, πατήρ του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη.

Τό θλιβερόν όμως τέλος του κινήματος του 1770 δέν απέθάρρυνε τους Έλληνες. Έκαμε βεβαίως τόν ζυγόν της δουλείας των βαρύτερον, αλλά συγχρόνως έδιπλασίασε και τό μίσος των έναντίον των κατακτητών.

Τό δεύτερον έπαναστατικόν κίνημα των Έλλήνων και ό Λάμπρος Κατσώνης (1788).

Δέν έπέρασαν πολλά χρόνια και τό ντουφέκι ήναψεν έκ νέου εις τήν Ελλάδα. Και τήν φοράν αύτήν τήν άφορμήν τήν έδωσεν ή αυτοκράτειρα της Ρωσίας Αικατερίνη, ή όποία έκήρυξε νέον πόλεμον έναντίον της Τουρκίας. Η ειδήσις ως άστραπή διεδόθη εις όλόκληρον τήν χώραν. Οί σκλάβοι ένθουσιάστησαν και παρ' όλα τά παθήματά των δέν έδίστασαν να λάβουν και πάλιν τά όπλα.

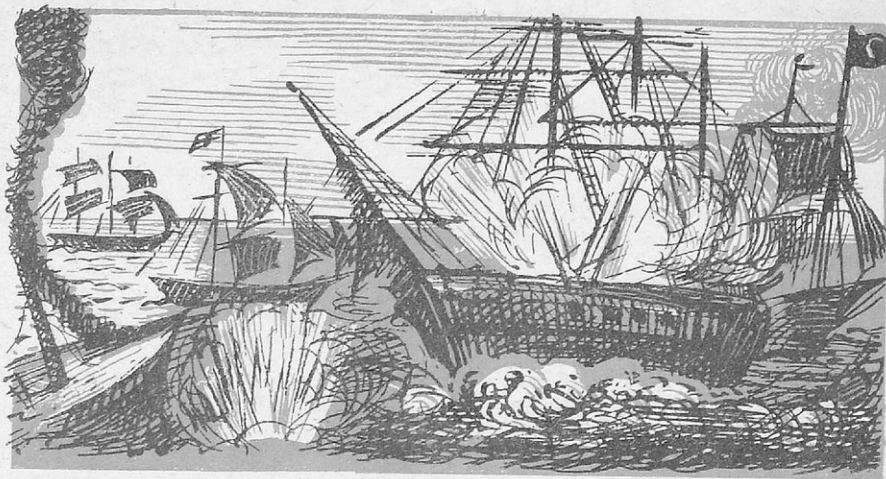
Οί άρματολοι και οί κλέφται ήνωμένοι ήρχισαν να κυτυπούν τους Τούρκους εις τήν ξηράν. Εις δε τήν θάλασσαν νέαι δόξαι στεφανώνουν τά ελληνικά πλοία. Έκει διηύθυνε τόν άγώνα ό ήρωας Λάμπρος Κατσώνης.

Ό Κατσώνης έγεννήθη εις τήν Λειβαδιάν. Πολύ νέος, έλαβεν μέρος εις τήν επανάστασιν του 1770 και κατόπιν επήγγεν εις τήν Ρωσίαν, όπου κατετάγη εις τόν ρωσικόν στρατόν και έγινε αξιωματικός. Έπειδή όμως ή καρδιά του έφλογίζετο από τόν πόθον να έλευθερώση τήν πατρίδα του, μόλις έκηρύχθη ό νέος πόλεμος της Ρωσίας έναντίον της Τουρκίας τό 1787, ήλθεν εις τήν Τεργέστην. Έκει ανέλαβεν ως άρχηγός ενός μικρού στολίσκου από τρία πλοία, τά όποία είχαν εξοπλίση επίτηδες οί Έλληνες της πόλεως εκείνης δια τόν άγώνα.

Με τά τρία αύτά πλοία κατέβηκεν ό Κατσώνης τό έτος 1788 εις τό Ίόνιον και έπειτα ήλθεν εις τό Αιγαίον πέλαγος. Εις όλίγον διάστημα κατώρθωσε να κυριεύση μερικά τουρκικά πλοία και τοιουτοτρόπως έκαμνεν ένα στόλον από 15 περίπου πολεμικά πλοία καλώς εξοπλισμένα.

Με αυτόν τόν στόλον του ό Κατσώνης διέσχιζε τάς ελληνικάς θαλάσσας και όχι μόνον κατέστρεφε τά τουρκικά έμπορικά πλοία, αλλά και αυτόν τόν τουρκικόν πολεμικόν στόλον πολλάκις κατενίκησεν.

Δύο όλόκληρα χρόνια ό Λάμπρος ήτο κυρίαρχος της θαλάσσης. Εις τό μεταξύ επήρξε μαζί του εις τά καράβια του τόν άρματολόγν Γεώργιον

Ἄνδρουτσον μὲ τὰ παλληκάρια του. Τέλος, κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1790, ὁ στόλος τοῦ Κατσώνη συνήντησε τὸν τουρκικὸν εἰς τὸ στενὸν τοῦ Καφηρέως, μεταξύ Ἄνδρου καὶ Εὐβοίας. Ἐκεῖ ἐγένετο μεγάλη ναυμαχία ἡ ὁποία διήρκεσε δύο ἡμέρας. Αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις ἦσαν πολὺ ἰσχυρότεραι καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κατσώνης ἠναγκάσθη νὰ ἀποτραβηχθῆ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἀφοῦ ἔχασε 5 πλοῖα καὶ 650 ἄνδρας, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἔχασαν 3000.

Ὡστόσο ὁ ἀγὼν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη ἐθεωρήθη ὡς μεγάλο κατόρθωμα καὶ τοῦ ἔδωσε δόξαν ἀθάνατον. Διότι ἐδειξ.ν ὅτι τὰ ἀνδρειωμένα παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος πολεμοῦν, χωρὶς νὰ δειλιάσουν ἐμπρὸς εἰς τὸ πολὺ ἐχθρικὸν πλῆθος.

Τὸ τέλος τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

Ὁ ἥρωικὸς Λάμπρος δὲν ἀπεγοητεύθη ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν αὐτήν. Ἀπεναντίας μὲ μεγαλύτερον θάρρος ἤρchiσε νὰ ἐτοιμάζῃ νέον στόλον διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὸ μεταξύ ὁμως ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ὑπέγραψεν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους (1792) καὶ διέταξε τὸν Κατσώνην νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμον. Ἄλλὰ ἐκεῖνος, γεμᾶτος ἀγανάκτησιν, εἶπε :

«Ἐὰν ἡ αὐτοκράτειρα ἔκαμε τὴν εἰρήνην τῆς μετὸς Τούρκους, ὁ Κατσώνης ἀκόμη δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικὴν του».

Ὁ φλογερὸς πατριώτης δὲν ὑπήκουε πλέον εἰς καμμίαν διαταγὴν, παρὰ μόνον εἰς τὴν φωνὴν τῆς σκλαβωμένης πατρίδος του, τὴν ὁποίαν ἡ Αἰκατερίνη δὲν τὴν ἐσκέφθη καθόλου, ὅταν ὑπέγραψε τὴν εἰρήνην μετὸς Τούρκους.

Τότε ὁ Κατσώνης μαζί με τὸν Ἄνδρουτσοῦν ἦλθε καὶ κατέλαβε τὸ Ταΐναρον, διὰ νὰ ἐξορμᾷ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ κάμνη ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν τουρκικῶν φρουριῶν καὶ τῶν τουρκικῶν πλοίων. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔφθασεν εἰς τὴν Λακωνίαν ἰσχυρὸς τουρκικὸς στόλος, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν στόλον τοῦ Κατσώνη. Κατ' ἀρχὰς ὁ Λάμπρος ἀντεστάθῃ γενναίως, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶδεν ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Ἐπέρασε μετὰ τὰ ὀλίγα πλοῖα του εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρωσίαν.

Τότε καὶ ὁ συμπολεμιστὴς του ὁ Ἄνδρουτσοῦς, μαζί μετὰ τὰ παλληκάρια του, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μάνην καὶ ἐπὶ 40 ἡμέρας καὶ νύκτας πολεμῶν καὶ καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔφθασεν εἰς τὸ Αἶγιον. Ἀπὸ ἐκεῖ, ἐπέρασαν εἰς τὴν Ρούμελην καὶ κατόπι εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Ἀλλὰ ἐκεῖ οἱ Βενετοὶ τὸν συνέλαβον καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους. Τοιοῦτοτρόπως ὁ γενναῖος ἄρματολὸς ὠδηγήθη σιδηροδέσιμος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς καὶ ἐκεῖ ἐτελείωσε τὸν βίον του μετὰ φοβερὰ βασανιστήρια.

Τοιοῦτον λοιπὸν ἀποκαρδιωτικὸν τέλος εἶχε καὶ τὸ δεῦτερον ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν Ἑλλήνων.

ΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Παρά τὴν ἀποτυχίαν ποὺ εἶχαν τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων, αὐτοὶ δὲν ἔχανον τὰς ἐλπίδας των καὶ τὸ θάρρος των. Ἡ ψυχὴ των ἔμενε πάντοτε ἀγρυπνῆ καὶ πάντοτε ἐκαρτεροῦσε νὰ ἴδῃ μίαν ἡμέραν τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀπλώῃ τὰ πτερά της εἰς τὴν πολυδοξασμένην μας γῆν. Εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι αἱ Μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ὅσον σκληραὶ καὶ ἀσυγκίνητοι καὶ ὄν ἐφαίνοντο ἕως τότε, θὰ ἤρχοντο κάποτε εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ ἐθνικὰ μας δίκαια. Κατὰ τοὺς χρόνους ἀκριβῶς αὐτοὺς ἤρχισαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ δίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς νέας ιδέας, τὰς ὁποίας ὑπεστήριζον οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ σοφοὶ αὐτοὶ ἐπεδίωκον διὰ τῶν συγγραμμάτων των τὴν ἐπικράτησιν τῶν ιδεῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος μεταξύ ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Διότι ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δηλαδὴ τὸν 18ον αἰῶνα, εἰς τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἐκυβερνοῦσαν δύο τάξεις, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ. Ἡ λαϊκὴ τάξις ἦτο τελείως ἀποξενωμένη ἀπὸ τὴν διοίκησιν καὶ περιφρονημένη. Ἦτο ἡ τάξις ποὺ εἰργάζετο κοπιαστικά, ἐζοῦσεν εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ἐπλήρωνε δυσβαστάκτους φόρους.

Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τοῦ λαοῦ, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρόοδον ποὺ ἔφερον αἱ ἐφευρέσεις καὶ αἱ ἀνακαλύψεις, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας, εὐκόλα ἀποκτοῦσαν πλοῦτη καὶ ἤθελαν νὰ μορφώνωνται.

Ἡ μόρφωσις δὲν ἦτο πλέον προνόμιον τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν κληρικῶν. Ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, διότι μὲ τὴν νέαν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας καὶ τοῦ χάρτου, τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἔγιναν πολὺ φθηνά. Ὁ λαὸς ἐμορφώνετο καὶ ἤρχισε νὰ ἀντιλαμβάνεται, ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ κυβερνᾶται μόνον ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς κληρικοὺς.

ἤρχισε νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀλλάξῃ τὸ σύστημα τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους.

Ἐπρεπε ὁ λαὸς νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντιπρόσωποι νὰ θέτουν τοὺς νόμους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους νὰ διοικῆται τὸ κράτος. Καὶ εἰς τοὺς νόμους αὐτοὺς πρέπει νὰ ὑπακούουν ὅλοι, ὁ λαὸς, ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ βασιλεὺς.

Αἱ νέαι αὐταὶ ἰδέαι διεδόθησαν τότε εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Μεγαλυτέραν ὅμως διάδοσιν εἶχον εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ὁ βασιλεὺς, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ ἐκυβερνοῦσαν ὅπως τοὺς συνέφερον, ἐνῶ ὁ λαὸς εἰργάζετο σκληρά, ἐζοῦσε φτωχικὰ καὶ ἐπλήρωνε βαρεῖς φόρους.

Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ διὰ τὴν κακὴν διοίκησιν ἔφθασε τέλος εἰς τὸ ἀπροχώρητον καὶ διὰ τοῦτο οἱ Γάλλοι πατριῶται ἐπανεστάτησαν τὸ ἔτος 1789, ἐνίκησαν τοὺς εὐγενεῖς, ἐπῆραν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας των καὶ διεκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰσότητά ὅλων τῶν Γάλλων πολιτῶν.

Αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἐπιτυχίαι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἔκαμιν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Φυσικὰ, αἱ καρδίαι τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἀνεπτερώθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐλπίζουν, ὅτι γρήγορα θὰ ἀνατείλῃ καὶ διὰ τὸ Γένος μας ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Ρήγας Φεραῖος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, δὲν ἦτο μόνον τὸ καρυοφίλι τῶν κλεφτῶν ποὺ ἐβροντοῦσε καὶ ἐτάρασσε τοὺς Τούρκους. Ὑπῆρχεν ἐπίσης καὶ ἡ πένα τῶν μορφωμένων Ἑλλήνων, ὅπλον φοβερὸν κατὰ τῶν κατακτητῶν. Οἱ λόγοι, τὰ βιβλία καὶ αἱ προκηρύξεις των ἐξήπλωνον τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἐδίδον θάρρος εἰς τοὺς ραγιαδες καὶ τοὺς διεφώτιζον νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ πιστεύουν εἰς τὴν πατρίδα.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς φλογεροὺς αὐτοὺς κήρυκας τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, ὁ πλέον θαρραλέος, ἦτο ὁ Ρήγας Φεραῖος. Ὁ Ρήγας ἐγενήθη εἰς τὰς Φεράς (Βελεστίνου) τῆς Θεσσαλίας τὸ 1757. Ἀπὸ μικρὸς ἀγαπαῖσε τὰ γράμματα καὶ διὰ τοῦτο ἐπῆγε νὰ μορφωθῇ καλλίτερα εἰς τὸ ὀνομαστὸν σχολεῖον τῆς Ζαγοράς, εἰς τὸ Πήλιον.

Ἐμελετοῦσε τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ ἡ καρδία του ἐλαχταροῦσε ἀπὸ τὰ ὑπέροχα κατορθώματα τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, ἀλλὰ συγχρόνως ἠσθάνετο μεγάλην θλίψιν, ποὺ ἦταν σκλαβωμένη ἡ πατρίς μας.

Εἰς τὸ ἀθλητικόν του σῶμα ἔκρυβε ψυχὴν γενναίαν καὶ φρονήματα ὑψηλά, ἀγάπην διὰ τὴν πατρίδα καὶ πόθον διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Μόλις ἐτελείωσε τὰ μαθήματά του εἰς τὴν Ζαγοράν, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἔφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του. Εἰς τὸ Βουκουρέστιον τὸν ἐξετίμησε διὰ τὴν μεγάλην του μόρφωσιν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Μαυρογένης καὶ τὸν ἐπῆρε ὡς γραμματέα του.

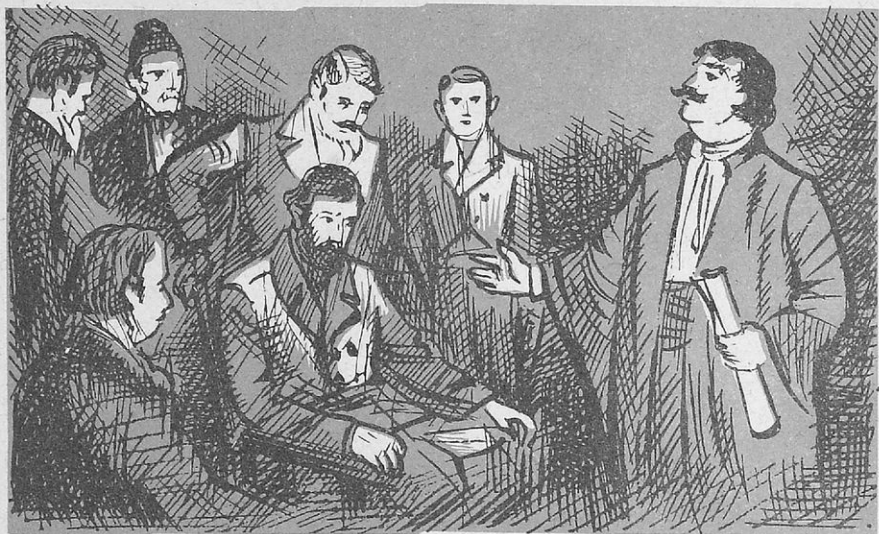
Ἀπὸ τὴν ἐξέχουσαν αὐτὴν θέσιν εἰργάζετο ἀκούραστος ὁ Ρήγας νύκτα καὶ ἡμέραν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Αὐτὴ ἔγινεν ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς του. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ συνεννοῆται μὲ διαφόρους σπουδαίους Ἕλληνας πατριώτας, ποὺ ἔμενον εἰς τὰ ξένα κράτη, καθὼς καὶ μὲ πολλοὺς ἐπισκόπους, προκρίτους, κλέφτας, ἄρματολούς, ἐδῶ εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα. Ἐκάμε μάλιστα στενὸν φίλον καὶ τὸν πασᾶν τοῦ Βεδινίου Πασβάνογλου καὶ τὸν παρεκίνησε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ σουλτάνου.

Διὰ νὰ δυναμώσῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν ἐλπίδα τῶν σκλαβωμένων συμπατριωτῶν του, ἔγραψε διάφορα πατριωτικὰ ποιήματα καὶ ἄλλα βιβλία γεμᾶτα ἐνθουσιασμὸν καὶ φλόγα διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα. Ἐκαμεν ἐπίσης καὶ ἓνα χάρτην τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μὲ τὰ συγγράμματά του καὶ τὰ ποιήματά του καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ θούριόν του, ὁ Ρήγας παρακινούσε τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου νὰ λάβουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους.

Μετὰ ὀλίγα χρόνια ἄφησε τὴν θέσιν τοῦ γραμματέως καὶ ἔφυγε διὰ τὴν Βιέννην. Ἐκεῖ ἀφωσιώθη ἐντελῶς πλέον εἰς τὸν μεγάλον του σκοπὸν. Ἐτύπωσε τὰ βιβλία του, τὸν χάρτην του καὶ τὰς ἐπαναστατικὰς του προκηρύξεις. Ἀπὸ τὴν Βιέννην ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα, τὸν πανίσχυρον αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐλευθραιθῶν.

Ὁ Ναπολεὼν τὸν ἐκάλεσε τότε εἰς τὴν Βενετίαν διὰ νὰ συνεννοηθοῦν. Πραγματικά, ὁ Ρήγας, μαζὶ μὲ τοὺς στενοὺς του συνεργάτας, κατέβηκεν εἰς τὴν Τεργέστην, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Βενετίαν. Ἀλλὰ εἰς τὴν Τεργέστην ἡ Αὐστριακὴ ἀστυνομία εὗρηκε τὰς ἐπαναστατικὰς του προκηρύξεις καὶ συνέλαβε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συνεργάτας του. Οἱ Αὐστριακοὶ ἀφοῦ τοὺς ἀνέκρινον, τοὺς παρέδωσαν ὡς ἐνόχους εἰς τοὺς

Τούρκους, διότι η Αυστρία ήτο τότε σύμμαχος τῆς Τουρκίας.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ρήγας τὸ 1798, μαζί με τοὺς συνεργάτας του μετεφέρθη δέσμιος εἰς τὸ Βελιγράδιον. Ἐκεῖ ὁ πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου τοὺς ἐθανάτωσε Ὁ Ρήγας, πρὶν ἀφήσῃ τὴν τελευταίαν του πνοήν, ἀνεφώνησε:

«Ἔτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια. Ἄρκετόν σπόρον ἔσπειρα· αὐτὸς θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸ Γένος μου θὰ ἔσοδεύσῃ τὸν γλυκύν μου καρπόν».

Τὸ θούριον τοῦ Ρήγα

«Ὡς πότε παλληκάρια, θὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὶς ράχες, στὰ βουνά;
Σπηλιὲς νὰ κατοικοῦμε, νὰ βλέπωμε κλαδιά,
νὰ φεύγωμε τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνωμε πατρίδα, ἀδέλφια καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὄλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακὴ.
Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσης καὶ εἰσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σὲ πῆγουν κάθε ὥρα στὴ φωτιά.»

Ἐλάτε μ' ἓνα ζῆλον εἰς τοῦτον τὸν καιρόν,
 νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν.
 Καὶ ὄλοι μὲ τὰς χεῖρας ψηλὰ στὸν οὐρανὸν
 ἄς ποῦμε ἀπ' τὴν καρδιά μας αὐτὰ πρὸς τὸν Θεόν:
 — ὦ Βασιλεῦ τοῦ κόσμου! ὀρκίζομαι εἰς Σέ,
 σὴν γνώμη τοῦ τυράννου νὰ μὴν ἔλθῳ ποτέ.
 Μήτε νὰ τὸν δουλεύω, μήτε νὰ πλανηθῶ,
 εἰς τὰ ταξίματά του νὰ μὴν παραδοθῶ.
 Ἐν ὄσω ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός,
 γιὰ νὰ τὸν ἀφανήσω, θὰ εἶναι σταθερός.
 Πιστός εἰς τὴν Πατρίδα, συντριβῶ τὸν ζυγόν.
 Ἀχώριστος θὰ εἶμαι ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν.
 Κι ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον ν' ἀστράψῃ ὁ οὐρανός
 καὶ νὰ μὲ κατακάσῃ, νὰ γίνω σὰν καπνός,
 Μᾶς κρᾶζει ἡ Πατρίδα, μᾶς θέλει, μᾶς πονεῖ,
 ζητεῖ τὴν συνδρομὴ μας μὲ μητρικὴ φωνή».

Τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα διεδόθησαν πολὺ γρήγορα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ νέοι μὲ ἐνθουσιασμό τὰ ἐτραγουδοῦσαν εἰς τὰ πανηγύρια ἢ κοντὰ εἰς τὴν γωνιά τὸν χειμῶνα καὶ εἰς τὴν σκιὰν τῶν πλατάνων τὸ καλοκαίρι. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀκόμη εὐχαριστοῦντο νὰ τὰ ἀκούουν, χωρὶς φυσικὰ νὰ καταλαβαίνουν, τί ἔλεγαν τὰ λόγια τους.

Τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος ἀργότερα διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν μεγάλον αὐτὸν πατριώτην, ἔστησε τιμητικῶς τὸν ἀνδριάντα του ἐμπρὸς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Τ ὸ Σ ο ὔ λ ι .

Τὸ ἀκατάβλητον σθένος τοῦ λαοῦ μας ἐναντίον τῶν κατακτητῶν δὲν τὸ ἀποδεικνύουν μόνον, ὅσα ἀνεφέραμεν ἕως τῶρα. Τὸ ἀποδεικνύουν καὶ πλήθος ἄλλων ἀνδραγαθημάτων, τὰ ὅποια προκαλοῦν τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν. Τὰ λαμπρότερα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ παραδείγματα τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ ἥρωισμοῦ τὰ ἔδωσαν τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, ἡ Μάνη τῆς Λακωνίας καὶ πρὸ πάντων τὸ Σούλι.

Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ποτὲ δὲν ἔκυψαν τὴν κεφαλὴν των εἰς τοὺς Τούρκους. Καὶ ὅσας φορὰς οἱ κατακτηταὶ ἐδοκίμασαν νὰ τοὺς

υποτάξουν, όχι μόνον δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὰ ἀπόκρημα καὶ ὄχυρά μέρη των, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπλησίαζον, εἶχον τόσον μεγάλας ἀπωλείας, ὥστε δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ ξαναεπιτεθοῦν.

Διὰ τοῦτο ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς ἄφησεν εἰς τὸ τέλος ἡσύχους. Μόνον τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ πληρῶνουν ἓνα μικρὸν φόρον, διὰ νὰ φαίνεται τέλος πάντων ὅτι ἀναγνωρίζουν τὸ τουρκικὸν κράτος.

Τὰ ἀπρόσιτα αὐτὰ μέρη ἦσαν τὰ προγυμναστήρια τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ ὁ ὁποῖος ἀργότερα, ὅταν ἐγίνεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821, πρῶτος κατέβηκε νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ὁ Ρήγας εἰς τὸ Θουρίον του καλεῖ αὐτοὺς λέγων :

*«Σουλιῶτες καὶ Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά,
ὡς πότε στίς σπηλιές σας κοιμᾶστε σφαλιχτά ;
Μαυροβουνοῦ καπλάνια καὶ Ὀλύμπου σταυραῖτοι,
καὶ Ἀργάφων τὰ ξεφτέρια, γενῆτε μιὰ ψυχή».*

Εἰς τὰ ἀπόκρημα βουνὰ τοῦ Σουλίου, κατὰ τοὺς σκληροὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς, εἶχον καταφύγει ἄρκετοὶ Ἠπειρώται ποιμένες, διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν βαρεῖαν καταπίεσιν τῶν Τούρκων καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν κατ' ἀρχὰς τέσσαρα χωρία, τὸ Σούλι, τὴν Κιάφαν, τὸν Ἀβαρικό καὶ τὴν Σαμονίβαν, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν Τετραχώρι.

Καὶ τὰ τέσσαρα αὐτὰ χωρία ἦσαν κτισμένα εἰς τὰς ἀποκρήμους πλαγιάς, ὅπου δὲν ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀνεβῆ εὐκολα. Διότι μόνον ἓνα μονοπάτι φιδωτόν, μακρινόν, πού ἐπερνοῦσε διὰ μέσου ἑνὸς λαβυρίνθου φοβερῶν κρημνῶν ἐφθανεν ἕως τὰ χωρία. Καὶ κατὰ διαστήματα, ὅπου τὸ μονοπάτι ἐπερνοῦσε τὰ πλέον δύσβατα μέρη, ὑπῆρχε καὶ ἀπὸ ἑνὸς πύργου ὠχυρωμένος.

Ἀργότερα ἐκτίσθησαν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν τοῦ Σουλίου ἄλλα ἑπτὰ χωρία, πού ὠνομάσθησαν Ἑπταχώρι.

Οἱ Σουλιῶται εἰς τὰ χωρία των ἐζοῦσαν ἐλεύθεροι καὶ μόνην ἀσχολίαν των εἶχον τὸν πόλεμον. Κανένας των δὲν μετεχειρίζετο καμμίαν τέχνην καὶ κανένα ἐπάγγελμα, παρὰ ὅλη των ἡ ἐξάσκησις, ἀπὸ παιδιὰ ἀκόμη, ἦταν τὰ ὄρματα. Μὲ αὐτὰ ἔτρωγαν, μὲ αὐτὰ ἐκοιμῶντο, καὶ μὲ αὐτὰ ἐξυπνοῦσαν. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες πολλὰς φορὰς ἀφηνον τὴν ρόκαν καὶ ἤρπαζον τὰ ὄπλα διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν.

Οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Ἄλῃ πασαῶς.

Ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Ἄλῃ πασαῶ (1790). Τὸ Σούλι ἀπέκτησε ἀθάνατον δόξαν ἀπὸ τοὺς πολέμους, ποὺ ἔκαμε μὲ τὸν περιβόητον ἄσασαν τῶν Ἰωαννίνων, τὸν Ἄλῃ.

Ὁ Ἄλῃ πασαῶς κατήγετο ἀπὸ τὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας. Μὲ τὴν δραστηριότητά του καὶ μὲ τὴν πανουργία του κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην δύναμιν καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον πασαῶς τῶν Ἰωαννίνων.

Ἄλλὰ ἡ ἀκράτητος φιλοδοξία τὸν ὠδηγοῦσε συνεχῶς εἰς νέας κατακτήσεις. Κατώρθωσε λοιπὸν νὰ λάβῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρον, μέρος τῆς Ἀλβανίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἐσχεδίαζε μάλιστα μὲ τὸν καιρὸν νὰ κάμῃ καὶ κράτος ἰδικόν του, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον.

Εἰς τὰ σχέδιά του ὁμως αὐτὰ εὑρίσκειν ἐμπόδιον τοὺς Σουλιώτας, τοὺς ἄρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέφτας. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ. Καὶ κατὰ πρῶτον ἐστράφη ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν. Ἦθελε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ μὲ κάθε τρόπον.

Διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 1790 ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλὰ εἰς τὴν μάχην ἐνίκηθη. Οἱ περισσότεροί ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς στρατιώτας του ἐφονεύθησαν καὶ ὅσοι ἤμπόρεσαν νὰ φύγουν, κατεδιώχθησαν κατὰ πόδας ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας ἕως τὰ Ἰωάννινα.

Γεμᾶτος λύσσαν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του ὁ δόλιος Ἄλῃς ἔθεσεν ὡς σκοπὸν του, νὰ τιμωρήσῃ ὅπωςδῆποτε τοὺς ἀνυποτάκτους Σουλιώτας. Ἐβλεπεν ὁμως ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὀπλων. Ἀπεφάσισε τότε νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν ἀπάτην.

Ἐπειτα λοιπὸν ἀπὸ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα προσειποίηθη, ὅτι θέλει νὰ κάμῃ ἐκστρατείαν καὶ νὰ κυριεύσῃ τὸ Ἀργυρόκαστρον. Διὰ τοῦτο ἐζήτησεν τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν. Ἐγραψε πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς Μπότσαρην καὶ Τζαβέλλαν. Ὁ Μπότσαρης ὑπωπτευθὴ καὶ δὲν ἐπήγγεν. Ὁ Τζαβέλλας ὁμως ἐπίστευσεν καὶ μαζί μὲ τὸν υἱὸν του Φῶτον καὶ μερικά ἄλλα παλληκάρια ἐπήγγεν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἀμέσως τότε ὁ ἀπιστος Τουρκαλβανὸς τοὺς συνέλαβε καὶ τοὺς ἔκλεισε εἰς τὰς φυλακάς. Μόνον ἓνας κατώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ Σούλι, διὰ νὰ καταγγείλῃ τὴν ἀπάτην τοῦ Ἄλῃ.

Ἡ δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Ἄλῃ πασαῶ (1792). Ὁ Ἄλῃ πασαῶς, μόλις ἐφυλάκισε τὸν Τζαβέλλαν, ἐκίνησεν ἀμέσως νὰ κυριεύσῃ τὸ Σούλι,

διότι ἐνόμιζεν ὅτι θὰ τὸ εὕρισκεν ἀφύλακτον. Ὄταν ὁμως ἔφθασεν ἐκεῖ, ἀντίκρουσε καὶ πάλιν τοὺς γενναίους Σουλιώτας εἰς τὰ ὄχρωματά των. Ὡστόσον ἔκαμε τὴν ἐπίθεσίν του, ἀλλὰ ἐνίκηθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος.

Τότε διέταξε νὰ φέρουν ἐμπρὸς του τὸν Λάμπρον Τζαβέλλα καὶ τοῦ εἶπε, ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ ἀξιώματα καὶ πολλὰς ἀμοιβὰς ἂν τοῦ παραδώσῃ τὸ Σούλι. Ὁ Τζαβέλλας προσεποιήθη ὅτι δέχεται νὰ τὸν βοηθήσῃ ἂν τὸν ἄφηνεν ἐλεύθερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Σούλι διὰ νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς. Ὁ πασᾶς ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Λάμπρου καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγῃ, ἐκράτησεν ὁμως ὡς ὄμηρον τὸν Φῶτον.

Μόλις ὁ Τζαβέλλας ἐπάτησε τὸ πόδι του εἰς τὸ Σούλι, εἶπεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς τὰ σχέδια τοῦ Ἄλῃ καὶ τοὺς παρεκίνησε νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ νὰ ἀντισταθοῦν. Ὄταν ἐτελείωσαν αἱ ἐτοιμασίαι, ἔγραψεν ἕνα γράμμα εἰς τὸν Ἄλῃ πασᾶν, ὅπου τοῦ ἔλεγε :

« Ἄλῃ πασᾶ,

Χαίρομαι γιατί ἐγέλασα ἕνα δόλιον ὡσὰν κι ἐσένα. Εἶμαι ἐδῶ, ἐτοιμος νὰ ὑπερασπίσω τὴν πατρίδα μου. Ὁ υἱός μου θὰ σκοτωθῇ, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατόν του πρὶν πεθάνω. Ἴσως μὲ θεωρήσῃς ἄσπλαγχνον πατέρα, διότι θυσιάζω τὸν υἱόν μου, ἀλλὰ ξέρω ὅτι ἂν ἐσὺ κυριεύσῃς τὸ Σούλι θὰ φονεύσῃς καὶ τὸν υἱόν μου καὶ ἐμένα καὶ τοὺς συμπατριώτας μου, χωρὶς νὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατόν τους. Ἄν ὁ υἱός μου δὲν μὲνῇ εὐχαριστημένος νὰ πεθάνῃ γιὰ τὴν πατρίδα, τότε δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῆ καὶ νὰ λέγεται υἱός μου. . .

Λάμπρος Τζαβέλλας

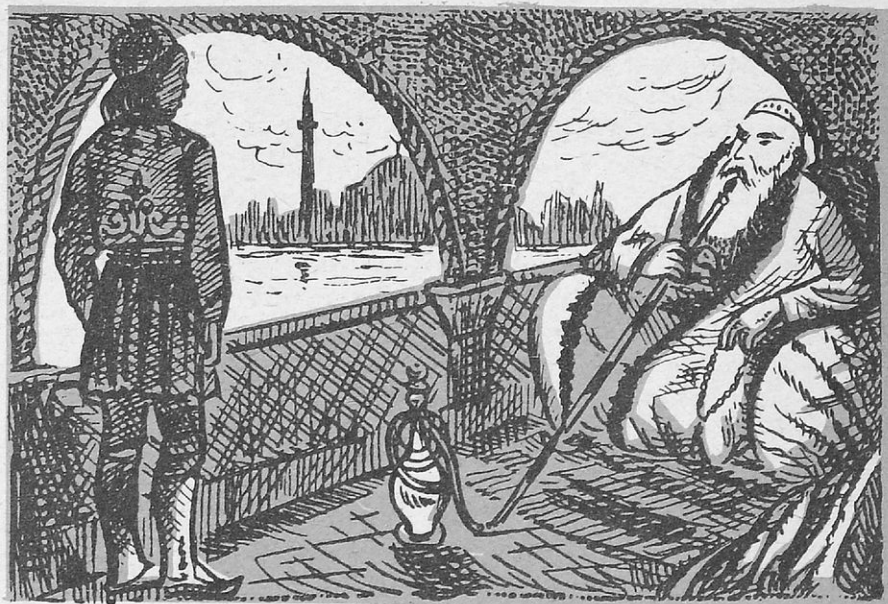
Ἐθύμωσε ὁ Ἄλῃς, ὅταν ἐδιάβασε τὸ γράμμα τοῦ Τζαβέλλα καὶ ἐπρόσταξε νὰ φέρουν ἀμέσως ἐμπρὸς του τὸν Φῶτον.

— Θὰ σὲ ψήσω ζωντανόν, λέγει εἰς τὸ Σουλιωτόπουλον ὁ ἐκδικητικὸς πασᾶς. Ἀλλὰ ἐκεῖνο, ἀτάραχον, ἀπήντησεν :

— Δὲν φοβοῦμαι τὸν θάνατον. Γεννήθηκα καὶ θὰ πεθάνω γιὰ τὴν πατρίδα. Ὁ πατέρας μου θὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατόν μου.

Ἐθαύμασεν ὁ τύραννος τὸ θάρρος τοῦ Φῶτου καὶ δὲν τὸν ἐθανάτωσε. Ἐκαμε ὁμως νέαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Σουλίου.

Οἱ ἀτρόμητοι Σουλιῶται, συνέτριψαν καὶ πάλιν τὸν στρατὸν τοῦ Ἄλῃ. Μόνον δὲ αὐτὸς μὲ ὀλίγους στρατιώτας του κατώρθωσε νὰ σωθῇ φεύγων καὶ ἐφώνασε εἰς τὸν στρατηγόν του :

« Τ' ἄλογο, τ' ἄλογο, Ὁμὲρ Βρυώνη !

Τὸ Σούλι ἐχοῦμιξε καὶ μᾶς πλακώνει ! »

Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔλαβε μέρος καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Τζαβέλλα, ἡ Μόσχω. Μαζί με ἄλλας γυναῖκας τοῦ Σουλίου ἐκυλοῦσαν ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν βράχων μεγάλους λίθους καὶ ἐπροξενοῦσαν σημαντικὰς φθορὰς εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Τοιοῦτοτρόπως κατεντροπιασμένος ὁ Ἄλῃς, ἐγύρισεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἐζήτησε νὰ κάμῃ εἰρήνην. Οἱ Σουλιῶται ἐδέχθησαν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ Φῶτος καὶ τὰ ἄλλα παλληκάρια.

Ἡ πτώσις τοῦ Σουλίου (1803). Ὁ σκληρὸς καὶ φιλόδοξος τύραννος δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλέπῃ τὸ Σούλι ἐλεύθερον. Διὰ τοῦτο ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ ἐκλέξουν, ὅποιο ἄλλο μέρος θέλουν, διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ κατοικήσουν καὶ αὐτὸς νὰ τοὺς πληρώσῃ ὅλα τὰ ἐξοδα. Ἄλλὰ οἱ τολμηροὶ ἐκεῖνοι πατριῶται τοῦ ἀπήντησαν :

« Οἱ ξηροὶ βράχοι τῆς πατρίδος μας εἶναι πιὸ ἀγαπητοὶ καὶ ἀπὸ τὶς εὐφορώτερες χῶρες τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν ἐξαγοράζεται με ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς ».

Ἐπέρασαν ὀκτώ ἀκόμη χρόνια καὶ τὸ Σούλι ὑπερήφανον δὲν ὑπέκυπτεν. Τέλος ὁ Ἄλῃς, ἀφοῦ ἠτοίμασε 10 χιλιάδας στρατόν, ἔκαμεν αἰφνιδιαστικὴν ἐπιθεσιν τὸ ἔτος 1800. Οἱ Σουλιῶται μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τζαβέλλαν ἀντέστησαν γενναίως καὶ ἐνίκησαν τὸν Ἄλῃν. Ἄλλὰ ἐκεῖνος δὲν φεύγει. Πολιορκεῖ τὸ Σούλι καὶ τὸ ἀποκλείει ἀπὸ παντοῦ.

Ἐπέρασαν τρία χρόνια πολιορκίας. Ἡ πείνα, ἡ γύμνια, τὸ κρύο, ἡ δίψα ἐβασάνιζαν εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν τοὺς ἥρωικοὺς ἀγωνιστάς. Ἐτρωγον χόρτα καὶ ρίζας τῶν δέντρων καὶ διὰ νὰ σβήσουν τὴν δίψαν τῶν ἐκρεμοῦσαν μὲ σχοινία ὑψηλὰ ἀπὸ τοὺς βράχους σφουγγάρια μέσα εἰς τὰς χαράδρας, ὅπου ἔβλεπον ὅτι ὑπάρχει νερό. Τοὺς ἔλλειπον τὰ πάντα. Καὶ τὰ πολεμοφόδια ἀκόμη τὰ εἶχον ὀλιγοστά. Ὅλα τέλος πάντων τὰ ὑπέμενον χωρὶς νὰ γογγύζουν, ἀλλὰ δὲν ἤθελον νὰ ἀκούσουν τὴν λέξιν: παράδοσις. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες ἐφώναζον:

«Κάλλιο θάνατος παρὰ ὑποταγή».

Κατὰ τὸν τρίτον χρόνον, ἡ ἀμηχανία τοῦ Ἄλῃ ἐφθασεν εἰς ἀπροχώρητον σημεῖον. Ἐνῶ ὅμως εὐρίσκετο ὁ τύραννος εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀμηχανίαν, παρουσιάζεται δυστυχῶς ἐνώπιόν του ὁ προδότης Πήλιος Γούσης καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ τὸν βοηθήσῃ διὰ τὴν ἀλωσιν τοῦ Σουλίου.

Αὐτὸς ὁ προδότης, εἰς κάποιαν μάχην ἔδειξε δειλίαν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἄλλοι Σουλιῶται τὸν περιφρονοῦσαν. Διὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ λοιπόν, ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἄλῃ, ἔλαβε χρήματα καὶ ὠδήγησε μίαν σκοτεινὴν νύκτα 200 Τουρκαλβανούς ἐπάνω εἰς τὸ Σούλι καὶ τοὺς ἔκρυψε. Τὸ πρωί, ὅταν ἄρχισεν ἡ μάχη, ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ καταφύγιόν τους οἱ Τουρκαλβανοὶ καὶ ἐπετέθησαν ἀπὸ τὰ νῶτα ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν.

Τότε οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ Κιούγκι, εἰς τὸν ὑψηλὸν βράχον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, διὰ νὰ συνεχίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀγῶνα. Ἄλλὰ ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα τοὺς ἐβασάνιζον τώρα ἀκόμη περισσότερο. Δὲν ἠμποροῦσαν πλέον ν' ἀνθέξουν.

Τέλος ὑπεχρεώθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τὸν Ἄλῃ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ φύγουν ἀπὸ τοὺς ἥρωικοὺς βράχους, ἔχοντες μόνον τὰ ἀπαραίτητα πράγματά των καὶ τὰ ὄπλα των.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης, οἱ Σουλιῶται ἐχωρίσθησαν εἰς τρεῖς ὀμάδας καὶ ἐξεκίνησαν. Ἡ πρώτη ὀμάς μὲ τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν κατέφυγεν εἰς τὴν Πάργαν. Ἡ δευτέρα ἐπῆγε πρὸς τοὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου καὶ ἡ τρίτη πρὸς τὸ Μοναστήριον τοῦ Σέλτσου.

Μόνον ὁ Καλόγηρος Σαμουήλ μὲ πέντε συμπολεμιστὰς του ἔμεινεν εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὰ πολεμοφόδια καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀξίαν των, ὅπως εἶχον συμφωνήσει. Ἀλλὰ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ, ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ διὰ νὰ τὰ παραλάβῃ, ἠρώτησεν εἰρωνικῶς τὸν Σαμουήλ :

— Καὶ τώρα, ποῖαν τιμωρίαν νομίζεις, καλόγηρε, ὅτι θὰ σοῦ ἐπιβάλλῃ ὁ πασᾶς πού τόσο ἀπερίσκεπτα παρεδόθη;

— Καμίαν ! ἀπήντησεν ὁ ὑπερήφανος Σαμουήλ, καὶ ἀφοῦ ἐτράβηξε τὴν πιστόλαν του, τὴν ἄδειασεν εἰς τὴν ἀποθήκην μὲ τὸ μπαρούτι.

Μία τρομερὴ ἔκρηξις ἐτάραξε τὴν ἡσυχίαν τῆς ἀγρίας φύσεως καὶ αἱ χαράδραι ἀντιβούισαν, ὡσὰν νὰ ἤθελον νὰ διαλαλήσουν εἰς ὄλον τὸν κόσμον τὸ ἠρωϊκὸν τέλος τοῦ ἀθανάτου Σουλιού.

Ὁ Ἀλῆς παραβαίνει τὴν συμφωνίαν. Αἱ συμφοραὶ ὁμοῦ τῶν Σουλιωτῶν εἶχον καὶ συνέχειαν. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐθεώρησε τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τοῦ Σαμουήλ ὡς παράβασιν τῆς συνθήκης καὶ ἀμέσως διέταξε νὰ καταδιώξουν τὰς τρεῖς ὁμάδας.

Ἡ πρώτη ὁμάς τῶν Σουλιωτῶν, πού ἔφυγε διὰ τὴν Πάργαν, ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ἐσώθη, διότι τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν κατεῖχον οἱ Ἄγγλοι.

Ἐκείνη ἡ ὁμάς πού ἐπῆγεν εἰς τὸ Ζάλογγον, περιεκυκλώθη ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς. Οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν, ὥσπου ἐτελείωσαν τὰ πολεμοφόδια καὶ αἱ τροφαὶ των. Τότε αἱ Σουλιώτισσαι ἐπειδὴ εἶδον τὸν κίνδυνον τῆς αἰχμαλωσίας, ἔστησαν χορὸν καὶ μὲ τὰ παιδιὰ εἰς τὴν ἀγκαλιάν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου ἢ μία ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλλην μὲ τὸ τραγούδι :

*« Ἐχε γειά, καημένε κόσμε,
ἔχε γειά, γλυκεῖα ζωὴ
καὶ σύ, δύστυχη πατρίδα,
ἔχε γειά παντοτεινὴ ! »*

Οἱ ἄνδρες τὴν ἴδια νύκτα, μὲ τὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας, ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὰς γραμμάς τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπὸ τοὺς 800 κατῶρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πάργαν μόνον οἱ 150.

Ἡ τρίτη ὁμάς πού ἔφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου, ὑπέμεινεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τέλος ἀπὸ τοὺς 1000, μόνον οἱ 45 ἐσώθησαν· κατέφυγον δὲ καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Πάργαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅλοι μαζί ἐπέρασαν εἰς τὴν Κέρκυραν.

Οἱ ἥρωικοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα θὰ προκαλοῦν πάντοτε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου καὶ θὰ εἶναι ἓνα ἀκόμη παράδειγμα τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀφοῦ πλέον ὁ Ἀλῆς ἔπειτα ἀπὸ ἀγῶνας 14 ἐτῶν ὑπέταξε τὸ ἥρωικὸν Σούλι, ἐστράφη ἐναντίον τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν. Ἠθέλησε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ καὶ αὐτοὺς. Ἦτο ὁμοῦς δύσκολον νὰ τοὺς νικήσῃ μὲ τὰ ὄπλα. Διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποίησε τὸ ἄλλο φοβερόν του ὄπλον, τὴν δολιότητα.

Τοιοιουτρόπως ἐξώντωσε σιγὰ-σιγὰ τοὺς περισσοτέρους καὶ τοὺς πλέον ἰσχυροὺς, ὅπως τὸν Θύμιον Βλαχάβαν, τὸν Κατσαντώνην καὶ τὸν ἀδελφόν του Λεπενιώτην.

Ὅταν πλέον συνέτριψε τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς ἰσχυροτέρους κλέφτας καὶ ἀρματολούς, ἤρχισε νὰ προετοιμάζεται διὰ νὰ ἰδρῦσῃ κράτος ἀνεξάρτητον. Ὁ σουλτᾶνος ὁμοῦς ἀντελήφθη τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἀλῆ, τὸν ἐθεώρησεν ὡς ἐπαναστάτην καὶ τοῦ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τὸ ἔτος 1820. Τότε ὁ Ἀλῆς ἐσκέφθη τοὺς γενοαίους Σουλιώτας καὶ τοὺς ἐζήτησε νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα του κατὰ τοῦ σουλτάνου. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ξαναγυρίσουν εἰς τὸ Σούλι.

Καὶ πραγματικὰ οἱ Σουλιῶται μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μάρκον Μπότσαρην, ὕστερα ἀπὸ 17 χρόνια, ἐξαναγύρισαν εἰς τὴν πατρίδα των. Ὅχι βεβαίως διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν δόλιον Ἀλῆν, ἀλλὰ διότι ἤθελον νὰ βοηθήσουν τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ καιρὸν εἶχε προετοιμάσει ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Ὁ πόλεμος τοῦ Σουλτάνου ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διήρκεσε δύο ἔτη. Τέλος ὁ τύραννος ἐνίκηθη καὶ ἐφονεύθη εἰς τὰ Ἰωάννινα (1822).

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Οἱ Ἕλληνες, κατατυραννισμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πολλὰς φορὰς ἐπεχείρησαν νὰ ἐπαναστατήσουν, ὅπως εἴπομεν. Ἀλλὰ αἱ ἐπαναστάσεις των ἐκεῖναι δὲν ἦσαν γενικαί. Δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ ὄλων τῶν Ἑλλήνων συνεννόησις, δὲν ὑπῆρχε σχέδιον μελετημένον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα ὄλοι γενικῶς, ἀπὸ τὸ ἓνα ἕως τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς χώρας. Ἐπειτα καὶ αἱ ξέναι δυνάμεις ὅταν μᾶς παρακινούσαν νὰ ἐπαναστατήσωμεν, μᾶς ὑπεσπῆριζον μόνον ὅσον καιρὸν μᾶς ἐχρειάζοντο. Ὅταν ὁμοῦς ἐτελείωναν τὸν πόλεμον ἐκεῖνοι καὶ ἔκαμνον εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους, μᾶς ἄ-

φηνον ἡμᾶς ἀπροστατέυτους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, οἱ Τοῦρκοι εὐκολα κατέπνιγον τὰς ἐπαναστάσεις μας εἰς τὸ αἷμα.

Ἡ θλιβερά αὐτὴ κατάστασις ἠνάγκασε μερικοὺς φλογεροὺς πατριώτας νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ἰδρῦσουν μίαν μυστικὴν ὀργάνωσιν, ποῦ τὴν ὠνόμασαν «Φιλικὴν Ἐταιρείαν».

Τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν τὴν ἴδρυσαν τὸ 1814 εἰς τὴν Ὀδησοῦν τῆς Ρωσίας ὁ Νικ. Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρταν, ὁ Ἄθαν. Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἐμμανουήλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμον. Ἔργον τῆς εἶχε νὰ διαφωτίσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι καὶ ἠνωμένοι νὰ λάβουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

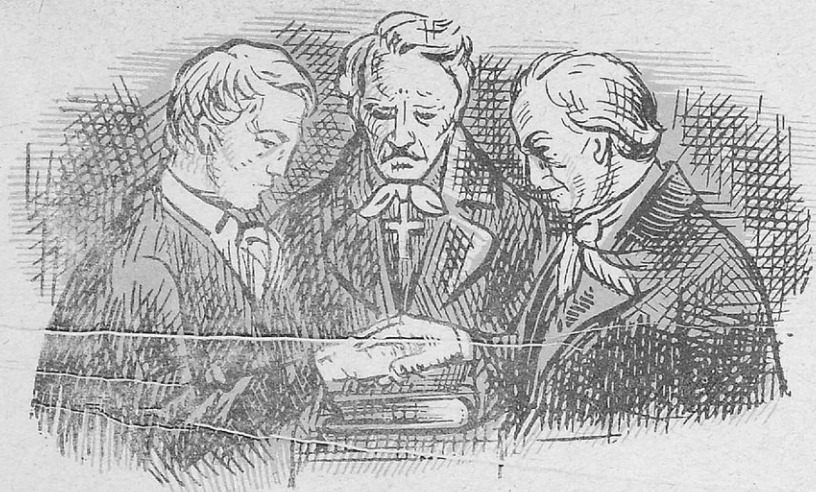
Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἡ Ἐταιρείας, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον μυστικότητα. Οἱ τρεῖς φιλοπάτριδες ἐκεῖνοι ἄνδρες ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται μυστικά, νὰ διαδίδουν τὰς ἰδέας των καὶ νὰ κάμνουν καὶ ἄλλους μέλη τῆς Ἐταιρείας. Τὰ μέλη ὁμῶς ἐγίνοντο δεκτὰ εἰς τὴν Ἐταιρείαν ἔπειτα ἀπὸ ὀλόκληρον μυστικὴν κατήχησιν. Τέλος μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ὠρκίζοντο ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὅτι δὲν θὰ προδώσουν τὰ μυστικά τῆς Ἐταιρείας.

Ἄλλ' ἔπειδὴ ἡ Ὀδησοῦς εὐρίσκετο μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο τὸν Μάρτιον τοῦ 1818 ἡ ἔδρα τῆς Ἐταιρείας μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, ἡ ὁποία ἦτο τότε τὸ μέγαλον κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα τὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας ἔγιναν ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες. Οἱ πλέον ἐνθουσιώδεις μάλιστα Φιλικοὶ περιήρχοντο τὴν σκλαβωμένην μας πατρίδα, διὰ νὰ κατηχήσουν τοὺς καπεταναίους, τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς προκρίτους, τοὺς διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς καλογήρους καὶ κάθε φρόνιμον πατριώτην. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν χῶραν ἤρχισε νὰ ψιθυρίζεται κάποιον μυστικόν, ποῦ ἐσυγκινοῦσε τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους. Ὅλοι πλέον περιμένουν· περιμένουν καὶ ἀνυπομονοῦν νὰ ἔλθῃ ἡ μεγάλη ὥρα τῆς δράσεως.

Τὸ μυστικόν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διεδόθη τέλος τόσοσιν πολὺ, ὥστε ὑπῆρχε φόβος νὰ τὸ μάθῃ καὶ ὁ σουλτᾶνος. Τότε οἱ Φιλικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ εὔρουν ἕνα ἱκανὸν πρόσωπον διὰ νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως.

Συμφώνησαν λοιπὸν νὰ ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν. Ὁ Καποδίστριας ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κατεῖχεν ὑψηλὴν θέσιν. Ἦτο ὑπουργὸς τῆς Ρωσίας. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν ἀμέσως τὸν Ξάνθον εἰς τὴν Πετροῦπολιν, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συναντήσῃ τὸν Καποδίστριαν καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐταιρείας. Ἄλλὰ ὁ Καποδίστριας δὲν ἠθέ-

λησε να αναλάβη την αρχηγίαν, διότι ένόμιζεν ότι έπρεπε να την πάρη ένας στρατιωτικός.

Ο Εάυθος τότε έπήγην εις τον Άλεξ. Ύψηλάντην και του έπρότεινε να αναλάβη εκείνος την αρχηγίαν. Ο Ύψηλάντης κατήγετο από την μεγάλην φαναριώτικην οικογένειαν των Ύψηλάντηδων και υπηρετούσεν εις τον ρωσικόν στρατόν ως στρατηγός. Ήτο εύγενικός, πατριώτης και γενναίος. Εις τον πόλεμον μάλιστα έναντίον του Μ. Ναπολέοντος έχασε την δεξιάν του χείρα εις την Δρέσδην της Γερμανίας. Ο Ύψηλάντης, αφού κατηχήθη προηγουμένως από τον Εάυθον εις τα μυστικά της Φιλικής Έταιρείας, έδέχθη προθύμως την αρχηγίαν του μεγάλου αγώνος.

Ο διορισμός του Άλεξάνδρου Ύψηλάντου εις την θ΄σιν του αρχηγού ένεθουσίασε όλους τους Έλληνας, που έπίστευσαν, ότι έφθασεν ή εύλογη-μένη ώρα της απελευθερώσεως του Γένους.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ — 1821

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Βλαχίαν.

Ἀφοῦ προετοίμασε τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ ἀφοῦ ἔβαλε γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐπαναστάσεως τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην (τέλη Ἀπριλίου 1820), δὲν ἔμενε πλέον τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα διὰ νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἀγῶν.

Ὁ Ὑψηλάντης ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Πετροῦπολιν καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Κίεβον διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὴν μητέρα του καὶ νὰ πάρῃ τὴν εὐλογίαν τῆς. Μαζὶ μὲ τὰ ἀδελφία του λοιποὶν ἐγονάτισεν ἔμπρὸς τῆς. Συγκινημένη ἡ φιλόστοργος μητέρα των καὶ μεγάλη πατριώτισσα ἐσήκωσε τὰ μάτια τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε :

«ὦ Θεέ μου, Θεέ μου ! Μὲ τὸ ἓνα χέρι προσφέρω εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ τέκνα μου ὅλα καὶ μὲ τὸ ἄλλο προσφέρω σὲ Σένα, Θεέ μου, τὶς εὐχὲς μου καὶ τὶς ἐλπίδες μου».

Ἐπειτα ἐγύρισε πρὸς τὰ παιδιὰ τῆς καὶ ἀνεφώνησε :

«ὦ παιδιὰ μου ! Ἡ θερμὴ εὐχὴ τῆς μητέρας σας θὰ εἶναι θώρακας χαλύβδινος, ποῦ θὰ σᾶς φυλάγῃ εἰς τὸν πόλεμον. Νὰ εἰσθε γενναῖοι καὶ νὰ πολεμήσετε γιὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα· ριχθῆτε ὅπου σᾶς καλεῖ τὸ καθήκον καὶ ἀναστῆστε τὴν Ἑλλάδα μας, ἔστω κι ἂν ἐγὼ εἶναι γραφτὸ νὰ μείνω ἔρημη ἀπὸ σᾶς παιδιὰ μου καὶ μονάχη εἰς τὸν κόσμον τοῦτον».

Ἀπὸ τὸ Κίεβον ὁ Ὑψηλάντης κατέβηκε εἰς τὴν Βεσσαραβίαν διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ στρατηγικὸν του σχέδιον, νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς φιλικούς καὶ νὰ εἶναι πλησιέστερα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Μετὰ 10 μῆνας τέλος ἀπεφάσισε νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν, διότι τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ διοικοῦσαν, ὅπως εἶδομεν, Ἕλληνες ἡγεμόνες, ποῦ ἦσαν καὶ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Εἰς τὰς 22 Φεβρουαρίου 1821 λοιπόν, ὁ ἀρχηγὸς Ὑψηλάντης ἐπέρασε μαζί με τοὺς ἀδελφοὺς του Γεώργιον καὶ Νικόλαον καὶ με ὀλίγους ὀπαδοὺς του τὰ σύνορα τῆς Ρωσίας, διέβη τὸν Προῦθον ποταμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἴάσιον, ὅπου με ἀπερίγραπτον συγκίνησιν ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀμέσως ἐξέδωκε προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκαλοῦσεν ὄλους τοὺς σκλάβους εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν τυράννων.

Ἀκράτητος ἐνθουσιασμός ἐπλημμύρισε τότε τὰς καρδίας ὄλων τῶν χριστιανῶν καὶ κατὰ χιλιάδας ἔτρεχον νὰ καταταγοῦν εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν στρατόν, με ἀρχηγούς ἐμπείρους εἰς τὸν πόλεμον καὶ γενναίους, ὅπως ἦσαν ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος, ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης καὶ ὁ Φαρμάκης.

Μάλιστα 500 εὐγενεῖς καὶ φιλοπάτριδες νέοι, σπουδασταὶ εἰς τὰ διάφορα ἀνώτερα σχολεῖα, ἐγκατέλειψαν τὰ θρανία των, ἤρπασαν τὰ ὄπλα καὶ ἐσημάτισαν τὸν Ἱερὸν Λόχον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν ἀρχαίων Ἑθναίων. Οἱ Ἱερολοχίται ἐφοροῦσαν μαύρην στολὴν καὶ εἰς τὸ κράνος ὡς σημά εἶχον μίαν νεκροκεφαλὴν ἐπάνω εἰς δύο κόκκαλα χιαστὶ τοποθετημένα. Τὸ σύνθημα των ἦτο : «*Ἐλευθερία ἢ θάνατος*».

Τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν.

Μὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν ὁ Ὑψηλάντης ἐξέκρινεν ἀπὸ τὸ Ἰάσιον διὰ νὰ καταλάβῃ τὸ Βουκουρέστι. Εἰς τὸ μεταξύ ὅμως ὁ σουλτάνος, μόλις ἔμαθε τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, διέταξε τρεῖς πασάδες νὰ κινήσουν ἀμέσως καὶ νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐπαναστάτας. Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ ἀλλάξῃ πορείαν καὶ ὠδήγησε τὸν στρατὸν του πρὸς τὸ Δραγατσάνι, ὅπου εὐρίσκετο μία τουρκικὴ δύναμις στρατοῦ.

Εἰς τὸ Δραγατσάνι ἐγίνε πεισματῶδης μάχη τὴν 7 Ἰουνίου 1821. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ τέλος ἐνίκηθησαν. Οἱ Ἱερολοχίται, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀρχηγὸν τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην, ἔπεσαν ὅλοι εἰς τὴν θέσιν ὅπου τοὺς ἔταξαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν διελύθη ὁ ἐπαναστατικὸς στρατός.

Ὁ ἴδιος ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι τὸ κίνημα ἀπέτυχεν ἐκεῖ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἀπεφάσισε νὰ κατεβῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου εἶχε ἀρχίσει μὲ ἐπιτυχίαν πλέον ἢ Ἐπανάστασις. Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ τὸ Δραγατσάνι καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας μὲ πλαστὸν ὄνομα, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ ἡ Αὐστρία ἦτο σύμμαχος τῆς Τουρκίας, ἡ δὲ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις δυστυχῶς τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς.

Ὁ Ὑψηλάντης ἔμεινε φυλακισμένος ἕως τὸ 1827. Τότε ἐμεσολάβησε ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας καὶ τὸν ἐλευθέρωσαν. Δὲν ἔζησε ὅμως πολὺν καιρὸν, διότι μετὰ ἓνα ἔτος ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας τῆς φυλακῆς.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεώργιος Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης μὲ τὰ παλληκάρια των, ἀπὸ τὸ Δραγατσάνι ἐτράβηξαν πρὸς τὰ Καρπάθια ὄρη. Ἐκεῖ τοὺς κατεδίωξαν 4 χιλιάδες Τούρκοι καὶ τοὺς ἐπολιόρησαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκου. Ὁ Ὀλύμπιος ὠχυρώθη εἰς τὸ κωδωνοστάσιον μὲ ὀλίγους συντρόφους. Ἀλλὰ ὅταν εἶδε, ὅτι ἐκινδύνευε νὰ αἰχμαλωτισθῆ, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ δὲ Φαρμάκης, ἀφοῦ ἀντεστάθῃ μερικὰς ἡμέρας, ἠναγκάσθη τέλος νὰ συνθηκολογήσῃ, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φύγῃ μαζί μὲ τὰ παλληκάρια του. Μόλις ὅμως ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ μοναστήριον τοὺς συνέλαβον οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς ἐφόνευσαν ὅλους.

Ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης μὲ τοὺς συντρόφους του ὠχυρώθη εἰς τὸ χωριὸν Σκουλένι, πλησίον εἰς τὸν Προῦθον ποταμὸν, ὅπου ἀντεστάθῃ γενναῖα εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Τέλος ὅμως ἐφονεύθη μαζί μὲ τοὺς περισσοτέρους συμπολεμιστάς του. Τότε οἱ ὑπόλοιποι ἔπεσαν εἰς τὸν Προῦθον καὶ κολυμβῶντες ἐπέρασαν εἰς τὸ ρωσικὸν ἔδαφος. Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐκείνας τὰς ἡμέρας, πού ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἴάσιον καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἤρχισε καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ γενικὴ ἐξέγερσις. Διότι ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία τοὺς εἶχε πλέον προετοιμάσει ὅλους διὰ τὴν μεγάλην ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Μάλιστα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 εἶχε στείλῃ ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν φλογερὸν Φιλικὸν Γρηγόριον Δικαῖον ἢ Παπαφλέσσαν ὡς ἀντιπρόσωπόν του. Ὁ Παπαφλέσσας περιώδευσε τὴν Πελο-

πάννησον καὶ ἔφερε τὸ μήνυμα ὅτι ἡ ὥρα ἔφθασε πλέον. Ἔλεγεν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς Ὑψηλάντης θὰ ἀρχίσῃ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἀμέσως ρωσικὸς στρατὸς θὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ ὅτι ὁ ρωσικὸς στόλος μὲ ἄλλα στρατεύματα θὰ κατεβῆ νὰ δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ σκλαβωμένον μας ἔθνος.

Εἰς τὰ ἐνθουσιώδη ἔθνικα κηρύγματα τοῦ Παπαφλέσσα ἐπίστευσαν προθύμως οἱ προεστοὶ τῆς Πελοποννήσου, διότι ἔβλεπον ὅτι τότε ἦτο ἡ καταλληλοτέρα εὐκαιρία, νὰ λάβουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν κατακτητῶν.

Πρῶτον, διότι ὁ Τούρκος πασᾶς τῆς Πελοποννήσου ἔλειπε μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἐπολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ Πασᾶν.

Δεύτερον, διότι εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ περισσότερος πληθυσμὸς ἦτο ἑλληνικὸς, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἦσαν ὀλιγοστοὶ.

Τρίτον, διότι ὑπῆρχον πολλοὶ ἔμπειροὶ καὶ ἀξιοὶ ὀπλαρχηγοί. Οἱ σπουδαιότεροὶ ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς ἦσαν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Πετρόμπεης Μαρομιχάλης, ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ἄλλοι.

Αἱ πρῶται ἀφορμαί. Οἱ Τούρκοι βεβαίως ἔβλεπον μὲ ὑποπτον βλέμμα ὅλας τὰς κινήσεις τῶν ραγιαδῶν, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ μάθουν καθαρὰ τὸν βαθύτερον σκοπὸν καὶ τὰ μυστικὰ σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Οὔτε καὶ ἤθελον νὰ πιστεύουν, ὅτι θὰ ἐτολμοῦσαν οἱ Ἕλληνες νὰ σηκώσουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὡστόσο τὰ πράγματα δὲν ἦσαν ὅπως τὰ ὑπελόγιζον.

Τὸ πρῶτον ντουφέκι τὸ ἦνοιξεν ὁ τολμηρὸς κλέφτης Νίκος Σουλιώτης, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσε μερικοὺς Τούρκους εἰσπράκτορας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν. Ἦτο Μάρτιος μὴν τοῦ 1821.

Ἀμέσως τότε οἱ Πετιμεζαῖοι μὲ τὸν Χαραλάμην, ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Καλάβρυτα καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ παραδοθοῦν

Συγχρόνως ὁ Πετρόμπεης μαζί μὲ τὸν Κολοκοτρώνην κατέβηκαν ἀπὸ τὴν Μάνην, ἐπολιόρκησαν τὰς Καλάμας καὶ τὴν 23 Μαρτίου τὰς ἐκυρίευσαν.

Εἰς τὸ μεταξύ, οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παλληκάρια των εἰσῆλθον εἰς τὰς Πάτρας, ὅπου ὁ δεσπότης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἔστησεν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν σημαίαν τῆς Ἐπανάστασεως. Ἔτρεξαν τότε ἐκεῖ οἱ ὀπλαρχηγοί, τὰ παλληκάρια, ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, γυναῖκες, παιδιὰ καὶ ὅλοι γονατιστοὶ μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ἔδιδον τὸν ὄρκον: «*Ἐλευθερία ἢ θάνατος!*»

*Άλλοι πάλιν ἀλληλοασπάζοντο καὶ ἔλεγον :

— Καλὴ Ἀνάστασις, παιδιὰ ! Καὶ στήν Πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός !
Τὸν ἴδιον καιρὸν διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ ἐκυρίευσαν τὸ Ἄργος καὶ
ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Λάλα, εἰς τὴν Μεθώνην καὶ εἰς τὸ Ναύ-
πλιον. Οἱ ἐπαναστάται παντοῦ εἶχον ἐπιτυχίας.

Εἰς διάστημα τριῶν ἑβδομάδων, οἱ Τούρκοι φοβισμένοι ἔφυγον ἀπὸ
τὰ χωρία καὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις καὶ εἰς τὰ φρούρια.
Εὐτυχῶς ἐδῶ ἡ Ἐπανάστασις ἐπῆρε καλὴν ἀρχήν.

Ἅπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ εἰδησις διὰ τὴν ἐπανά-
στασιν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὴν ἔμαθεν ὁ σουλτάνος, ἔγινεν ἔξω
φρενῶν. Ἡ ὀργὴ του ἐξέσπασεν ἀμέσως ἐναντίον τῶν χριστιανῶν καὶ
διέταξε σφαγὰς. Οἱ ἐξαγριωμένοι Τούρκοι σφάζουν ἀλύπητα τοὺς Ἕλλη-
νας. Ἡ μανία των δὲν ἔχει ὄρια· σφάζουν τοὺς Φαναριώτας, σφάζουν τοὺς

προκρίτους και τούς κληρικούς. Πολλοί χριστιανοί, τότε, συνεβούλευσαν τὸν Πατριάρχη Γρηγόριον τὸν Ε' νὰ φύγη διὰ νὰ σωθῆ. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀπήντησε :

— Δὲν φεύγω ! Ὁ ποιμένας ὁ καλὸς θυσιάζει καὶ τὴν ζωὴν του διὰ τὸ ποίμνιόν του. Ἄς μὲ σφάξουν. Ὁ θάνατός μου θὰ κινήσῃ τὴν συμπάθειαν τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης διὰ τὸ ἔθνος καὶ θὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἀγῶνα !

Πραγματικά ὁ σουλτᾶνος, ἐκείνας τὰς ἡμέρας, διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ ἀκόμη περισσότερο τοὺς Ἕλληνας, ἔδωσε διαταγὴν νὰ συλλάβουν τὸν Πατριάρχη καὶ νὰ τὸν ἀπαγχονίσουν εἰς τὴν μεσαίαν πύλην τοῦ Πατριαρχείου (10 Ἀπριλίου 1821).

Ἐκεῖ ἔμεινεν τὸ ἱερόν λείψανον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἐπειτὰ δὲ τὸ παρέδωσεν εἰς τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος τὸ ἔσυρε πρὸς ἐξευτελισμὸν εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Φαναρίου. Τέλος, τὸ ἔφερον εἰς τὴν παραλίαν, τοῦ ἔδεσαν μίαν πέτραν εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὸ ἐπέταξαν ἔπειτα εἰς τὴν θάλασσαν.

Μετὰ ἀπὸ μερικὰς ἡμέρας, τὸ σῶμα ἐβγῆκε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Φαίνεται ὅτι ἐκόπη

τὸ σχοινίον μὲ τὸ ὅποιον ἦτο δεμένη ἡ πέτρα. Ἐνῶ λοιπὸν ἐπέπλεε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὸ εἶδεν ὁ πλοίαρχος Σκλάβος ἐκ Κεφαλληνίας, τὸ ἀνεγνώρισε, τὸ ἐτίηρεν εἰς τὸ πλοῖον του καὶ τὸ μετέφερεν εἰς τὴν Ὀδησσόν, ὅπου τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλας τιμὰς.

Ἡ εἰδησις διὰ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ πατριάρχου ἐξηγρίωσεν ἀκόμη περισσότερον τοὺς Ἑλληνας ἀγωνιστάς, διὰ τοῦτο ἤρχισε πλέον νὰ ἀντηχῆ ὡς σύνθημα εἰς ὅλα τὰ στρατόπεδα των :

«Χτυπᾶτε πολεμάρχου !

Μὴ λησμονῆτε τὸ σχοινί, παιδιὰ, τοῦ Πατριάρχου !»

Αἱ ἀπάνθρωποι σφαγαὶ τὰς ὁποίας διέταξεν ὁ σουλτᾶνος καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου, ἀντὶ νὰ ὠφελήσουν, ἔβλαψαν τοὺς Τούρκους, διὰ δύο λόγους : α) Διότι ἐξήγειραν ἀκόμη περισσότερον τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν ἐναντίον τῶν τυράννων. β) Διότι ἐπροξένησαν πολὺ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀργότερα διὰ νὰ τιμῆσῃ τὸν ἔθνομάρτυρα Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', μετέφερε τὰ ὀστέα του εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔστησε τὸ ἀγαλμὰ του ἐμπρὸς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Τότε καὶ ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἀπήγγειλε τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ποίημα :

*«Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος ; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου ;
τὰ φτερωτὰ σου τὰ ὄνειρα ;... Γιατί στὸ μέτωπό σου
νὰ μὴ φυτρῶνουν, γέροντα, τόσες χρυσῆς ἀχιτίδες,
δσες μᾶς δίδει ἢ ὄψη σου παρηγοριῆς κι ἐλπίδες ;»*

.....

Ἄ Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ἄ Ο σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, ἦτο ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν κλεφτῶν καὶ ἐγεννήθη κατὰ τὰ δύσκολα χρόνια τοῦ 1770 κάτω ἀπὸ ἓνα δένδρον, κοντὰ εἰς τὸ χωρίον Ραμαβούνι τῆς Μεσσηνίας. Ἀπὸ μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανὸς καὶ ὅταν ἐμεγάλωσε ὀλίγον ἔγινε κλέφτης διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του.

Ἄν καὶ ἦτο νέος εἶχε μεγάλας ἰκανότητας καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι τὸν κατεδίωκον συνεχῶς. Ἄνναγκάσθη τότε νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ζάκυνθον,

δπου κατετάγη εις τόν άγγλικόν στρατόν, διότι τὰ Έπτάνησα τὰ κατειχον εκείνην τήν έποχήν οί Άγγλοι.

Εις τόν άγγλικόν στρατόν τής Έπτανήσου ό Κολοκοτρώνης γρήγορα έπροβιβάσθη και έγινε ταγματάρχης. Άπό τότε έφοροϋσε και τήν περικεφαλαίαν του άγγλου άξιωματικού. Έκει, εις τήν Ζάκυνθον, κατηχήθη εις τὰ μυστικά τής Φιλικής Έταιρείας και έγινε Φιλικός.

Τέλος, εις τās άρχάς του 1821, έπειδή έπλησίαζεν ή έκρηξις τής επαναστάσεως, έγκατέλειπε τήν Ζάκυνθον και έπέρασεν εις τήν Μάνην, όπου ήτο όπλαρχηγός ό Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

Ή ειδήσις ότι ό Κολοκοτρώνης έπέρασεν εις τήν Πελοπόννησον, έπροκάλεσεν έντονον ένθουσιασμόν εις τόν λαόν και εις τούς άγωνιστάς.

Ό Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ειχεν όλα τὰ χαρίσματα του καλού άρχηγού. Τό παράστημά του και οι τρόποι του έγοήτευον άπό τήν πρώτην στιγμήν. Τό πρόσωπόν του ήτο μελαψόν, τό βλέμμα του άτρόμητον και τὰ μαλλιά του μακρρά, χυμένα εις τούς ώμους. Ή βροντώδης φωνή του έδιδε θάρρος εις τούς συμπολεμιστάς του και έσκόρπιζε τόν φόβον και τόν τρόμον εις τούς έχθρούς. Είχε άκλόνητον τήν πίστιν ότι οί Έλληνες θά νικήσουν τούς Τούρκους. Διά τουτο συνήθιζε νά λέγη : «Ό Θεός ύπέγραψε νά έλευθερωθῆ ή Έλλάδα μας και τήν ύπογραφή του δέν τήν παίρνει πίσω». Τήν πίστιν του αύτήν ό Κολοκοτρώνης τήν μετέδιδε και εις τούς συμπολεμιστάς του, οί όποιοι τόν άγαποϋσαν και τόν έσέβοντο ως πατέρα των.

Μέ όλα αυτά τὰ χαρίσματα απέκτησε τήν έμπιστοσύνην και τήν αγάπην όλων των άγωνιστών. Άλλά περισσότερον έστερεώθη ή δόξα του ύστερα άπό τό στρατηγικόν σχέδιον τό όποιον κατέστρωσε διά τήν άλωσιν τής Τριπόλεως.

Τὰ σχέδια του Κολοκοτρώνη.

Ό Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, μετά τήν άλωσιν των Καλαμών, έπήρε μαζί του 300 Μανιάτας και έπροχώρησε προς τήν Άρκαδίαν. Τό στρατηγικόν του πνεϋμα συνέλαβεν ένα πολμηρόν σχέδιον. Είδεν ότι διά νά επιτύχη ή Έπανάστασις, έπρεπε νά κυριευθῆ ή Τρίπολις, ή όποία ήτο ή καρδιά τής Πελοποννήσου.

Οί άλλοι άρχηγοί όμως έβλεπον ότι τό σχέδιον αύτό ήτο πολύ τολμηρόν και έδίσταζον νά τό δεχθούν και νά τό άκολουθήσουν. Άλλά ό

Κολοκοτρώνης επέμενε και τέλος κατώρθωσε να πάρη με τὸ μέρος του πρῶτον τὸν Πετρόμπετην και κατόπιν ὅλους τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς.

Τοιοιτοτρόπως ἤρχισε νὰ θέτῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν του. Κατέλαβε κατ' ἀρχὰς τὰ χωρία γύρω-γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, με τὸν σκοπὸν νὰ τὴν ἀποκλείσῃ και νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Τούρκους με τὴν πείνα νὰ παραδοθοῦν. Ἔστησε μάλιστα και τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Μαίναλον.

Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἐπολεμοῦσεν, ὡς εἶδομεν, τὸν Ἀλῆ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μόλις λοιπὸν ἔμαθεν ὁ Χουρσίτ Πασᾶς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν και κατέλαβον τὰ χωρία, τὸ Βαλτέσι, τὸ Χρυσοβίτσι, τὴν Πιάνα, τὰ Βέρβαινα και τὸ Λεβίδι διὰ νὰ ἀποκλείσουν τὴν Τρίπολιν, ἔστειλεν ἀμέσως στρατὸν με ἀρχηγὸν τὸν Μουσταφάμπετην διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὁ Μουσταφάμπετης πραγματικὰ κατέβηκεν εἰς τὴν Ναύπακτον, ἐπέρασεν εἰς τὰς Πάτρας ἀνενόχλητος, ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Ἄργος και ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Εἶχεν ἰσχυρὰν δύναμιν και παντοῦ διέλυε τὰ ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ τμήματα.

Ἡ μάχη εἰς τὸ Βαλτέτσι (12 Μαΐου 1821). Ὁ Μουσταφάμπεης, ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, ὁ ὁποῖος μὲ 845 ἄνδρας ἐκτρατοῦσε τὸ Βαλτέτσι. Ἐκίνησε λοιπὸν ἀπὸ τὴν Τρίπολιν μὲ 7.000 στρατὸν διὰ νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ Βαλτετσίου. Ἐκείνοι ὅμως ἀντεστάθησαν γενναῖα καὶ ἡ μάχη ἐσυνεχίζετο. Μετ' ὀλίγον ἔφθασαν ἐκεῖ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ 1200 παλληκάρια καὶ ἤρχισαν νὰ κτυποῦν τὸν Μουσταφάμπεην ἀπὸ τὰ νῶτα. Ἐνύκτωσεν ὅμως καὶ ἡ μάχη ἐσταμάτησε.

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασαν καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ δυνάμεις. Τὸ πρῶν ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη. Οἱ Ἕλληνες κτυποῦν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ δειλιάζουσι, νὰ πετοῦν τὰ ἀσημοκόλλητα ὄπλα τῶν καὶ νὰ φεύγουν. Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ Μουσταφάμπεης, ὅταν εἶδε ὅτι εἶχε κυκλωθῆ, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἡ νίκη αὕτη ἔδωσε μεγάλον θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Μουσταφάμπεης ὅμως δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἐντροπήν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας κάμνει ἄλλην ἐπίθεσιν διὰ νὰ κυριεύσῃ τὰ Βέρβαινα. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασεν εἰς τὰ Δολιανὰ, εὐρήκεν τὸν ἥρωικὸν Νικηταρᾶν ὠχυρωμένον μὲ 200 παλληκάρια μέσα εἰς τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Τότε ἓνα τμήμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐσταμάτησε διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Νικηταρᾶν καὶ τὸ ἄλλο τμήμα ἐπροχώρησεν πρὸς τὰ Βέρβαινα. Ἐκεῖ ὅμως συνήνητησεν ἰσχυρὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις καὶ ἠναγκάσθη νὰ γυρίσῃ πίσω πρὸς τὰ Δολιανὰ καταδιωκόμενον. Εἰς τὸ μεταξὺ ὤρμησαν ἀπὸ τὰ σπίτια ὁ Νικηταρᾶς καὶ τὰ παλληκάρια του καὶ μὲ τὰ γιαταγάνια εἰς τὰς χεῖρας ἤρχισαν νὰ κάμνουν φοβερὰν σφαγὴν τῶν Τούρκων.

Ἐκεῖ εἰς τὴν μάχην τῶν Δολιανῶν διεκρίθη διὰ τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν του ὁ ἥρωας Νικηταρᾶς.

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως (Σεπτέμβριος 1821). Ἐπειτα ἀπὸ τὰς νίκας αὐτὰς ἀνεθάρρησαν ἀκόμη περισσότερον οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχισαν νὰ περισφίγγουν τὴν Τρίπολιν. Εἶχον ἀρχηγούς τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Πετρόμπεην, τὸν Πλαπούταν, τὸν Παπαφλέσσαν καὶ ἄλλους ὄπλαρχηγούς.

Ἡ πολιορκία ἔφερεν εἰς δύσκολον θέσιν τοὺς Τούρκους, διότι ἦσαν ἀποκλεισμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα καὶ ὑπέφερον τρομερὰ ἀπὸ τὴν πείναν. ἠναγκάσθησαν τότε νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν

νά φύγουν με τὰ ὄπλα των καὶ τὰς οἰκογενείας των. Ἐκεῖνοι ὁμως τοὺς ἀπήντησαν νὰ παραδοθοῦν ἀμέσως χωρὶς καμμίαν συμφωνίαν.

Εἰς τὸ μεταξύ, οἱ Ἄλβανοὶ ποὺ ἦσαν μέσα εἰς τὴν Τρίπολιν, ἤρχισαν ἰδιαίτερος μυστικὰς συνομιλίας με τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ ἐπρότειναν νὰ φύγουν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς Τούρκους, ἐὰν τοὺς δώσουν οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς πειράξουν, μέχρις ὅτου φθάσουν ὀπίσω εἰς τὴν Ἄλβανίαν.

Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ συνεζήτησε με τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς, ἐδέχθη τὰς προτάσεις τῶν Ἄλβανῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Τρίπολιν.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν ἔμαθον τοὺς σκοποὺς τῶν Ἄλβανῶν, ἀνησύχησαν καὶ ἐκινήθησαν διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ταραχὴν των ὀφησαν ἓνα κανονιστάσιον τοῦ κάστρου ἀφρούρητον. Τότε μερικοὶ Ἕλληνες στρατιῶται μόνις εἶδον τὸ ἀφρούρητον ἐκεῖνο σημεῖον, ἔτρεξαν ἀμέσως, ἐπάτησαν ὁ ἓνας στὸν ὄμον τοῦ ἄλλου, ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον καὶ ἔστησαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν.

Κατόπιεν χωρὶς νὰ χάσουν καιρόν, ἐπήδησαν μέσα καὶ ἀνοίξαν τὴν πύλην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἰσώρμησαν ὅσοι ἄλλοι πολεμισταὶ εὐρέθησαν ἐκεῖ πλησίον. Ὅλοι μαζί τότε ἔστρεψαν τὰ κανόνια τοῦ κανονιοστασίου πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἔτρεξαν νὰ ἀνοίξουν τὰς ἄλλας πύλας τοῦ φρουρίου.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν ἀντελήφθησαν τοὺς ἐπαναστάτας, ὅτι εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἐρρίφθησαν με λύσσαν ἐναντίον των καὶ ἤρχισε σφοδρότατος ἀγών. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, μόνις ἤκουσαν τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ εἶδον τὴν σημαίαν των νὰ κυματίζει ἐπάνω εἰς τὰ τεῖχη, ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, εὐρέηκαν τὰς πύλας ἀνοικτάς, ὤρμησαν μέσα, συνέτριψαν τὴν ἀντίστασιν τῶν Τούρκων καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς πόλεως.

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἦτο σημαντικώτατον κατόρθωμα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ εἶχε πολὺ μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος.

1ον). Διότι οἱ Ἕλληνες ἔγιναν κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσάν της.

2ον). Διότι εἰς τὴν Τρίπολιν εὐρέηκαν ἀφθονα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια ποὺ τοὺς ἐχρειάζοντο διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον.

3ον). Διότι ἔστερέωσε τὴν πίστιν τῶν ἀγωνιστῶν καὶ ὅλου τοῦ ἔθνους ὅτι ἡ Ἐπανάστασις θὰ ἐπιτύχη.

Ἡ μάχη εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

Τὸ σύνθημα τῆς Πελοποννήσου τὸ ἠκολούθησεν ἀμέσως καὶ ἡ Σπερεὰ ἀπὸ τὸ ἓνα ἕως τὸ ἄλλο ἄκρον. Ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς ἐπανεστάτησεν τὴν Ἀμφισσαγὸν Γκούρας τὸ Γαλαξίδιον, ὁ Διάκος τὴν Λειβαδιάν, ὁ Μπουῦσος τὰς Θήβας καὶ ὀλίγον ἀργότερα ὁ Δημήτριος Μακρῆς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν.

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Σπερεὰ, διέταξε τοὺς στρατηγούς του Ὁμέρ Βρυώνην καὶ Μεχμέτ πασᾶν νὰ ἐκκινήσουν μὲ στρατὸν καὶ ἀφοῦ διαλύσουν τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Σπερεᾶς νὰ προχωρήσουν ἔπειτα καὶ πρὸς Πελοπόννησον.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ κίνδυνος ἦτο πολὺ μεγάλος. Ἀλλὰ τὰ γενναῖα παλληκάρια τῆς Σπερεᾶς ἔδειξαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἔξ ὕρου νὰ πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Συννοήθησαν λοιπὸν ὁ Πανουργιάς, ὁ Δυοβουνιώτης καὶ ὁ Διάκος νὰ ἀποκρούσουν τοὺς δύο πασάδες καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσουν νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Τρίπολιν, τὴν ὁποῖαν ἐπολιορκούσαν ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς.

Εἰς τὸ μεταξύ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ Μεχμέτ πασᾶς μὲ 9 χιλιάδες Τούρκους, ἔφθασαν εἰς τὴν Λαμίαν. Τότε ὁ Πανουργιάς μὲ τὸν Δυοβουνιώτην ἔπιασαν θέσεις εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχειοῦ, ἐνῶ ὁ Διάκος μὲ 400 παλληκάρια ἐστάθη εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν Σπερχεῖον ἐπετέθησαν, πρῶτον ἐναντίον τοῦ Πανουργιά καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου καὶ τοὺς διέλυσαν. Κατόπιν ἐστράφησαν ὅλοι πρὸς τὴν Ἀλαμάναν, ἐναντίον τοῦ Διάκου. Οἱ ἄνδρες τοῦ Διάκου, μόλις εἶδον αὐτὴν τὴν κίνησιν τῶν Τούρκων, ἐφοβήθησαν καὶ οἱ περισσότεροι ἔφυγον. Ἐμεινε μόνον ὁ Διάκος μὲ 48 παλληκάρια.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ ψυχογιὸς του βλέπων τὸν κίνδυνον τοῦ ἔφερε τὸ ἄλογόν του καὶ τοῦ εἶπε νὰ καβαλικεῖσῃ καὶ νὰ φύγῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησεν :

—Ὁ Διάκος δὲν φεύγει!

Οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ ὁ ἀγὼν ἄνισος. Οἱ συμπολεμισταὶ τοῦ Διάκου μάχονται γενναῖα καὶ πίπτουν ὅλοι, ὁ ἓνας ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Τέλος πληγώνεται καὶ ὁ ἴδιος βαρέως καὶ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος (20 Ἀπριλίου 1821).

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης τότε τοῦ ὑπόσχεται νὰ τοῦ δώσῃ μεγάλα ἀξιώ-

ματα, ἂν δεχθῆ νὰ ἀλλάξη τὴν πίστιν του καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν τουρ-
κικὸν στρατόν. Ὁ Διάκος ὁμως τοῦ ἀπήντησε μὲ ὑπερηφάνεια :

«Πᾶτε καὶ σεῖς κι ἡ πίστη σας, μουρτάτες, νὰ χαθῆτε!
Ἐγὼ Ἕλληνας γεννήθηκα κι Ἕλληνας θὰ πεθάνω».

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ὠργίσθη ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ
Διάκου καὶ διέταξε νὰ τὸν σουβλίσουν ζωντανόν. Ὁ ἥρωας ὑπέφερε τὸ μαρ-
τύριον αὐτὸ χωρὶς νὰ βγάλῃ οὔτε ἓνα δάκρυ, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ οὔτε ἓνα
ἀναστεναγμόν. Μόνον κατὰ τὴν ὥραν πού τὸν ὠδηγοῦσαν εἰς τὸν τόπον
τοῦ μαρτυρίου, ἐγύρισε τὸ βλέμμα του πρὸς τὴν ἀνθισμένην γύρω φύσιν
καὶ εἶπεν :

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ πὸν διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ.
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάξει ἡ γῆς χορτάρι».

Εἰς τὴν Λαμίαν ἡ ἐλευθέρᾳ πατρίς, διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τοῦ
ἥρωικοῦ της τέκνου, τοῦ ἔστησεν ἀργότερα μαρμάρινον τὸ ἀγαλμὰ του.

‘Ο ‘Οδυσσεύς ‘Ανδρούτσος και τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

‘Ο μαρτυρικός θάνατος τοῦ ἥρωικοῦ Διάκου ἐπλημύρισε μὲ λύπην καὶ ἀγανάκτησιν τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ μετ’ ὀλίγας ἡμέρας ὁ ὄπλαρχηγὸς ‘Οδυσσεύς ‘Ανδρούτσος, μὲ τὸ λαμπρὸν του κατῶρθωμα εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, ἔδωσε τὴν πρέπουσαν ἀπάντησιν εἰς τοὺς θηριώδεις Τούρκους.

‘Ο ‘Οδυσσεύς ἦτο υἱὸς τοῦ ἐξακουστοῦ ἀρματολοῦ Γεωργίου ‘Ανδρούτσου, ποῦ ἐπολέμησε μαζί μὲ τὸν Κατσώνη. Καὶ ὁ ‘Οδυσσεύς ἔγινεν ἀρματολὸς καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν ἀνδρείαν του, τὸ ὠραῖον του παράστημα, τὴν γρηγοράδα του καὶ διὰ τὰ στρατιωτικὰ του προτερήματα. Ἐνα παλαιὸν ποίημα ὡς ἑξῆς περιγράφει τὸν ‘Οδυσσεά :

*«Σὰν βράχος εἶν’ οἱ πλάτες του,
σὰν κάστρο ἡ κεφαλὴ του
καὶ τὰ πλατεῖά τὰ στήθια του
τοῖχος χορταριασμένος!»*

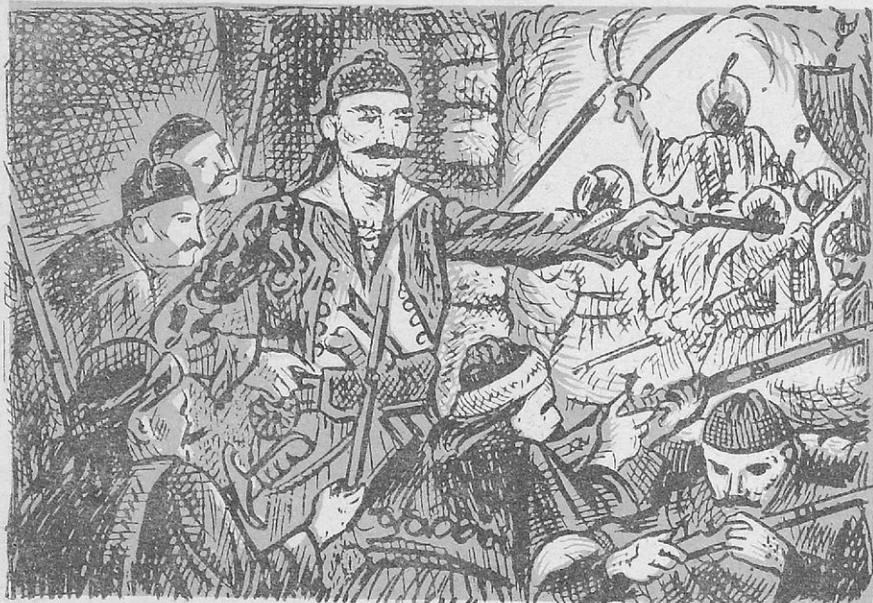
Τὰς ἡμέρας ποῦ ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις, ὁ ‘Οδυσσεύς ‘Ανδρούτσος εὕρισκετο εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, ἀμέσως ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἄμφισσαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ 120 παλληκάρια ἔτρεξε νὰ συναντήσῃ τοὺς ἄλλους καπεταναίους. Εἰς τὸ μεταξύ, μαθαίνει τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Διάκου καὶ ἀποφασίζει νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν.

Ἐπροχώρησε λοιπὸν εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, ὅπου συνητήθη μὲ τὸν Πανουργιάδην καὶ τὸν Δυοβουνιώτην. Ἐκεῖ οἱ τρεῖς ὄπλαρχηγοὶ ἔκαμον συμβούλιον καὶ ἐσκέφθησαν, πῶς νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν θάνατον τοῦ Διάκου καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ὁμέρ Βρυώνη, ποῦ ἐσκόπευε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Τέλος ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ ἀκόλουθον σχέδιον. Ὁ ‘Οδυσσεύς νὰ ὀχυρωθῇ μέσα εἰς τὸ Χάνι καὶ νὰ περιμένῃ. Οἱ ἄλλοι δύο νὰ καταλάβουν θέσεις δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσουν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἄμφισσαν.

Μόλις ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι, εἶπεν ὁ ‘Οδυσσεύς εἰς τὰ παλληκάρια του :
—“Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἄς πιασθῇ εἰς τὸν χορὸν.

Καὶ ἤρχισε τὸ τραγούδι : «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά. . . ».

Ἀμέσως ἐπιάσθησαν ὀπίσω του 120 παλληκάρια καὶ χορεύοντες εἰσῆλθον ὅλοι μέσα εἰς τὸ Χάνι. Ἐκλείσαν γρήγορα μὲ λίθους τὰ παράθυρα καὶ τὰς θύρας καὶ ἤνοιξαν ὀλόγυρα πολεμίστρας (8 Μαΐου 1821).

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ τουρκικὸς στρατός. Προεπορεύετο ἑφιππος ἕνας δερβίσης. Ὁ Ὀδυσσεύς, ἀφοῦ τὸν ἄφησε νὰ πλησιάσῃ, τοῦ ἐφώνησε :

— Ποῦ πᾶς δερβίση ; Καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησε :

— Νὰ σφάξω ὄπου βρῶ τοῦ προφήτου ἐχθρούς !

Ἄλλὰ δὲν ἐπρόλαβε νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον του καὶ μίᾳ σφαῖρα τοῦ Ὀδυσσεῶς τὸν ἔριψε κάτω νεκρόν.

Οἱ Τοῦρκοι τότε ἐπιπίπτουν μὲ λύσσαν καὶ περιζώνουν τὸ Χάνι διὰ νὰ τὸ κυριεύσουν. Ἄλλὰ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰς πολεμιστράς τοὺς κτυποῦν ἀλύπητα καὶ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ὑποχωρήσουν. Τρεῖς πεισματῶδεις ἐφόδους ἔκαμον οἱ ἐχθροὶ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀπεκρούσθησαν ἀφήσαντες γύρω ἀπὸ τὸ Χάνι πολλοὺς νεκρούς. Ἡ μάχη ἐκράτησεν ἕως τὸ βράδυ. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης τότε στέλλει εἰς τὴν Λαμίαν ἐφιππούς διὰ νὰ τοῦ φέρουν κανόνια.

Οἱ Ἕλληνες ὁμῶς τὸ ἀντελήφθησαν αὐτὸ καὶ τὴν νίκτα, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐκοιμήθησαν, ἐκείνοι ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ Χάνι μὲ τὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας, ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ ἔφυγον εἰς τὰ βουνά. Ἐκεῖ ὁ Ὀδυσσεύς ἐμέτρησε τὰ παλληκάρια του καὶ εἶδεν ὅτι τοῦ ἔλειπον μόνον 6 .

Διὰ νὰ ἀποθανάτισουν τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ Ὀδυσσεῶς ἔστησαν

αργότερα εις τὸ μέρος τῆς μάχης μαρμάρινον μνημεῖον μετὴν ἐπιγραφὴν :

*«Μὲ λένε Χάνι τῆς Γραβιάς, γιὰ γάνι μὲ εἶχαν χτίσει,
μὰ ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου μ' ἔκανε τῆς δόξας ρημοκλήσι».*

Καὶ ὁ ποιητὴς Γεώργιος Ζαλοκώστας ἔγραψε τὸ ἄραιότατον ἐκεῖνο ποίημα ποῦ ἀρχίζει :

*«Ἀπὸ κρότον δργάνων βουίζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρῶ.
Λάμπουν δπλα χρουῶ καὶ λερῆ
φουστανέλλα μανρίζει».*

Ἡ μάχη εἰς τὰ Βασιλικά.

Ὁ ἥρωϊσμός τοῦ Διάκου καὶ τὸ ἀπίστευτον κατόρθωμα τοῦ Ὁδ. Ἀνδρούτσου ἐφόβισαν τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν ἔκαμον νὰ ἀλλάξη πορ-είαν. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄμφισαν, ὅπως ἐσκόπευεν, ἐβάδισε πρὸς τὴν Λεῖβαδιάν. Εἰς τὴν Λεῖβαδιάν ἄφησε τὸν Μεχμέτ, πασσῶν καὶ αὐτὸς μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις ἐπέρασε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Εὐβοίαν. Ἀλλὰ εἰς τὴν Εὐβοίαν ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐπροχώρησε πρὸς τὰς Ἀθήνας, διεσκόρπισε τὰ ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ τμήματα καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐσταμάτησεν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ ἐπερίμενε νὰ ἔλθουν νέαι ἐνισχύσεις, αἱ ὁποῖαι κατήρχοντο τότε ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Εἰς τὸ μεταξύ, οἱ Ἕλληνες ὀπλιτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσουν τὰς νέας αὐτὰς τουρκικὰς δυνάμεις ποῦ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ μὴ τὰς ἀφήσουν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἀττικὴν, διὰ νὰ μὴ ἐνωθῶν μετὸν Ὁμέρ Βρυώνην. Μὲ τὸν σκοπὸν αὐτὸν κατέλαβον θέσεις οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ Βασιλικά τῆς Λοκρίδος.

Ἐκεῖ αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις συνήντησαν σοβαρὰν ἀντίστασιν καὶ ἐπολέμησαν ἐπὶ πολλὰς ὥρας (26 Αὐγούστου 1821). Τέλος οἱ Ἕλληνες μετὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας ἐπήδησαν ἔξω ἀπὸ τοὺς προμαχώνας των καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔτρεχον πρὸς τὴν Λαμίαν διὰ νὰ σωθῶν. Ἐπαθον ἐκεῖ οἱ ἐχθροὶ πανωλεθρίαν, ποῦ δὲν τὴν ἐπερίμεναν.

Ἡ μάχη εἰς τὰ Βασιλικά καὶ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἦσαν τὰ δυὸ μεγαλύ-τερα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστά-σεως.

Ὁ Ὀμέρ Βρυώνης, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅταν ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ νέου τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ Βασιλικά, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν, ἀλλὰ ἐπέστρεψεν ἀπρακτος ὀπίσω εἰς τὴν Ἥπειρον.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους δὲν ἄφησεν ἀσυγκίνητον οὔτε τὴν Θεσσαλίαν οὔτε τὴν Μακεδονίαν. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπανεστάτησαν καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν τὰ πλούσια χωριά τοῦ Πηλίου. Τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πηλίου ὑπέκίνησεν ὁ σχολάρχης Ἄνθιμος Γαζῆς.

Κατ' ἀρχὰς οἱ ἐπαναστάται εἶχον ἐπιτυχίας καὶ ἐπολιόρκησαν τὸν Βόλον καὶ τοὺς πύργους τοῦ Βελεστίνου. Μετ' ὀλίγον ὅμως κατέφθασαν ἐκεῖ ἰσχυραὶ δυνάμεις τοῦ Δράμαλι ἀπὸ τὴν Λάρισαν, αἱ ὁποῖαι ἐνίκησαν καὶ διέλυσαν τοὺς ἐπαναστάτας. Τοιοῦτοτρόπως ἔσβησε γρήγορα ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μαγνησίαν, οἱ δὲ ἀγωνισταὶ ἠναγκάσθησαν νὰ περάσουν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Τὰ ἄλλα τμήματα τῆς Θεσσαλίας δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐπαναστατήσουν, διότι εἶχον πολλοὺς Τούρκους. Ἀπὸ τὸ Πήλιον ἡ φλόγα τῆς Ἐπαναστάσεως μετεδόθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ἐπανεστάτησεν ἡ Χαλκιδική. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἔλαβον μέρος καὶ πολλοὶ καλόγηροι ἀπὸ τὸ Ἅγιον ὄρος. Ἀργότερα ἐπανεστάτησαν ἐπίσης ἡ Νάουσα καὶ ὁ Ὀλυμπος.

Ἡ ἐπανάστασις ὅμως εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς δὲν ἔγινε μὲ καλὴν ὀργάνωσιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτυχε. Πολὺ γρήγορα λοιπὸν τὰ μέρη αὐτὰ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν καὶ πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Μαζὶ μὲ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν ἐπανεστάτησαν καὶ τὰ νησιά, αἱ Σπέτσαι, ἡ Ὑδρα, τὰ Ψαρά, ἡ Σάμος, ἡ Κάσος, ἡ Λήμνος, ἡ Λέσβος καὶ τέλος ἡ Κρήτη. Ἀλλὰ πολὺ συντόμως οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ νησιά.

Μόνον τρία, αἱ Σπέτσαι, ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρά δὲν ὑπετάσσοντο. Ὄπλισαν μόνον ὅσον ἠμποροῦσαν καλλίτερα, τὰ 150 ἐμπορικά τῶν πλοία μὲ κανόνια, καὶ ὅλοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, συνεκέντρωσαν σημαντικὰ χρηματικὰ ποσὰ διὰ νὰ ἀγοράσουν πολεμοφόδια, τροφίμα καὶ νὰ πληρώ-

σουν τούς μισθούς τῶν ναυτῶν. Μάλιστα ὁ πλούσιος Ὑδραῖος Λάζαρος Κουντουριώτης ἐθυσίασε διὰ τὸν ἀγῶνα ὄλην του τὴν περιουσίαν. Ἦτο ἀνθρωπος μὲ ὑψηλὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα.

Τοιοτοτρόπως μὲ τὰ πλοῖα καὶ τὰ χρήματα τῶν νησιωτῶν, εἶχεν ἐτοιμασθῆ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο βεβαίως μεγάλος, εἶχεν ὁμως γενναίους ναύτας καὶ ἀτρομήτους ναυάρχους.

Ἄπεναντίας, ὁ τουρκικὸς στόλος εἶχε μὲν πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα, μὲ κανόνια ἰσχυρότερα, ἀλλὰ οἱ κυβερνήται καὶ οἱ ναῦται του ἦσαν ἄπειροι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δειλοί.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐκυριαρχοῦσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐβοηθοῦσε τὸν ἀγῶνα, διότι δὲν ἄφηνε τὰ τουρκικὰ καράβια νὰ μεταφέρουν στρατὸν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μὲ ὅλα ταῦτα, ὁ σουλτᾶνος διέταξε τὸν στόλον του νὰ ἐτοιμασθῆ καὶ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Μόλις τὸ ἔμαθον οἱ Ἕλληνες, ἔστειλαν τὸν ναύαρχον Τομπάζην μὲ στόλον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον.

Τὰ πυρπολικά. Καθὼς ἔπλεεν ὁ Τομπάζης πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, συνήντησε παρὰ τὸν Καφηρέα ἕνα ἀγγλικὸν πολεμικόν. Ὁ Ἄγγλος κυβερνήτης ἐχαιρέτησε τὸν Τομπάζην καὶ τοῦ εἶπε :

—Μάταια κοπιάζετε· τὰ μικρὰ σας κανόνια δὲν ἠμποροῦν νὰ βλάψουν τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ἐσεῖς ἔχετε ἀνδρας γενναίους. Δῶστέ τους πυρπολικά γιὰ νὰ κάψουν τὰ πλοῖα τῶν ἀναξίων καὶ δειλῶν ἐχθρῶν σας καὶ τότε θὰ νικήσετε.

Τοὺς λόγους τοῦ Ἄγγλου κυβερνήτου τοὺς ἔδεσε μέσα εἰς τὸν νοῦν του ὁ ναύαρχος Τομπάζης.

Ὅταν τέλος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Μυτιλήνην, εἶδε νὰ ἔρχεται ἕνα τουρκικὸν δίκροτον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ προφυλακὴ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Οἱ Ἕλληνες ἀντήλλαξαν μερικοὺς κανονιοβολισμοὺς μὲ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρσαν νὰ τὸ βλάψουν, διότι τὰ κανόνια των δὲν τὸ ἐφθάναν καὶ τὸ δίκροτον εἰσῆλθεν ὑπερήφανον καὶ ἄθικτον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ. Ἀμέσως οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι ἔκαμαν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάψουν τὸ ἐχθρικὸν δίκροτον μὲ πυρπολικά. Ἄλλα δὲν ἤξεραν κατὰ ποῖον τρόπον νὰ τὸ κάμουν.

Τότε ἀνέλαβεν ὁ ἔμπειρος Πάργιος ναυπηγὸς Δημουλίτσας ἡ Πατατοῦκος νὰ τοὺς δείξῃ τὸν τρόπον. Ἐπῆραν λοιπὸν δύο μικρὰ πλοῖα καὶ ἔβαλαν μέσα μπαρούτι, πίσσα, οἰνόπνευμα, ρετσίνη, θειάφι, κατράμι καὶ

νεφτι. "Ηνωσαν κατόπιν τὸ μπαρούτι μὲ φυτίλι μακρὺ, τοῦ ὁποίου τὸ ἐλεύθερον ἄκρον ἐφθάνεν ἕως ἑξῶ. "Ἐτσι τὰ πυρπολικά ἦσαν ἔτοιμα.

"Ἐπρεπε ὁμως νὰ εὕρεθῶν καὶ τὰ ἀνδρειωμένα παλληκάρια διὰ νὰ ὀδηγήσουν τὰ πυρπολικά πλησίον εἰς τὸ ἐχθρικὸν δίκροτον καὶ νὰ τοὺς βάλουν φωτιά. Ἄλλὰ καὶ τὰ παλληκάρια εὐρέθησαν: ἦταν ὁ Καλαφάτης καὶ ὁ Παπανικολῆς. Αὐτοὶ ὠδήγησαν τὴν νύκτα, ὡς σκιαί, τὰ δύο πυρπολικά κοντὰ εἰς τὸ τουρκικὸν δίκροτον. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη ἐπλησίασε ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν εἰς τὸν σκοπὸν του, διότι ἐκάη χωρὶς νὰ βλάψῃ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Ὁ Παπανικολῆς, τυχερός, κατῶρθωσε νὰ κολλήσῃ τὸ ἰδικὸν του εἰς τὴν πρῶραν τοῦ τουρκικοῦ δίκροτου καὶ ἔβαλε φωτιά. Ἄμέσως αἱ φλόγες τοῦ πυρπολικοῦ ἔζωσαν τὸ ἐχθρικὸν δίκροτον, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ καίεται ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν μία ἰσχυροτάτη ἔκρηξις ἠκούσθη καὶ τὸ δίκροτον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, διότι εἶχε μεταδοθῆ τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην του (27 Μαΐου 1821).

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τῶν πυρπολικῶν ἐφόβισε τόσον πολὺ τὸν ὑπόλοιπον τουρκικὸν στόλον, ὥστε ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ κρυφθῆ ἐντὸς τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου.

Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἔμειναν κυρίαρχοι εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ εἶχον τὴν καρδίαν των γεμάτην ἀναπτειρωμένης ἐλπίδας διὰ τὴν τελικὴν νίκην. Τὰ δὲ πυρπολικά εἰς τὸ ἐξῆς ἔγιναν τὰ ἀποτελεσματικώτερα ὄπλα τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Ἡ Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἱστορίας μας πρέπει ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἔλαβον μέρος καὶ ἀνεδείχθησαν καὶ πολλαὶ γυναῖκες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἦτο καὶ ἡ Σπετσιώτισσα ἀρχόντισσα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα.

Ἡ Μπουμπουλίνα εἶχεν ὑψηλὸν καὶ ὠραῖον παράστημα καὶ ἦτο γενναία ὡς ἀμαζών. Μόλις ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, ἀμέσως μὲ πατριωτικὸν ἔνθουσιασμόν ἀρμάτωσε μὲ ἰδικὰ της ἔξοδα τρία καράβια καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ὡς καπετάνισσα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μικροῦ της στολίσκου, ἀπέκλεισε τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ ἐβοήθησε τοὺς ἀγωνιστὰς ποὺ ἐπολιορκοῦσαν τὸ Ναύπλιον. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ξηρὰν συντηροῦσεν ἓνα τμήμα στρατοῦ μὲ ἰδικὰ της χρηματά.

Ὅταν ἐκυριεύθη ἡ Τρίπολις, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς πρώτους, καθάλα εἰς τὸ ἄσπρον της ἄλογον. Καὶ ἀργότερον μαζί μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην, τὸν Πλαπούταν καὶ ἄλλους ὄπλαρχηγούς περιώδευσεν ὀλόκληρον

τὴν Πελοπόννησον, διὰ τὴν μεταδῶσθαι εἰς τοὺς πολεμιστὰς καὶ εἰς τὸν λαὸν τὸ θάρρος, τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς καὶ τὴν σταθεράν τῆς ἐλπίδα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος.

Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

Συμφώνως μὲ τὸ πρῶτον σχέδιον τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης εἶχε στείλει ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπόν του τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον καὶ τὸν ὠρίσειν ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνος. Ὡσπου νὰ φθάσῃ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἐπέρασαν τρεῖς μῆνες. Εἰς τὸ μεταξύ αὐτό, οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου διώρισαν μίαν προσωρινὴν ἐπιτροπὴν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν «Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν». Αὐτὴ ἀνέλαβεν ὡς κυβέρνησις, ἐφρόντιζε νὰ εὕρισκῃ χρήματα, νὰ ἀγοράζῃ πολεμοφόδια, τροφὰς καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου 1821 ἐφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος καὶ ἐζήτησεν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ἀλλὰ οἱ πρόκριτοι καὶ ἡ Γερουσία δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς ἀρχιστράτηγον, διότι δὲν τὸν ἔθεωροῦσαν ὡς πρόσωπον κατάλληλον διὰ τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν θέσιν. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἐπολιορκοῦσαν τὴν Τρίπολιν, ἐζητοῦσαν ἐπιμόνως τὸν Ὑψηλάντην, συνεφώνησαν ὅλοι νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν προσωρινῶς ὡς ἀρχιστράτηγον, μέχρις ὅτου γίνῃ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως. Κατόπιν ὑπεχρεοῦτο ὁ Ὑψηλάντης νὰ καλέσῃ γενικὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ποῦ θὰ ἐκανόνιζε τὸ ζήτημα τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος 1821 κατέφθασαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δύο ἄλλοι σπουδαῖοι ἄνδρες, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες ἀπεφάσισαν νὰ ὀργανώσουν καὶ τὴν Στερεάν, κατὰ τὸν τρόπον ποῦ εἶχεν ὀργανωθῆ ἡ Πελοπόννησος. Διὰ τοῦτο, ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἵδρυσεν τὴν «Γερουσίαν τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος» καὶ ὁ Νέγρης ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ὅπου ἵδρυσεν τὴν «Γερουσίαν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος».

Ἐσχηματίσθησαν λοιπὸν τρεῖς προσωριναὶ κυβερνήσεις, ἡ μία εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ ἀρχηγὸν τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, ἡ ἄλλη εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν μὲ τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον καὶ ἡ τρίτη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν μὲ τὸν Θεόδ. Νέγγην.

Ὅταν τέλος τὸν Σεπτέμβριον ἔπεσεν ἡ Τρίπολις, τότε ὁ Ὑψηλάντης, κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἔκαμε προκήρυξιν καὶ ἐκαλοῦσε τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ

άντιπρόσωπους διά τήν Ἐθνικήν Συνέλευσιν.

Τόν Δεκέμβριον συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τήν Ἐπί-
δαυρον. Ἡ πρώτη αὐτῆ Ἐθνική Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου ἐξέλεξεν ὡς
πρόεδρόν της τόν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον καί ἐμήφισε τὸ προσωρινόν
πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πολίτευμα αὐτὸ ὠριζε τὰ ἑξῆς :

α') Τήν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ κράτους τήν εἶχεν ἡ βουλή τῶν ἀντι-
προσώπων τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Βουλευτικόν. Αὐτὸ ἀπεφάσιζε
δι' ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Πρόεδρόν του εἶχε τόν Δημ. Ὑψηλάντην.

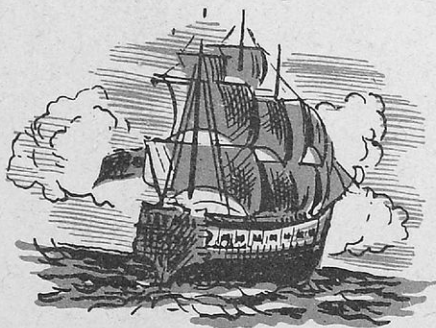
β') Δευτέρα ἀρχὴ ἦτο τὸ Ἐκτελεστικόν, δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις, μέ
πρόεδρον τόν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον. Ἡ κυβέρνησις ἐκτελοῦσε τὰς ἀπο-
φάσεις τοῦ Βουλευτικοῦ.

γ') Ὄρισεν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τήν Ὀρθό-
δοξον Χριστιανικήν.

δ') Ἐδωσεν ἴσα δικαιώματα εἰς ὄλους τοὺς Ἕλληνας πολίτας, ὡς καί
τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καί νὰ ἐκλέγωνται ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ.

ε') Ὄρισεν ὡς σημαίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους τήν Κυανόλευκον.

Τιοιτοτρόπως ἡ Ἑλλάς, ἡνωμένη πλέον ὑπὸ μίαν κεντρικὴν κυ-
βέρνησιν, θὰ προχωρήσῃ καί θὰ συνεχίσῃ τοὺς ἀγῶνας της ἐναντίον τῶν
τυράννων διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τήν ἐλευθερίαν της.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ - 1822

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου.

Εἶχε κλείσει πλέον τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ Χίος ἀκόμη δὲν εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ Χιώται ἦσαν ἀνθρωποὶ φιλήσυχοι καὶ κατεγίνοντο εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μαστίχας. Ὁ σουλτᾶνος μάλιστα τοὺς εἶχε δώσει καὶ ἰδιαιτέρα προνόμια, διότι τοῦ ἔστελλον τὴν μαστίχαν των εἰς τὰ ἀνάκτορά του. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Χιώται δὲν ἠσθάνοντο βαρὺν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Αἱ μεγάλαι ὁμως πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἀνεπτέρωσαν τέλος καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν κατοίκων τοῦ ὄμορφου αὐτοῦ νησιοῦ. Καὶ δὲν ἐπερίμενον πλέον οἱ Χιώται, παρὰ νὰ φανῆ κάποιος καὶ νὰ τοὺς φωνάξῃ : «Ἐμπρός !»

Ὁ ἀνθρωπος αὐτὸς ἦτο πρόκριτος τῆς Σάμου, ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης. Ὁ Λογοθέτης πραγματικὰ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου 1822 ἀπεβίβασθη εἰς Χίον μὲ 2.500 ἀνδρας καὶ ἀμέσως ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν.

Μόλις ἔμαθεν ὁ Σουλτᾶνος ὅτι ἡ Χίος ἐπανεστάτησεν, ὠργίσθη ὑπερβολικὰ καὶ διέταξε τὸν ναύαρχον του Καρὰ Ἀλῆ νὰ πλεύσῃ γρήγορα μὲ τὸν στόλον του καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένην νῆσον.

Πρὶν τελειώσῃ ὁ Μάρτιος, ἔφθασεν ὁ τρομερὸς Καρὰ Ἀλῆ εἰς Χίον καὶ ἤρχισε νὰ τὴν βομβαρδίξῃ μὲ ὅλα τὰ κανόνια τοῦ στόλου του. Κατόπιν ἐσταμάτησε τὸν κανονιοβολισμὸν καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ξηρὰν 7.000 Τούρκους. Ὁ Λογοθέτης μὲ τοὺς συμπολεμιστάς του ἀντεστάθη γενναίως, ἀλλὰ ὅταν εἶδεν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ νικήσῃ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὰ πλοῖα του ἔφυγεν. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἐγίναν κύριοι τῆς νήσου καὶ ἤρχισαν τὴν σφαγὴν, τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν λεηλασίαν.

Τότε οί δυστυχεῖς Χιῶται διὰ νὰ σωθοῦν ἔφευγον εἰς τὰ βουνά, εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὰ σπηλῆαια, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν εὔρισκον σωτηρίαν.

Εἰς ὀλόκληρον τὴν ἡῆσον δὲν ἤκούοντο ἐκεῖνας τὰς θλιβεράς ἡμέρας παρὰ μόνον αἱ γοεραὶ κραυγαὶ καὶ οἱ θρηῆνοι τῶν κατοίκων τοῦ ἐσφάζοντο. Γύρω δὲν ἔβλεπες ἄλλο παρὰ σωρούς ἐρειπίων καὶ πτώματα, πτώματα. . .

23.000 ἐφονεύθησαν καὶ μάλιστα εἰς ἓνα σημεῖον ἡ θάλασσα ἐβάφη κόκκινη ἀπὸ τὸ αἷμα· 47.000 ἠχμαλωτίσθησαν· οἱ ὑπόλοιποι ἔφυγαν καὶ μόνον 3.000 περίπου ἀπέμειναν εἰς τὴν μαρτυρικὴν νῆσον ἀπὸ τὰς 100.000 ψυχὰς ποῦ εἶχεν ἄλλοτε.

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου, ἡ ὁποία ἔγινεν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822, ἐπροξένησε κατὰ πλῆξιν εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, διότι ἀπεκάλυψεν ὅτι ὁ βαθύτερος σκοπὸς τῶν ἔχθρῶν ἦτο νὰ ἐξαφανίσουν τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν.

Ἡ ἐκδίκησις τοῦ Κανάρη.

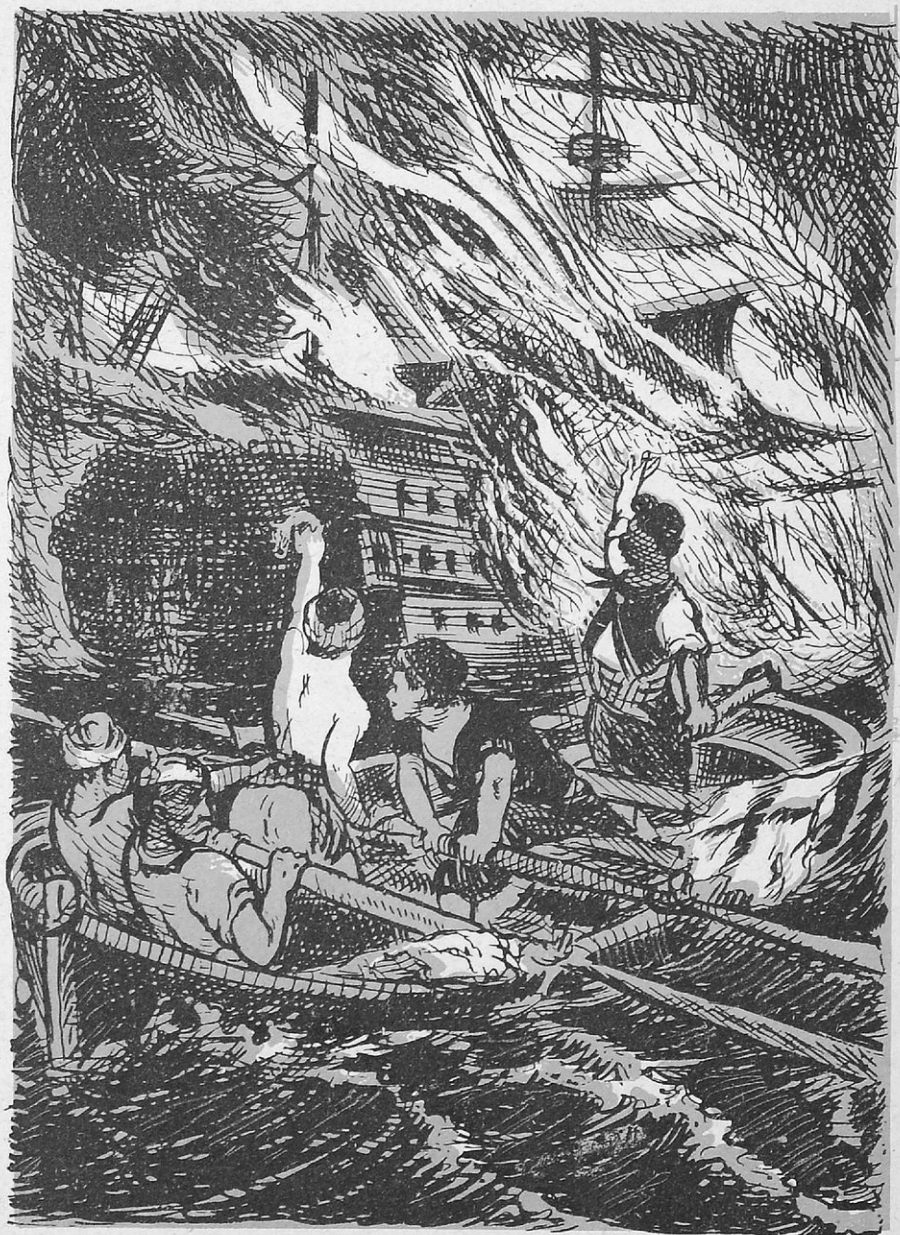
Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς δυστυχημένης Χίου, διότι ὥσπου νὰ φθάσῃ, εἶχε γίνῃ πλέον ἡ καταστροφή. Ὡστόσο ἦτο ἀποφασισμένον νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἔθνικὴν συμφορὰν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ Παρά καὶ ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν πυρπολικά διὰ νὰ καύσουν τὸν τουρκικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος εὔρισκετο ἀκόμη εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου.

Τὴν τολμηρὰν αὐτὴν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβον δύο ἀτρόμητοι ἄνδρες, ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κων. Κανάρης. Αὐτοὶ οἱ δύο μαζί με ἄλλους 43 γενναίους συντρόφους, ἀφοῦ ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐξέκίνησαν με δύο πυρπολικά διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸν σκοπὸν τοῦς.

Τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουνίου ἐπλησίασαν εἰς Χίον καὶ ἀπαράτηρητοι ἐγλύστρησαν ὡς σκιαὶ εἰς τὸν λιμένα. Ἡ νύκτα ἦτο ἀσέληνος καὶ σκοτεινὴ. Οἱ Τοῦρκοι τὸ βράδυ ἐώρταζον τὸ Ραμαζάνι των, ὁ δὲ ναύαρχος Καρὰ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς δεῖπνον τοὺς πλοιάρχους καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ ὁποία ἐφεγγοβολοῦσε με τὰ πολύχρωμα φῶτα τῆς καὶ ἀπὸ μακρὰν ἠκούετο ἡ μουσικὴ καὶ τὰ ἄσματά.

Ὁ Πιπίνος προχωρεῖ ἀθόρυβα, πλησιάζει τὴν ὑποναυαρχίδα, κολλᾷ τὸ πυρπολικὸν τοῦ ἐπάνω τῆς καὶ θέτει τὸ πῦρ. Ἀμέσως κατόπιν πηδᾷ με τοὺς συντρόφους του εἰς τὴν βάρκαν καὶ ἀπομακρύνεται. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸν τοῦ προτοῦ νὰ μεταδώσῃ τὰς φλόγας εἰς τὸ ἔχθρικόν, ἐξεκόλλησε

καί ἔτσι ἀκυβέρνητον καί φλεγόμενον, παρεσύρετο ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐδῶ καί ἐκεῖ μεταξύ τῶν ἔθρικῶν πλοίων καί ἐνέσπειρε τὸν τρόμον.

Ὁ Κανάρης ὁμως ἐστάθη τυχερός. Κατώρθωσε νὰ κολλήσῃ τὸ πυρπολικὸν του στερεὰ εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα καί πρὶν οἱ Τούρκοι ἀντιληφθοῦν τί συμβαίνει, αἱ φλόγες ἔζωσαν τὸ πελώριο καράβι, τὸ ὁποῖον μετὰ ἀπὸ ὀλίγα λεπτὰ μετεβλήθη εἰς ἀναμμένην κάμινον. Περισσότεροι ἀπὸ 2.000 Τούρκοι εὗρηκαν ἐκεῖ φρικτὸν θάνατον. Ὁ ἴδιος ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἐπήδησεν εἰς μίαν βάρκαν διὰ νὰ σωθῆ, ἀλλὰ ἐκείνην τὴν στιγμήν ἕνα ἀναμμένο κατάρτι ἔπεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του καί τὸν ἐτραυμάτισε θανασίμως. Καί ὥσπου νὰ φθάσῃ εἰς τὴν παραλίαν, παρέδωσε τὴν μαύρην τοῦ ψυχῆν.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν τὸ πῦρ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καί ἡ ναυαρχὴ μὲ τρομακτικὴν ἔκρηξιν ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα.

Ὅπισω εἰς τὰ Ψαρὰ οἱ ναύαρχοι, οἱ ναῦται καί ὁ λαός, πού περιέμενον τὸ ἀποτέλεσμα μὲ ἀγωνίαν, ὑπεδέχθησαν τοὺς ἥρωας μὲ ἀπερίγραπτον χαράν. Οἱ καμπάνες ἐκτυποῦσαν χαρμόσυνα καί οἱ πυροβολισμοὶ ἀδιάκοπα ἐτάραζον τὸν ἀέρα. Ἐκεῖνοι μόλις ἐπάτησαν εἰς τὴν ξηρὰν, ἀσκεπεῖς καί ἀνυπόδητοι ἐπῆγαν κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεόν, πού τοὺς ἐβοήθησε νὰ τιμωρήσουν τοὺς δολοφόνους καί καταστροφεῖς τῆς Χίου.

Ὁ δὲ τουρκικὸς στόλος, ἔπειτα ἀπὸ τὸ μεγάλο του αὐτὸ ἀτύχημα, καταφοβισμένος ἀπεσύρθη διὰ νὰ προφυλαχθῆ εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, διότι οἱ Ἕλληνες τὸν παρακολουθοῦσαν μὲ τὰ πυρπολικά ἑτοιμοί. Τὸ ἑλληνικὸν πυρπολικὸν ἦτο εἰς τὸ ἐξῆς ὁ τρόμος τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κων. Κανάρη ἔμεινε ἀπὸ τότε ἔνδοξον εἰς τὴν Ἱστορίαν. Διὰ τὰ κατορθώματά του καί διὰ τὰς ὑπηρεσίας πού προσέφερεν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἡ πατρίς, ὅταν ἠλευθερώθη, τὸν ἐτίμησε μὲ πολλὰ ἀξιώματα.

Ἡ μάχη τοῦ Πέτα.

Ἄς ἀφήσωμεν τώρα τὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καί ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ξηρᾶς.

Εἶπομεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, ὅτι ὁ πόλεμος τοῦ σουλτάνου ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἤρχισε τὸ 1820 καί ἐτελείωσε εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 καί ὅτι οἱ Σουλιῶται εἰς τὸ μεταξύ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τοὺς ἥρωϊκοὺς βράχους τοῦ Σουλίου.

Τὸν πόλεμον αὐτὸν κατὰ τοῦ Ἄλῃ τὸν εἶχε ἀναθέσει ὁ σουλτᾶνος εἰς τὸν ἄξιον στρατηγὸν Χουρσίτ πασᾶν. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Χουρσίτ ἐξώ-
τωσε τὸν ἐπαναστάτην τύραννον τῶν Ἰωαννίνων, ἀπεφάσισε νὰ κατεβῆ
μόνος του εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Δὲν ἤθελεν ὁμως νὰ
ἀφήσῃ ὀπίσω τοὺς Σουλιώτας ἐλευθέρους. Ἐπρεπε προηγουμένως
ἢ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἢ νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ. Ἄλλὰ οἱ Σουλιῶται δὲν ἐδέ-
χοντο οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο. Ἠναγκάσθη τότε νὰ πολιορκήσῃ τὸ Σού-
λι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ πολιορκία ἐσυνεχίζετο χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἀφῆκεν ἐκεῖ
τὸν στρατηγὸν Ὁμέρ Βρυώνην μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ αὐτὸς κατέβηκε
εἰς Λάρισαν διὰ νὰ κινητοποιήσῃ ἄλλα στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐ-
τοιμα νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐξηκολούθησε τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὴν πολιορκίαν
τοῦ Σουλίου στενώτερα. Ἄλλὰ καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπολεμοῦσαν γενναῖα
καὶ δὲν ὑπῆρχε φόβος νὰ νικηθοῦν. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἤρχισαν νὰ τελειώ-
νουν αἱ τροφαὶ τῶν καὶ τὰ πολεμοφόδια. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν καὶ ἐζήτησαν
βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

Ὁ πρωθυπουργὸς Μαυροκορδάτος τότε ἀποφασίζει νὰ ἐκστρατεύσῃ
αὐτοπροσώπως διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Σούλι. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγ-
γι, συνεκέντρωσε περίπου 4.000 ἄνδρας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλε 500 Μανιάτας
μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Φανάρι,
λιμένα ὁποῖος ἀπέειχε 7 ὥρας ἀπὸ τὸ Σούλι, διὰ νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς πολιορ-
κημένους μὲ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Ὁ ὑπόλοιπος στρατός, 3.500 περί-
που, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον καταταχθῆ καὶ πολλοὶ Φιλέλληνες, ἐπροχώρησεν
ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν χωρίον Πέτα τῆς Ἄρτης.

Ἄλλὰ εἰς τὴν Ἄρταν εὐρίσκοντο τότε ἰσχυραὶ ἐχθρικαὶ δυνάμεις μὲ
ἀρχηγὸν τὸν δραστήριον πασᾶν Κιουταχῆν. Ὁ Κιουταχῆς μόλις ἔμαθεν
ὅτι ἦλθον οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Πέτα, ἐξῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυνάμεών του,
τοὺς περιεκύκλωσε καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν αἰφνιδιαστικά.

Οἱ Φιλέλληνες ἐπολέμησαν ἐκεῖ μὲ ἀξιοθαύμαστον γενναιότητα, ὥσπου
ἔπεσαν οἱ περισσότεροι. Καὶ ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς στρατός, ἀφοῦ ἀντεστάθῃ εἰς
τὰς ἀρχάς, ἠναγκάσθη κατόπιεν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ τέλος διελύθη. Ἦτο τό-
σον ἀπροσδόκητος ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις καὶ τόσον ὀρμητικὴ, ὥστε οἱ Ἕλ-
ληνες ἔπαθον ἀνυπολόγιστου καταστροφῆν. Ὁ ἴδιος ὁ Μαυροκορδάτος
μόλις ἐσώθη καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ ὀλίγους στρατιώτας του
(Ἰούλιος 1822).

Τὴν ἴδιαν τύχην εἶχε καὶ ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης εἰς τὸ Φανάρι.

Περιεκυκλώθη από πολυάριθμον τουρκικόν στρατόν και εις τήν μάχην, πολεμῶν γενναῖα, ἐφονεύθη. Οἱ Μανιάται τότε ἐπήρασαν τὸ πτώμα του και ἐγύρισαν εἰς τὸ Μεσολόγγι χωρὶς νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀποστολὴν των.

Ἡ θλιβερὰ ἀποτυχία ποῦ εἶχεν ἡ ἐστρατεία αὐτὴ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐγένισεν θλίψιν και ἀπογοήτευσιν τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ δυστυχεῖς Σουλιῶται, ἀφοῦ ἐπερίμεναν μερικοὺς μῆνας ἀκόμη, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν με τοὺς Τούρκους και νὰ φύγουν μαζί με τὰ γυναικόπαιδά των εἰς τὰ Ἑπτάνησα.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Ὁ σουλτᾶνος, ἀφοῦ κατενίκησε τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἔστρεψεν ὄλην του τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν και ἀπεφάσισε νὰ τὴν καταπνίξῃ με τὸ ἀκόλουθον μελετημένον σχέδιον. Θὰ ἔστελλε δύο στρατιάς ἀπὸ ξηρᾶς. Ἡ μία θὰ κατέβαινεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον εἰς τὴν Ὠθτικὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὸ Μεσολόγγι. Ἡ ἄλλη θὰ ἐκκινουῖεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν. Τέλος και αἱ δύο θὰ ἐπροχωροῦσαν και θὰ ἠνώνοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἦτο ἡ καρδιά τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ παράλια θὰ ἐβοηθοῦσε τὰς δύο στρατιάς ὁ τουρκικὸς στόλος. Καὶ τὸ σχέδιον του αὐτοῦ ὁ σουλτᾶνος τὸ ἔθεσε πράγματι εἰς ἐφαρμογὴν.

Τὴν πρώτην στρατιάν ἀπὸ 30.000 ἀνδρας τὴν εἶχε συγκεντρώσει ὁ Χουρσίτ πασᾶς εἰς Λάρισαν. Ἡ στρατιὰ αὐτὴ ἐξεκίνησε με ἀρχηγὸν τὸν Δράμαλην. Ὁ Χουρσίτ ἔμεινεν εἰς τὴν Λάρισαν διὰ νὰ συγκεντρώσῃ και νέον στρατόν, με τὸν σκοπὸν νὰ στείλῃ και ἄλλας ἐνισχύσεις εἰς τὸν Δράμαλην ἀργότερα.

Εἰς τὸ μεταξύ ὁ Δράμαλης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν 30.000 ἀνδρῶν του κατῆλθεν εἰς Λαμίαν, ἐπέρασε τὰς Θερμοπύλας, ἐληλάτησε τὴν Στερεάν και ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν εἰς τόσον πολυάριθμον ἐχθρικὸν στρατόν και τοιοῦτοτρόπως ὁ Δράμαλης ἐπέρασε τὸν Ἴσθμόν και ἔστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Κόρινθον (5 Ἰουλίου 1822). Ἀπὸ ἐκεῖ ἐσκόπευε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ Ἄργος και νὰ φθάσῃ κατόπιν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Βεβαίως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐκινδύνευε σοβαρά. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν εὐτυχῶς τὴν ἔσωσαν δύο θαρραλεοὶ πατριῶται,

δύο μεγάλα τέκνα της, ο Κολοκοτρώνης και ο Δημ. Ύψηλάντης. Ο Ύψηλάντης με 700 γενναία παλληκάρια έπηγε και κατέλαβε το φρούριον του Άργους και εκεί ώχυρώθη. Όταν έφθασεν εις το Άργος ο Δράμαλης και εύρηκε την αντίστασιν του Ύψηλάντου, έσταμάτησε και ήρχισε να κάμνη έφόδους δια να κυριεύση το φρούριον.

Εις το μεταξύ ο Κολοκοτρώνης διέταξε να καταστρέψουν με φωτιά όλα τα σπαρτά και τας τροφάς της Άργολίδος, δια να μη εύρισκουν οι Τουρκοί τίποτε. Έπειτα συνεκέντρωσε τα παλληκάρια του και ώχυρώθη εις τους Μύλους, δια να έμποδίση τον έχθρον και να μη τον αφήση να προχωρήση προς την Άρκαδίαν.

Έπειτα από μερικάς ημέρας, ο Δράμαλης είδεν ότι δεν ήμπορούσεν ούτε εις την Άργολίδα να μείνη ούτε προς την Τρίπολιν να προχωρήση, διότι έτελείωσαν αι τροφαί του. Τότε άπεφάσισε να έπιστρέψη εις την Κόρινθον. Μάλιστα δε δια να παραπλανήση τους Έλληνας έκαμε δήθεν ότι ετοιμάζεται να προχωρήση προς την Τρίπολιν.

Ο δαιμόνιος νοϋς του Κολοκοτρώνη έμως ενίόησε τον πραγματικόν σκοπόν του Τούρκου στρατηγού. Αφήνει λοιπόν ένα τμήμα του στρατού του εις τους Μύλους και αυτός με τας ύπολοιπούς δυνάμεις του έσπευσε και κατέλαβε τα στενά των Δεβρενακίων δια να άποκόψη την ύποχώρησιν του Δράμαλη προς την Κόρινθον. Το πρωί της 26 Ιουλίου έκίνησε ο Δράμαλης με τον στρατόν του προς τα Δεβρενάκια. Άλλά εις τα στενά εύρισκοντο καλώς ώχυρωμένοι ο Κολοκοτρώνης μαζί με τον Νικήτα και τον Παπαφλέσσα.

Μετ' όλιγον έφθασεν ή έχθρική έμπροσθοφυλακή και άνύποπτη έπροχώρησε προς τα στενά. Τότε τους έπετέθησαν οι Έλληνες αίφνιδιαστικά από όλα τα σημεία και ήρχισε μάχη φονικωτάτη. Τρεις χιλιάδες Τουρκοί έφονεύθησαν εκείνην την ημέραν, οι δε Έλληνες νικηται έπήραν πολύτιμα λάφυρα και άμέτρητα ζώα.

Έπειτα από δύο ημέρας, ο Δράμαλης ήλλαξε δρόμον και ήλθε να περάση από το άλλο στενόν του Άγιονοριού. Την θέσιν όμως αυτήν την έφύλαττεν ο Παπαφλέσσας, ο Νικήτας και ο Ύψηλάντης. Οι Έλληνες έπετέθησαν άσυγκράτητοι έναντίον των Τούρκων και τους έπροξένησαν μεγάλην καταστροφήν.

Μόλις και μετά βίας κατώρθωσε να περάση ο Δράμαλης με όλιγον στρατον και να φθάση κατεντροπιασμένος εις την Κόρινθον.

Έκει ο Τουρκος στρατηγός ξμεινεν άποκλεισμένος έως τον Οκτώ-

βριον, διότι έπερίμενε νά λάβη νέας ένισχύσεις από τόν Χουρσίτ πασαΐν, ό όποίος ήτο είς τήν Λάρισαν. Άλλά αί ένισχύσεις δέν ήρχοντο και ό Δράμαλης από τήν στενοχωρίαν του δέν άνθεξε περισσότερο και απέθανεν. Άπό τήν μεγάλην του δε στρατιάν έμειναν 4.000 άνδρες.

Αύτοι μετά τόν θάνατον του άρχηγου των άπεφάσισαν νά φθάσουν είς Πάτρας. Κατά κακήν τους έμως τύχην τους περιεκύκλωσαν είς τήν Άκράταν οί Έλληνες και τους κατέστρψαν.

Τοιοϋτον θλιβερόν τέλος είχεν ή έκστρατεία του Δράμαλη είς τήν Πελοπόννησον. Ό στρατός αυτός του Δράμαλη ήτο ό μεγαλύτερος από όλους όσοι έκίνησαν διά νά ύποτάξουν τήν Έλλάδα.

Και τήν συντριβήν του τήν χρεωστοϋμεν είς τόν στρατιωτικόν νοϋν του Θ. Κολοκοτρώνη. Διά τουτο ή κυβέρνησις άμέσως τόν διώρισεν άρχιστράτηγον τής Πελοποννήσου και ό λαός τόν ώνόμαζεν από τότε και είς τό έξής «Γέρο του Μωριά».

Ή λαϊκή μουσα άπθθανάτισε τήν μεγάλην αυτήν έπιτυχίαν των έλληνικων όπλων με τó άκόλουθον τραγούδι :

«Φύσα, μαίστρο δροσερέ, κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῆ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στο Δερβενάκι κολιτῶνται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι
στρώμα ἔχουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπᾶσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτοῦνε :
— «Πουλλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι ;
— «Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταράς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια».
Γράμματα πᾶνε κι ἐρχονται στῶν μπέηδων τὰ σπίτια.
Κλαῖνε τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γιὰ Τούρκους,
κλαῖνε μανοῦλες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες».

Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολόγγιου.

Καὶ τώρα ἄς ἴδωμεν τί ἐγένεν ἡ ἄλλη τουρκικὴ στρατιά, ποῦ κατέβηκεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν.

Ἐποῦ πλέον ἐνίκηθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Πέτα καὶ ἔπεσε τὸ Σούλι, ἠνώθησαν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὲ τὸν Κιουταχῆν καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ Μεσολόγγι.

Ἐκεῖ εὐρίσκοντο ὁ Μαυροκορδαῖος καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ ὀλίγους στρατιώτας. Τὰ ἐχυρώματα τῆς πόλεως ἦσαν ἀδύνατα καὶ αἱ τροφαὶ ἐλάχισται. Ἄλλὰ ἡ θέσις αὐτὴ εἶχε μεγάλην στρατιωτικὴν σημασίαν. Ἦτο τὸ προπύργιον τῆς Πελοποννήσου. Πῶς ὁμως νὰ τὴν κρατήσουν;

Μερικοὶ συνεβούλευσαν τὸν Μαυροκορδαῖον νὰ φύγη. Ἄλλὰ ἐκεῖνος ἀπήντησεν :

— Ἄν ἐγκαταλείψωμεν τὸ Μεσολόγγι, οἱ ἐχθροὶ θὰ περάσουν ἀνεμπόδιστοι. Θὰ κυριεύσουν τὴν Πελοπόννησον, κι ἔτσι ὅλα θὰ πᾶνε χαμένα. Ὅχι ! Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω ἐδῶ !

— Κι ἐγὼ ! προσέθεσεν ὁ Μάρκος.

Καὶ ἀμέσως ἤρχισαν τὰς προετοιμασίας.

Μετ' ὀλίγον, ὁ Κιουταχῆς μὲ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ὁ Γιουσοῦφ πασᾶς ἀπὸ θαλάσσης, ἐφθασαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἤρχισαν νὰ τὸ πολιορκοῦν. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἦσαν χαμηλὰ καὶ χωρὶς πύργους. Γύρω-γύρω ὑπῆρχε τάφρος πλατεῖα γεμάτη νερό. Τὸ τεῖχος ἄλλοῦ ἦταν

μέ πέτρες και άλλοῦ μέ πλίνθους. Ἐπάνω εἶχον τοποθετημένα 14 κανόνια παλαιά. Τὴν πόλιν τὴν ἐφύλασσαν 600 πολεμισταί, ἀλλὰ εἶχον τροφάς μό-
νον δι' ἓνα μῆνα.

Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπολέμησαν ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια και δὲν ἠμπόρεσαν
νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσολόγγι, ἐσταμάτησαν τὰς ἐπιθέσεις των, ὁ δὲ Ὁμέρ
Βρυώνης ἐπρότεινε τότε εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδοθοῦν. Ὁ Μάρ-
κος Μπότσαρης, ἐπειδὴ ἐβλεπεν ὅτι ἐτελείωνον αἱ τροφαὶ και τὰ πολιορκό-
δια, ἤρχισε τὰς συζητήσεις μέ τοὺς Τοῦρκους, διὰ νὰ τοὺς παραδώσῃ δῆθεν
τὴν πόλιν. Ὁ σκοπὸς του ἔμως ἦτο ἄλλος. Ἦθελε νὰ κερδίσῃ καιρὸν και
ἀργοποροῦσε τὰς συμφωνίας, ἕως ὅτου φθάσῃ ἡ βοήθεια.

Πραγματικά, κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου, ἐφάνησαν ἀπέναντι τὰ ἐλ-
ληνικά καράβια, τὰ ὁποῖα διεσκόρπισαν τὸν τουρκικὸν στόλον και ἔφερον
τροφάς καθὼς και 700 Πελοποννησίους μέ τὸν Ζαΐμην, τὸν Πετρόμπετη
και τὸν Δεληγιάννην.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβον τὴν βοήθειαν οἱ Ἕλληνες, παρήγγειλαν εἰς τοὺς
πασάδες :

—Ἄν θέλετε τὸν τόπον μας, ἐλάτε νὰ τὸν πάρετε!

Ἐκεῖνοι βεβαίως ὠρνήσθησαν και ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν αἰφνι-
δίως ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων,
ὅτε θὰ ἦσαν ὅλοι οἱ πολιορκημένοι εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες
ἐπληροφόρηθησαν τὸ σχέδιον τοῦ ἐχθροῦ και ἔλαβον θέσεις εἰς τὰ ἐχυρώ-
ματὰ των. Μάλιστα ὁ δεσπότης διέταξε νὰ κλείσουν αἱ ἐκκλησίαι και ὅλοι
οἱ κάτοικοι νὰ παραμείνουν ἀγρυπνοὶ εἰς τὰ ὄπλα.

Μίαν ὥραν πρὶν ξημερῶση, ἤρχισεν ἀπ' ἔξω σφοδρὸς τουφεκισμὸς
ἀπὸ τὸ ἓνα ἕως τὸ ἄλλο, ἄκρον τοῦ φρουρίου. Οἱ Τοῦρκοι ἀρμοῦσαν μέ
μανίαν διὰ ν' ἀνεβοῦν, ἀλλὰ τοὺς ὑπεδέχοντο ἔτοιμοι οἱ Ἕλληνες και τοὺς
ἐπροξενοῦσαν μεγάλον χαλασμόν.

Οἱ πασάδες ἀφοῦ εἶδαν ὅτι δὲν ἐπέτυχεν ὁ αἰφνιδισμὸς των, ἠναγκά-
σθησαν ἐντροπιασμένοι νὰ ὑποχωρήσουν ἀφήσαντες πολυαριθμούς νε-
κρούς των κάτω ἀπὸ τὰ τείχη.

Ἀλλὰ και τὴν πολιορκίαν ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν ἐπειτα ἀπὸ ὁ-
λίγας ἡμέρας οἱ ἄπιστοι. Διότι ὁ δρῦς χειμῶν, ἡ πείνα και αἱ στερήσεις
ἐταλαιπώρησαν τὸν στρατὸν τους. Πρὸ πάντων ἔμως τοὺς κατεφόβισεν
ἡ εἶδησις, ὅτι ἔρχεται πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἄνδρουτσος.

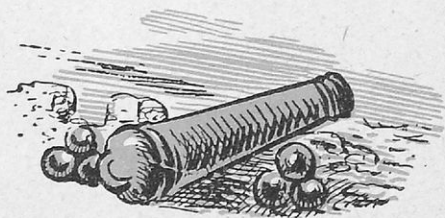
Εἰς τὰς 31 Δεκεμβρίου λοιπὸν, ἀφοῦ ἄφησαν ἐκεῖ 10 κανόνια και ὅλας
τὰς βαρεῖας των ἀποσκευάς, ἔφυγον διὰ τὸ Ἀγρίνιον και ἀπὸ ἐκεῖ ἔφθασαν

εις τὸν Ἀχελῷον. Ἀλλὰ εὗρηκαν τὸν ποταμὸν πλημμυρισμένον καὶ γέφυρα δὲν ὑπῆρχε. Τότε ἐρρίφθησαν μέσα εἰς τὰ νερά μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ περάσουν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ παρεσύρθησαν πολλοὶ καὶ ἐπνίγησαν. Τέλος, ὅσοι κατώρθωσαν νὰ περάσουν, ἔφθασαν εἰς ἑλεεινὴν κατάστασιν εἰς τὴν Πρέβεζαν.

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως κλείει μετὰ τὰ ἐξῆς σπουδαῖα ἀποτελέσματα :

Οἱ τρεῖς κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῆς μεγάλης ἐπιθέσεως ποὺ ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοὶ τὸ 1822 ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς τὴν ζωὴν.

Ὁ ναύαρχος Καρὰ Ἀλῆς ἐφονεύθη εἰς τὴν Χίον. Ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ἠτύκτονησεν εἰς τὴν Λάρισαν, διότι ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου. Ὁ Χουρσίτ ἐθεωρήθη ὡς ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Δράμαλη, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἔστειλεν ἐγκαίρως τὰς ἐνισχύσεις.

ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ — 1823

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης.

Καὶ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ σουλτάνος ἠκολούθησε τὸ ἴδιον σχέδιον. Ἔστειλεν εἰς τὴν Στερεάν δύο στρατιάς, τὴν μίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἄλλην ἀπὸ τὴν Ἡπειρον.

Ἡ πρώτη στρατιά ἐφθασεν ἕως τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ ἠναγκάσθη ἀπὸ ἑλλειψιν τροφῶν νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπρακτος εἰς Λαμίαν.

Ἡ δευτέρα στρατιά κατήρχετο χωρισμένη εἰς δύο σώματα. Τὸ ἓνα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μουσταφάμπην ἐπροχώρησε διὰ μέσου τῶν Ἀγρῶν καὶ τὸ ἄλλο μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ὁμέρ Βρυώνην ἐβάδιζεν ἀπὸ τὴν Ἀμφιλοχίαν. Εἶχον σχέδιον νὰ συνανηθοῦν εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Δυστυχῶς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ κατάστασις ἦτο ἀποκαρδιωτικὴ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐφιλονικοῦσαν μεταξύ των διὰ τὴν ἀρχηγίαν καὶ κανεὶς δὲν ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἐργάσιον τοῦ στρατοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅταν εἶδε τὸν κίνδυνον, διώρισε ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὸν Σουλιώτην ὀπλαρχηγὸν Μάρκον Μπότσαρην. Ὁ Μπότσαρης ἦτο ἀνὴρ συνετός, ἀνδρεῖος καὶ ὀλιγόλογος. Ὅταν τοῦ ἐδωσαν τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας, διὰ νὰ μὴ κινήσῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, τὸ ἔσχισε λέγων :

— Ὅποιος εἶναι ἄξιος λαβαίνει δίπλωμα μεθαύριον μπροστὰ στὸν ἐχθρό!

Ἀμέσως τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ πρῶν ἐπῆρε τὰ παλληκάρια του καὶ ἐξεκίνησεν. Εἶχε πληροφορηθῆ ὅτι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταφάμπην ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Καρπενήσι. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐφθασεν ἐκεῖ ὁ Μπότσαρης. Ὅταν ἔμαθε ὅμως ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν 4.000, δὲν ἐτόλμησε νὰ δώσῃ κανονικὴν μάχην, ἀλλὰ ἐπροτίμησε νὰ ἐπιτεθῆ ἐξαφνικὰ μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας του.

Τὸ μεσουκτιον λοιπὸν τῆς 9 Αὐγούστου ὁρμᾶ αἰφνιδίως με τοὺς γενναίους του εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ ἤρχισε τὴν σφαγὴν. Τοὺς Τούρκους τοὺς κατέλαβε μεγάλη σύγχυσις καὶ ταραχὴ, ἄλλοι ἐφευγον καὶ ἄλλοι ἐτουφεκοῦσαν, χωρὶς νὰ ἦξ ὕρουν ἂν σκοτώνουν ἐχθρὸν ἢ φίλον.

Εἰς τὸ μεταξύ ὁ Μάρκος ἐπροχώρησε πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ, ἡ ὁποία ἦτο μέσα εἰς ἓνα μανδρότοιχον. Ἄλλὰ μόλις ὕψωσε τὴν κεφαλὴν του διὰ τὰ κατασκοπεύσῃ μέσα, τὸν εὗρηκε μίαν ἐχθρικήν σφαίρα εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ἄφησε νεκρόν.

Οἱ Σουλιῶται καταλυπημένοι ἠναγκάσθησαν τότε νὰ σταματήσουν τὸν ἀγῶνα· ἐπῆραν τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ τὸ μετέφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου καὶ τὸ ἔθαψαν με μεγάλας τιμάς. Ὁ θάνατος τοῦ ἡρωικοῦ Σουλιώτου ἠπλώσε βαρὺ πένθος εἰς ὅλοκληρον τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Μουσταφάμπεης κατόπιν ἐπροχώρησεν ἀνενόχλητος καὶ ἔφθασεν ἔμπροσθεν τοῦ Αἰτωλικοῦ, ὅπου συνητήθη με τὸν Ὁμέρ Βρυώνην. Οἱ δύο πασάδες ἤρχισαν τότε νὰ πολιορκοῦν τὴν μικρὰν αὐτὴν, ἀλλὰ ὄχυραν πόλιν.

Ἡ πολιορκία ἐκράτησε δύο περίπου μῆνας χωρίς κανένα ἀποτέλεσμα. Τέλος οἱ δύο πασάδες ἀπεφάσισαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ νὰ φύγουν πρὸς τὴν Ἥπειρον, διότι ἤρχισε πλέον ὁ χειμῶν. Ἔτσι ἔμεινε καὶ πάλιν ἐλευθέρᾳ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς.

Αἱ διχόνοιαι μεταξύ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν.

Εἶδομεν ὅτι τὴν ἐποχὴν ποῦ ἐκινδύνευεν ἡ Ἐπανάστασις ἀπὸ τὸν Δράμαλην, δύο κυρίως ἄνδρες ἔσωσαν τὴν πατρίδα, ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης. Αὐτοὶ οἱ δύο στρατηγοὶ ἐτόλμησαν νὰ ἀντισταθοῦν καὶ νὰ κτυπήσουν τὴν πολυπληθεῖ στρατιάν τοῦ ὑπερηφάνου πασᾶ. Ἀπεναντίας ἡ Κυβέρνησις ἔδειξε λιποψυχίαν καὶ ἀντιπατριωτικὴν διαγωγὴν, διότι ἐγκατέλειπε τὸν ἀγῶνα καὶ κατέφυγεν εἰς δύο πλοῖα ποῦ εὕρισκοντο εἰς τὸν Ἀργολικόν. Οἱ στρατιωτικοὶ ἔμειναν διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα, ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν τὸν ἐχθρόν. Διὰ τοῦτο ἔπαυσαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως, οὔτε ἤθελον νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν.

Τοιοιτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν δύο κόμματα, τὰ ὅποια ἐφιλονικοῦσαν μεταξύ τῶν τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μαυροκορδάτον.

Διὰ νὰ δοθῇ τέλος εἰς αὐτὴν τὴν ἀντεθνικὴν διχόνοιαν, ἐγίνε τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 εἰς τὸ Ἄστρος τῆς Κυνουρίας ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν Συνέλευσιν αὐτὴν ἐπεκράτησαν πάλιν οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐξέλεξαν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὸν Πετρόμπετην καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ τὸν Μαυροκορδάτον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ στρατιωτικοὶ ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν καὶ ἦσαν δυσαρεστημένοι. Οἱ πολιτικοὶ τότε διὰ νὰ περιποιηθοῦν τὸν Κολοκοτρῶνην τὸν διώρισαν καὶ αὐτὸν μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἐκεῖνος ὁμως κατῶρθωσε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν Πετρόμπετην καὶ μερικὰ ἄλλα μέλη. Τοιοιτοτρόπως τὸ Ἐκτελεστικὸν ἦλθεν εἰς χεῖρας τῶν στρατιωτικῶν, τὸ δὲ Βουλευτικὸν τὸ εἶχον οἱ πολιτικοί.

Ἐπομένως ἡ διχόνοια εἰσεχώρησε μέσα εἰς τὴν ἰδίαν τὴν κυβέρνησιν. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἐπίσης καὶ τὸ Βουλευτικὸν ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Κρανίδι, ὅπου ὥρισεν ἄλλο Ἐκτελεστικὸν μὲ πρόεδρον τὸν Ὑδραῖον Γεώργιον Κουντουριώτην.

*Ετσι ή Έλλάς εις τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 εἶχε δύο κυβερνήσεις, τὴν μίαν εἰς τὸ Κρανίδι καὶ τὴν ἄλ' ἑν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ο Ἰ Φ ι λ ἑ λ λ η ν ε ς .

Ὁ μεγάλος ἀγὼν ποῦ πρὶν ἀπὸ τρία ἔτη εἶχον ἀρχίσει οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ αἱ περίλαμπροι νίκαι τῶν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν ὅλου τοῦ κόσμου. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης μὲ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦσαν τὸν ἀγῶνα τοῦ μικροῦ, ἀλλὰ ἥρωικοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος στηριζόμενος μόνον εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις ἐπολεμοῦσε μὲ μίαν ὀλόκληρον αὐτοκρατορίαν.

Παρουσιάσθησαν λοιπὸν τότε εἰς τὴν Εὐρώπην πολλοὶ θαυμασταὶ καὶ φίλοι τῆς Ἑλλάδος, πολλοὶ *Φιλέλληνες* ὅπως τοὺς ὀνομάζομεν, οἱ ὁποῖοι δημοσίως ἐχαίρειζον μὲ ἐνθουσιασμόν τὸν ἀγῶνα μας καὶ ηὔχοντο νὰ κερδίσωμεν τὴν ἐλευθερίαν μας.

Ἄλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον τους δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τοὺς λόγους. Οἱ Φιλέλληνες αὐτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ὑποστηρίξουν καὶ ὑλικῶς τοὺς Ἕλληνας ἀγωνιστὰς καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἰδρυσαν φιλελληνικοὺς συλλόγους. Τοιοῦτοι σύλλογοι ἰδρύθησαν πρῶτον εἰς Γερμανίαν καὶ κατόπιν εἰς Ἑλβετίαν, εἰς Γαλίαν καὶ εἰς Ἀγγλίαν. Συνεκέντρωνον χρήματα, ἔστειλλον πλοῖα, τροφὰς, κανόνια καὶ ἄλλα ἐφόδια διὰ τοὺς ἀγωνιστὰς.

Πολλοὶ μάλιστα Φιλέλληνες, τόσον συνεικινήθησαν ἀπὸ τὸν δίκαιον καὶ ἥρωικὸν ἀγῶνα μας, ὥστε κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ πολεμήσουν καὶ οἱ ἴδιοι ὡς ἀπλοῖ στρατιῶται παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀγωνιστῶν.

Ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς Φιλέλληνας ἦτο ὁ μεγάλος Ἀγγλος ποιητὴς λόρδος Μπάαυρον. Ὁ Μπάαυρον εἶχε γράψει πολλὰ ποιήματα διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰργάσθη σημαντικὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τὸ ἔθνος μας. Τέλος ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ καὶ ὁ ἴδιος, διὰ νὰ βοηθήσῃ ὄχι μόνον μὲ τὸ χρῆμα του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθὶ του καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του.

Ἐφθασε λοιπὸν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823 εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ ἀγωνισταὶ καὶ ὁ λαὸς μὲ ἀπερίγραπτη χαρὰν. Ὁ λόρδος Βύρων ἐφρόντισε μὲ ἰδικὰ του ἔξοδα νὰ ὀργανώσῃ στρατιωτικὸν σῶμα, διότι εἶχε σχεδίον νὰ κτυπήσῃ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν Ναύπακτον. Ἀλλὰ, δυστυχῶς, τὸ βαρὺ καὶ ὑγρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἐβλάψε τὴν ὑγείαν τοῦ ἀσυνήθιστου λόρδου. Ὁ συνεχὴς πυρετὸς τὸν ἐξησθένησε ὑπερβολικά. Τέλος, τὸ βράδυ τῆς 7 Ἀπριλίου 1824, ὁ με-

γάλος φιλέλληνη παρέδωσε τὸ πνεῦμα. Τὴν πρωίαν τῆς ἄλλης ἡμέρας, μετὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, 36 κανονιές, ὅσα ἦσαν τὰ χρόνια τοῦ νεκροῦ ποιητοῦ, ἀνήγγειλαν τὸ μεγάλο δυστύχημα.

Ὁ ἔθνικός μας ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός, ὅταν τὸ ἔμαθε, συνεκινήθη πολὺ καὶ ἔγραψε ἕνα ὠραῖον ποίημα «εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μπάυρον» τοῦ ἀρχίζει :

*«Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μετὸ σπαθί·
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάυρον τὸ κορμί.»*

ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ - 1824

Τὰ νέα σχέδια τῶν Τούρκων διὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ σουλτᾶνος, ἀφοῦ ματαίως προσεπάθησε νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν μετὰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ.

Κατεστρώθη πλέον ἄλλο, νέον σχέδιον τῶν ἐχθρῶν ἐναντίον τῆς ἀγανιζομένης Ἑλλάδος. Σύμφωνα μετὰ τὸ σχέδιον αὐτό, οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἐκυρίευν πρῶτον τὰς νήσους καὶ ἔπειτα τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ σουλτᾶνος θὰ ἔστειλε τὰ στρατεύματά του νὰ ὑποτάξουν τὴν Στερεάν.

Νέα λοιπὸν θύελλα ἐπρόκειτο νὰ ξεσπάσῃ εἰς τὴν δυστυχισμένην πατρίδα. Καὶ τὸ μεγαλύτερον δυστύχημα ἦτο ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εὐρίσκοντο εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν ἀδελφωμένοι. Ὁ καινούργιος χρόνος, τὸ 1824, εὐρῆκε τὴν Ἑλλάδα μετὰ δύο κυβερνήσεις, τὴν μίαν εἰς τὸ Κρανίδι μετὰ τὸν Κουντουριώτην καὶ τὴν ἄλλην εἰς τὴν Τρίπολιν μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην. Εἶχον μάλιστα ἀρχίσει μεταξύ των καὶ πόλεμον ἐμφύλιον. Τέλος ὁ Κολοκοτρώνης εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο συμφέρον διὰ τὴν πατρίδα ἡ διχόνοια. Διὰ τοῦτο ὑπεχώρησε καὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ δώσουν ἀμνηστίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐφάνησαν ὅτι ὅλα ἡσύχασαν διὰ μίαν στιγμήν.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε πάλιν ἡ διχόνοια, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς πραγματικὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Εἰς τὸν ἐμφύλιον αὐτὸν πόλεμον, ποῦ ἐκράτησε τρεῖς μῆνας περίπου, ἐφονεύθη καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ Πάνος. Τὸ θλιβερὸν αὐτὸ δυστύχημα κατελύπησέ τὸν γέροντα πατέρα, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ ζητήσῃ ἀμνηστίαν.

Ἡ κυβέρνησις ἔδωσε τὴν ἀμνηστίαν εἰς τοὺς ἄλλους, τὸν Κολοκοτρώνην ὁμως τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἔρριπεν εἰς τὴν φυλακὴν.

Εἰς τοιαύτην ἀναταραχὴν εὐρίσκετο ἡ Πελοπόννησος ὅλον τὸ ἔτος 1824, ἐνῶ ἡ θύελλα ἦτο ἐτοιμὴ νὰ παρασύρῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ νεαρὸν δένδρον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὅποιον ἐπὶ τρία ὀλόκληρα χρόνια ἐποτίσθη μὲ τὸ αἷμα τῶσων ἡρώων.

Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κρήτης — Ἡ καταστροφὴ τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν.

Οἱ Κρήτες, ἀπὸ τὸν Μάϊον τοῦ 1821, εἶχον σηκώσει τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ σχεδὸν ἠλευθέρωσαν τὸ ἡμισυ τῆς μεγαλοῆσου. Ὁ σουλτᾶνος τότε ἔστειλε στρατὸν διὰ νὰ καταπιῇ τὴν ἐπανάστασιν ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Διὰ τοῦτο παρεχώρησε τὴν Κρήτην εἰς τὸν πασᾶν τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆν, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ τὴν ὑποτάξῃ.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἔστειλε τὸν Χουσεῖν μὲ στόλον καὶ στρατὸν εἰς τὴν μεγαλόνησον. Τὰ στίφη τῶν Αἰγυπτίων ἤρχισαν νὰ λεηλατοῦν ἀγρίως τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, νὰ σφάζουν ἀνδρας καὶ γυναῖκας καὶ νὰ πωλοῦν τὰς νέας καὶ τοὺς νέους εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ὁμως ἡ Ἐπανάστασις δὲν ἔσβησεν. Τέλος ἔπειτα ἀπὸ τρία ἔτη ἡρωικῶν ἀγώνων ἠναγκάσθησαν οἱ Κρήτες νὰ ὑποταχθοῦν καὶ πάλιν εἰς τοὺς κατακτητὰς.

Ἀφοῦ κατέπιξεν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ὁ Χουσεῖν, ἐστράφη πρὸς τὴν νῆσον Κάσον διὰ νὰ τὴν τιμωρήσῃ· διότι οἱ κάτοικοί της ἐβοηθοῦσαν τοὺς Κρήτας ἐπαναστάτας, μεταφέροντες εἰς αὐτοὺς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια.

Οἱ Κάσιοι ἀπέκρουσαν γενναίως τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ ὁ φοβερὸς Χουσεῖν εἶχε μεγαλυτέρας δυνάμεις καὶ κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς ἡρωικοὺς κατοίκους καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ ὠραῖον τους νησί (Ἰούnius 1824).

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χοσρέφ πασᾶν, ἐκίνησε διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά. Τοὺς Ψαριανοὺς τοὺς ἔμισοῦσαν πολὺ οἱ Τοῦρκοι, διότι ἦσαν φοβεροὶ θαλασσομάχοι καὶ εἶχον προξενήσει πολλὰς καταστροφὰς εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον, ἰδίως μὲ τὰ πυρπολικά.

Ὅταν ἔμαθον οἱ Ψαριανοὶ ὅτι ἔρχεται ἐναντίον τους ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ φύγουν, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τὸν κτυπήσουν ἀπὸ τὴν ξηρὰν.

Εἰς τὰς 20 Ἰουνίου 1824, ὁ Χοσρέφ ἔφθασε μὲ τὸν στόλον του καὶ ἤρχισε τὸν βομβαρδισμόν. Ἐκαμὲ μάλιστα καὶ δύο φορὰς ἀπόπειραν νὰ

ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ οἱ ἥρωικοὶ Ψαριανοὶ τὸν ἀπέκρουσαν. Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ 24 ὥρας, οἱ ἐχθροὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς νήσου καὶ ἔστησαν τὰς σημαίας των εἰς τοὺς γύρω λόφους.

Τοιουτοτρόπως οἱ Ψαριανοὶ εὐρέθησαν περικυκλωμένοι καὶ τότε ἔτρεξαν νὰ πηδήσουν εἰς τὰ πλοῖα των διὰ νὰ σωθοῦν. Ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοὶ τοὺς κατεδιώκον κατὰ πόδας καὶ ἄλλους ἐφόνευαν καὶ ἄλλους ἠχμαλώτιζον. Πολλοὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν προτιμῶντες τὸν θάνατον παρά τὴν αἰχμαλωσίαν.

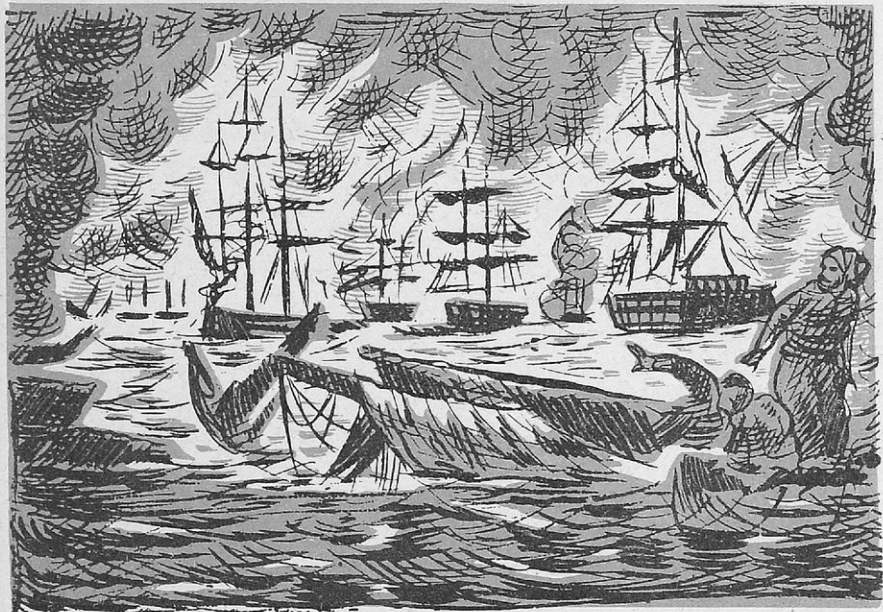
Πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ πολλοὶ πολεμισταὶ ὠχυρώθησαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαιοκάστρου. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπολέμησαν ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους ἡμέρας. Τὴν τρίτην ἡμέραν οἱ πολιορκημένοι ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀνθέξουν πλέον τὴν δίψαν, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ὄλοι, παρά νὰ παραδοθοῦν. Ἐκοινώνησαν λοιπὸν τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἀφοῦ ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους καὶ ἀντήλλαξαν τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μαζὶ μὲ ὄσους· ἐχθροὺς εὐρέθησαν ἐκεῖ πλησίον.

Οἱ Τοῦρκοὶ κατόπιν ἐλεηλάτησαν, ἔκαψαν καὶ ἐρήμωσαν τὴν ἥρωικὴν νήσον. Δέκα πέντε χιλιάδες θύματα ἐστοίχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα αὕτη ἡ καταστροφή !

Διὰ τὴν πατρίδα μας ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν ὑπήρξε μεγάλη συμφορά, διότι ἔχασε τὴν προφυλακὴν της, ἡ ὁποία μὲ τοὺς ἀτρομήτους ναυτικούς της ἐσκόρπιζε τὸν φόβον εἰς τοὺς Τοῦρκους.

Ἐστώσον ἡ ἥρωικὴ ἀντίστασις τῶν Ψαριανῶν ἔμεινεν εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς ἓνα λαμπρότατον διαμάντι, ὡς ἓνα φωτεινότατον παράδειγμα φιλοπατρίας καὶ αὐτοθυσίας. Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς ἀπηθανάτισε τὴν θυσίαν τῶν Ψαρῶν μὲ τὸ ἐξῆς ὠραιότατον ἐπίγραμμα :

*« Στῶν Ψαρῶν τὴν δόξμανρη ράχη,
περπατώντας ἢ δόξα μονάχη,
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινομέν' ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦχαν μὲνει στὴν ἔρημη γῆ ».*

Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν, οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ καταστρέψουν τὴν Σάμον, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε τὴν μοναδικὴν πλέον προφυλακὴν εἰς τὰ ἀνατολικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις τότε κατεταράχθη καὶ ἀμέσως παρεμέρισε τὰς φιλονικίας καὶ διέταξεν ὅλον τὸν στόλον νὰ ἐτοιμασθῆ καὶ νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Σάμον.

Οἱ Σάμιοι εἶχον λάβει τὰ μέτρα των διὰ νὰ ἐμποδίσουν κάθε ἐχθρικήν ἀποβίβασιν. Εἰς τὸ μεταξύ ἔφθασεν εἰς τὰ στενὰ τῆς Σάμου καὶ ὁ μισὸς ἑλληνικὸς στόλος μὲ ναύαρχον τὸν Σαχτούρην. Ὁ Σαχτούρης, ὅταν εἶδε τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὴν νῆσον, ἤρχισε τὴν ναυμαχίαν. Ἡ ναυμαχία διήρκεσεν ἕξ ἡμέρας. Τέλος οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσον. Ὁ δὲ Κανάρης, μαζί μὲ ἄλλους ἀτρουμήτους πυρπολητάς, ἔκαυσαν τρία τουρκικὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἔστειλαν εἰς τὸν Ἄδην περισσοτέρους ἀπὸ 1000 ἐχθροὺς.

Ἡ περιλαμπρος αὐτῆ νίκη τοῦ ναυτικοῦ ἦτο πράγματι σωτηρία διὰ τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀπελπισθῆ ἀπὸ τὰς προηγουμένας καταστροφὰς τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου, τῶν Ψαρῶν καὶ ἀπὸ τὰς διχονοίας.

Ὁ ναύαρχος Χοσρέφ πασᾶς, ἀφοῦ ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποβιβάσῃ στρατὸν εἰς τὴν Σάμον, ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κῶν, ὅπου καὶ ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος με ἀρχηγὸν τὸν Ἰμπραήμ πασᾶν.

Πραγματικῶς κατὰ τὸν Αὐγουστον συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κῶ καὶ ἀπέναντι εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν 100 τουρκοαγυπτιακὰ πολεμικὰ καὶ 300 μεταγωγικὰ. Ἐπίσης ἐκεῖ πλησίον εἰς τὴν νῆσον Πάτμον εἶχε συγκεντρωθῆ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὀλόκληρος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 70 πλοῖα με ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαοῦλην.

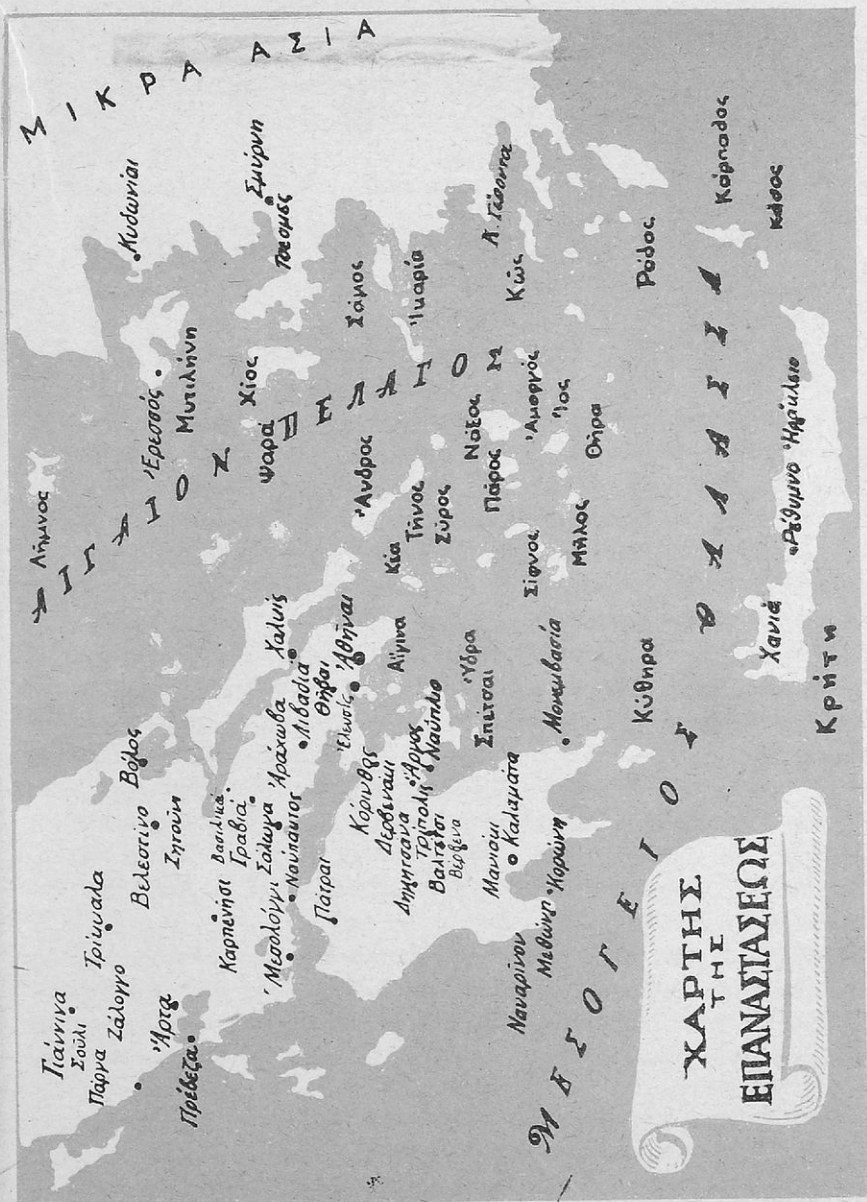
Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν αἱ ἐπιχειρήσεις, χωρὶς ὁμως νὰ ἔχουν σημαντικὰ ἀποτελέσματα οὔτε διὰ τὸν ἕνα οὔτε διὰ τὸν ἄλλον. Τέλος, εἰς τὰς 29 Αὐγούστου, ὁ ἐχθρικός στόλος ἔβαλε πλώρην διὰ τὴν Σάμον. Ἀλλὰ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα ὁ ἑλληνικὸς στόλος τοῦ ἔκοψε τὸν δρόμον. Ἐκεῖ ἔγινε τότε μία πραγματικὴ γιγαντομαχία, ὅπου ὁ ἥρωικὸς Μιαοῦλης ἔδειξεν ὅτι οἱ νέοι Ἑλληνες δὲν εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους των προγόνους, τοὺς Σαλαμινομάχους.

Ὁ ἀγὼν ἔγινε με πείσμα ἀπερίγραπτον. Οἱ Τουρκοαγυπτιοὶ με τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα τους καρᾶβια περιφρονοῦσαν τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ, πού ὠρμοῦσαν ἐναντίον των. Ἀλλὰ ὅταν τέλος τὰ πυρπολικά μας ἔβαλαν πῦρ εἰς μίαν ἐχθρικήν φρεγάταν καὶ τὴν ἔκαυσαν, τότε πλέον κατατρομαγμένοι οἱ Τουρκοαγυπτιοὶ ἔστρεψαν τὴν πλώρην καὶ ἐγύρισαν πάλιν εἰς τὴν Κῶ.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα ἦτο τὸ σπουδαιότερον κατόρθωμα πού ἔκαμαν οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸ 1824.

Οἱ δύο πασάδες ἀφοῦ εἶδαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριεύσουν τὴν Σάμον, ἐχωρίσθησαν. Ὁ Χοσρέφ ἐπλευσε πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ ἀνασυγκροτηθῆ.

Ἀλλὰ ὁ Μιαοῦλης δὲν τὸν ἄφηνεν ἤσυχον. Τὸν παρεμπόδιζεν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κρήτην καὶ ὅταν τὸν συνήντησεν πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, ἔρριψεν ἐναντίον του τὰ πυρπολικά. Τότε τὰ ἐχθρικά πλοῖα ἀπὸ τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν θαλασσοταραχὴν διεσκορπίσθησαν διὰ νὰ σωθοῦν· ἄλλα ἔφυγον πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἄλλα πρὸς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἄλλα ἐναυάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ὑπόλοιπα με τὸν Ἰμπραήμ κατέφυγον εἰς τὴν Ρόδον.

ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ — 1825

‘Ο ‘Ιμπραήμ αποβιβάζεται εις Πελοπόννησον.

‘Ο δραστήριος Αιγύπτιος στρατηγός ‘Ιμπραήμ, παρ’ δλας τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ἔπαθε, δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. ‘Όταν λοιπὸν ὁ Μιαούλης ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὴν Ὑδραν μαζὶ μὲ τὸν στόλον του, ὁ ‘Ιμπραήμ συνεκέντρωσε τὰ διασκορπισμένα πλοῖά του εἰς τὴν Ρόδον, ἔλαβε δὲ καὶ νέαν βοήθειαν ἐξ Αἰγύπτου καὶ κατόπιν ἔπλευσε πρὸς τὴν Κρήτην καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σούδαν. Τοιουτοτρόπως ἦτο πάλιν ἔτοιμος.

Εἰς τὰς 12 Φεβρουαρίου, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν οἱ Ἕλληνες, ἔρχεται καὶ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Μεθώνην μὲ 4.000 πεζοὺς καὶ 500 ἵππους.

Ἡ εἶδησις αὐτὴ ἔπεσεν ὡς πραγματικὸς κεραυνὸς εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. ‘Ο Κουντουριώτης ἀμέσως συνεκέντρωσε 5.000 στρατὸν, διώρισε στρατηγὸν τὸν Ὑδραῖον πλοίαρχον Σκούρτην καὶ τὸν ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ ‘Ιμπραήμ. ‘Ο Σκούρτης ἦτο ἀτρόμητος ναυτικός, λαμπρὸς πατριώτης, ἀλλὰ δὲν εἶχε πείραν ἀπὸ τοὺς πολέμους τῆς ξηρᾶς. Μὲ τοὺς Αἰγυπτίους συνητήθη εἰς τὸ Κρεμμύδι τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ἐπολέμησε μὲν γενναίως, ἀλλ’ ἐνίκηθη καὶ ὁ στρατὸς του διεσκορπίσθη καὶ ἔφυγεν.

Ἐλεύθερος τότε ὁ ‘Ιμπραήμ ἐπροχώρησε διὰ νὰ κυριεύσῃ τὸ ἰσχυρὸν Ναυαρίνον. Ἀλλὰ ἡ ἐπιχειρήσις δὲν ἦτο εὐκολος, διότι ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸν Μιαούλην εἶχεν ἀποβιβάσει ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας 800 γενναίους ἄνδρας εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἡ ὁποία ἔφρασσε τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένα τοῦ Ναυαρίνου.

‘Ο Μιαούλης ἀφοῦ ἄφησε τοὺς 800 ἄνδρας εἰς τὴν Σφακτηρίαν καὶ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου ὀλίγα πλοῖα, ἔφυγε μὲ τὰ ὑπόλοιπα διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Αὐτὸ ὁμῶς ἦτο σφάλμα στρατηγικόν.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Ἰμπραήμ διέταξε τὸν στόλον του νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Σφακτηρίαν καὶ νὰ τὴν κυριεύσῃ. Εἰς τὰς 26 Ἀπριλίου παρουσιάσθη ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἔμπροσθεν τῆς Σφακτηρίας καὶ ἤρχισε νὰ τὴν κανονιοβολῇ. Τέλος κατώρθωσε νὰ ἀποβιβάσῃ καὶ στρατεύματα ἐπάνω εἰς τὸ νησάκι.

Τότε πλέον ἔφθασεν ἡ κρίσιμος στιγμή καὶ ὁ ἀγὼν ἔγινε πεισματώδης, σῶμα πρὸς σῶμα. Πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἔπεσαν, ὅπως ὁ Ἄναγνωσταρᾶς, ὁ Τσαμαδός, ὁ Σαχίνης καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας.

250 περίπου ἐφρονεύθησαν καὶ 200 ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ ὑπόλοιποι μόλις κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν μὲ τὰ ὀλίγα πλοῖα ἢ κολυμβῶντες ἕως τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὸν λιμένα, ὁ «Ἄρης», ἐκίνησε τελευταῖον νὰ φύγῃ. Μέσα εἶχον ἐπιβιβασθῆ μαζὶ μὲ ἄλλους καὶ ὁ Σαχτούρης μὲ τὸν Μαυροκορδάτον. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ κανονιοβολοῦν ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ τὸ πυροβολοῦν. Αἱ σφαῖραι ἐπιπτον ὡς βροχή, ἐτρυποῦσαν τὰ πανιά, ἔκοπτον τὰ σχοινία, ἐσύντριψαν τὸ πηδάλιον καὶ ἐσκέπασαν τὸ κατάστρωμα. Ἄλλὰ ὁ «Ἄρης» ἠγωνίζετο σκληρὰ καὶ δὲν ἐννοοῦσε νὰ ὑποκύψῃ. Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ τριῶν ὀλοκλήρων ὤρων ἠρωικὴν πάλην, κατώρθωσε νὰ περάσῃ ἀνάμεσα οἱ ἐχθρικὰ πλοῖα, πυροβολῶν καὶ πυροβολούμενος, καὶ νὰ σωθῇ εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν.

Ἄφοῦ πλέον ἔπεσεν ἡ Σφακτηρία, ἠναγκάσθη νὰ προσκυνηθῇ καὶ τὸ φρούριον τοῦ Ναυαρίνου.

Ὁ ἠρωικὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα.

Ὁ τρομερὸς Ἰμπραήμ ὠχυρώθη πλέον σταθερὰ εἰς τὰ τρία ἰσχυρὰ φρούρια, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης καὶ τοῦ Ναυαρίνου, τὰ ὁποῖα ἐκυριεύσεν. ἤρχισε μάλιστα νὰ κάμνῃ καὶ ἐπιδρομὰς καὶ νὰ καταστρέφῃ τὴν χώραν. Φόβος καὶ τρόμος κατέλοβε τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειπον ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν. Ἡ κατάστασις ἦτο ἀπελπιστικὴ ! Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ τρομεροῦ Αἰγυπτίου πασᾶ ;

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, μὲ τὸν Μιαούλην, ἐκτύπησε τὸν αἰγυπτιακὸν καὶ τοῦ ἔκαυσεν ἑπτὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης. Ὁ δὲ Σαχτούρης κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὸν Καφηρέα. Ἄλλὰ αὐτὰ

δὲν ἔφερον καμμίαν ἀνακούφισιν εἰς τὴν δυστυχησμένην Πελοπόννησον
'Ο Ἰμπραήμ ἐσκόπευε μετ' ὀλίγον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν καρδίαν
τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ἡ ἀπελπισία ἦτο γενικὴ. Τόσα
χρόνια ἀγῶνων καὶ τόσον αἷμα ποῦ ἐχύθη, θὰ ἐπῆγαιναν ὄλα χαμένα ;
*Οχι ! Εἰς τὴν γενικὴν ἀπογοήτευσιν παρουσιάσθη ἡ ἥρωικὴ ψυχὴ τοῦ
Παπαφλέσσα, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν.

Αὐτὸς ὁ πατριώτης καὶ πρωτεργάτης τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεφά-
σισε νὰ ἐκστρατεύσῃ μόνος του κατὰ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπῆρε λοιπὸν 1000
στρατιῶτας ἐλεκτοὺς καὶ ἐκίνησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ συναντήσῃ
τὸν Ἰμπραήμ. Εἰς τὰς 20 Μαΐου οἱ δύο ἀντίπαλοι εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι εἰς
τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας.

Μερικοὶ ὄπλοφόροι τοῦ Παπαφλέσσα, ὅταν ἀντίκρυσαν τὴν μαύ-
ρην ἐκείνην στρατιάν τῶν Αἰγυπτίων, ἐδείλιασαν καὶ ἔφυγον. Ἀλλὰ
ὁ Παπαφλέσσας, ὡς νέος Λεωνίδας, ἔμεινεν ἐκεῖ μὲ 300 γενναίους. Εἰς τὸ Μα-
νιακὶ ἐγίνε μία ἀπὸ τὰς ἥρωικότερας καὶ ἐνδοξοτέρας μάχας. Οἱ Ἕλληνες
ἐπάλαισαν μὲ τὰ γιαταγάνια εἰς τὰς χεῖρας, ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ὥρας,
ὥσπου ἔπεσαν ὄλοι καὶ μαζί των ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, ὁ Παπαφλέσσας.

*Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην, ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς ἐκοίταξε μὲ θαυμασμὸν
τὸν νεκρὸν ἥρωα, τὸν ἠσπάσθη καὶ εἶπε : « Ἀμαρτία νὰ χαθῆ τέτοιος
πολέμαρχος » !

Ὁ ἥρωικός θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα εἶχε σπουδαῖον ἀποτέλεσμα, διότι ἔδωσε θάρρος εἰς τὰς καρδίας τῶν πατριωτῶν καὶ τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι ἠμποροῦν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τὸν Ἱμπραήμ.

Εἰς τὸ μεταξύ, ὀλόκληρον τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν δοκιμασμένον του στρατηγόν, τὸν Γέρον τοῦ Μωριᾶ. Μόνον εἰς αὐτὸν εἶχεν ἐμπιστοσύνην. Ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις τὸν ἐκρατοῦσεν φυλακισμένον, διότι τὸν θεωροῦσεν ὡς αἷτιον τῆς ἐσωτερικῆς διχονοίας.

Τέλος, δύο ἡμέρας πρὶν ἀπὸ τὴν μάχην εἰς τὸ Μανιάκι, ἠναγκάσθη ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγον.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἱμπραήμ.

Ὁ Ἱμπραήμ, ἔπειτα ἀπὸ τὴν νίκην του εἰς τὸ Μανιάκι, ἐρήμωσε τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης κατέλαβεν ἐγκαίρως τὰ στρατηγικὰ σημεῖα τῆς ὀρεινῆς Ἀρκαδίας διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ὁ Αἰγύπτιος πασᾶς ἐκυρίευσεν τὴν Τρίπολιν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἀργολίδα μὲ σκοπὸν νὰ κυριεύσῃ καὶ τὸ Ναύπλιον. Εἰς τοὺς Μύλους ὁμως, ἀπέναντι τοῦ Ναυπλίου, εὗρισκοντο ὠχυρωμένοι μὲ ὀλιγάριθμον στρατὸν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης καὶ ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης. Οἱ Τουρκοαἰγύπτιοι ἔκαμαν πεισματώδεις ἐφόδους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ὀχυρὰν ἐκείνην θέσιν.

Εἰς τὸ μεταξύ, ἓνα μέρος τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἐπρόχωρησεν, ἔκαυσεν τὸ Ἄργος καὶ κατόπιν ἐστράφη διὰ νὰ κυριεύσῃ τὸ Ναύπλιον. Ἀλλὰ τὸ Ναύπλιον εἶχεν ἰσχυρὰς ὀχυρώσεις καὶ ὁ Ἱμπραήμ δὲν ἔμεινε νὰ τὸ πολιορκήσῃ. Ἐπέστρεψε λοιπὸν ὀπίσω εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ ἐσχέδιασε τότε νὰ πολιορκήσῃ πάλιν, ὅπως καὶ ἄλλοτε, τὴν Τρίπολιν καὶ διὰ τοῦτο κατέλαβεν ὄλα τὰ γύρω χωρία. Τὸ σχέδιόν του ὁμως δὲν ἐπέτυχεν, διότι ὁ Ἱμπραήμ ἐπετέθη μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις καὶ διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνας. Ἐπειτα ὁ τρομερὸς Αἰγύπτιος πασᾶς συνέχισε τὰς καταστρεπτικὰς τοῦ ἐπιδρομᾶς εἰς τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὴν Λακωνίαν, εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ εἰς τὴν Ἠλιδα.

Βεβαίως οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς ἀνοικτὴν μάχην μὲ τὸν ὀργανωμένον στρατὸν τοῦ Ἱμπραήμ. Ὡστόσο ὁ Κολοκοτρώνης, μὲ τὸν συνεχῆ κλεφτοπόλεμον, τοῦ ἐπροξενοῦσεν μεγάλας ἀπωλείας καὶ δὲν τὸν ἀφῆνε νὰ ὑποτάξῃ τελείως τὴν χώραν.

Ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐπὶ τὸ ἔτος 1824 ἐπέβη χωρὶς νὰ γίνῃ καμμία σοβαρὰ ἐπιχείρησις εἰς τὴν Στερεάν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ πέμπτον ὄμως ἔτος, δηλαδὴ τὸ 1825, ὁ σουλτᾶνος κατὰ τὴν συμφωνίαν ποὺ εἶχε κάμει μὲ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, ἔπρεπε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Στερεάν. Διῶρισε λοιπὸν ἀρχιστράτηγον τὸν Κιουταχῆν καὶ τὸν διέταξε νὰ παραλάβῃ ὅσον στρατὸν ἤθελε καὶ νὰ κυριεύσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸ ὑπερήφανον Μεσολόγγι. Ὅταν τοῦ ἔδιδε τὸν διορισμὸν ὁ σουλτᾶνος, τοῦ εἶπεν : «Ἡ τὸ Μεσολόγγι, Κιουταχῆ, ἢ τὸ κεφάλι σου !»

Συνεκέντρωσε λοιπὸν ὁ Κιουταχῆς 20.000 ἐκλεκτὸν στρατὸν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν ἄνοιξιν ἐξεκίνησε καὶ ἔφθασεν ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ ἥρωικὴ πόλις ἦτο καλῶς ὠχυρωμένη καὶ εἶχε 5.000 ὑπερασπιστὰς γενναίους, μὲ ὀπλαρχηγούς δοκιμασμένους, τὸν Νότην Μπότσαρην, τὸν Δημήτριον Μακρῆν καὶ ἄλλους. Εἶχεν ὄμως καὶ 12 χιλιάδας γυναικόπαιδα. Εὐτυχῶς ἦλθεν ἐγκαίρως ἑλληνικὸς στόλος καὶ ἔφερε τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κιουταχῆς ματαίως ἐπολιορκοῦσε τὸ Μεσολόγγι ἐπὶ δυόμισθι μῆνας.

Ἄλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἰουνίου ἐνεφανίσθη ἰσχυρὸς ἐχθρικός στόλος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπέκλεισεν τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης. Ἡ πολιορκία τότε ἔγινε, ἀκόμη στενωτέρα, τὰ δὲ τρόφιμα καὶ τὰ πολεμοφόδια ἤρχισαν νὰ ὀλιγοστεύουν.

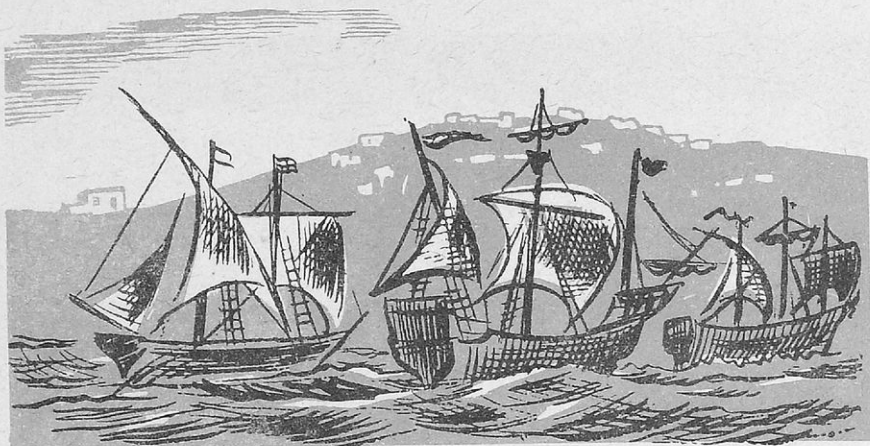
Ὁ Κιουταχῆς ἐνόμισεν ὅτι οἱ πολιορκημένοι θὰ ἠναγκάζοντο πλέον ἀπὸ τὰς στερήσεις νὰ προσκυνήσουν. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐμήνυσε νὰ παραδοθῶν. Ἄλλὰ οἱ πρόμαχοι ἐκεῖνοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀπήντησαν :

— Πασᾶ μου, τὰ κλειδιά τῆς πόλεώς μας εἶναι κρεμασμένα στὰ κανόνια τῆς. Ἐλα νὰ τὰ πάρῃς!

Ὁ Κιουταχῆς ἐπεισματώθῃ ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν ὑπερήφανον αὐτὴν ἀπάντησιν καὶ διέταξεν ἀμέσως γενικὴν ἔφοδον. Οἱ πολιορκημένοι ὄμως τὸν ἀπέκρουσαν μὲ γενναϊότητα καὶ τοῦ ἐπροξένησαν μάλιστα μέγαν χαλασμόν.

Ἐπειτα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἔφθασε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸν ναύαρχον Μιαούλην. Διεσκόρπισε τὸν τουρκικόν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἔφερε νέας τροφὰς καθὼς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὴν ἥρωικὴν πόλιν.

Ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας μάλιστα ἡ κυβέρνησις, διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ πε-

ρισσότερον τούς πολιορκουμένους, διέταξε καί τόν ὀπλαρχηγόν Καραϊσκάκη νά κτυπήσῃ ἀπό ξηρᾶς τόν Κιουταχῆν.

Ἡ χαρμόσυνος εἰδησις ὅτι ἔρχεται εἰς βοήθειαν ὁ Καραϊσκάκης ἔδωσε πραγματικά νέον θάρρος εἰς τούς πολιορκημένους. Ἦρχισαν λοιπόν τότε τὰς ἀντεπιθέσεις κατὰ τῶν Τούρκων καί τούς ἐπροξενούσαν ἀνομολόγητον φθοράν. Ἀμέτρητοι ἔχθροί εὐρήκαν τόν θάνατον ἀπό τὰ βόλια καί τὰ σπαθιά τῶν ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Κιουταχῆς εὐρέθη καί πάλιν εἰς δύσκολανθέσιν. Διότι δέν ἐκινδύνευεν μόνον ἀπό τὸ γιγατάγι καί τὸ καρυσόφιλον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ εἶχε καί τρεῖς ἄλλους φοβερούς ἔχθρους: α) Μία φοβερὰ ἀσθένεια ἔπесεν εἰς τὸ στρατόπεδον καί τοῦ ἐθέριζε τούς ἀνδρας του. β) Αἱ τροφαί του ἐξηντλήθησαν καί γ) Ὁ χειμῶν ἐπλησίαζεν.

Ἀπελπισμένος τότε ἀπεσύρθη ὀλίγον βορειότερον, εἰς τούς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, καί ἐπερίμενε νέαν βοήθειαν.

Ὁ σουλτᾶνος ἀντελήφθη πλέον καλῶς ὅτι ὁ Κιουταχῆς εἶναι ἀνίκανος νά πατήσῃ τὸ ἡρωικόν προπύργιον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο πορεκάλεσε τὸν Αἰγύπτιον Ἴμπραῆμ νά περάσῃ εἰς τὴν Στερεάν καί νά ἐνωθῇ μὲ τόν Κιουταχῆν.

Πραγματικά, ὁ δραστήριος Αἰγύπτιος πασᾶς, ἀφοῦ ἔλαβε καί νέαν βοήθειαν ἐξ Αἰγύπτου, ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγι κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1825. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε διὰ τούς πολιορκημένους.

ΤΟ ΕΚΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ — 1826

Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰμπραήμ πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι.

Ὅταν ὁ ἀγέρωχος Ἰμπραήμ ἐπέρασεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ συνητηθή μετὸν Κιουταχῆν, τοῦ εἶπε δεικνύων τὸ Μεσολόγγι :

— Πῶς μετὸσα στρατεύματα, Κιουταχῆ, πολεμᾷς ἐπὶ ὀκτῶ μηνῶν τώρα καὶ δὲν μπόρεσες νὰ πάρῃς αὐτὸν τὸν φράχτη ; Ἐγὼ θὰ τὸν ἐπατοῦσα σὲ 15 ἡμέρες μέσα.

Δυσηρεστημένος τότε ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος, ἀπήντησεν :

— Ἐγὼ, Ἰμπραήμ, ἀποσύρομαι· κυρίευσεν σὺ μόνος σου τοῦτον τὸν φράχτη !

Ὁ ὑπερήφανος Ἰμπραήμ ἀμέσως ἐπολιορκήσεν τὸ Μεσολόγγι στενὰ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τρεῖς σφοδρὰς ἐφόδους ἐπεχείρησεν, ἀλλὰ καὶ τὰς τρεῖς τὰς ἀπέκρουσαν μετὰ γενναιότητα οἱ Ἕλληνες.

Εἰς τὸ μεταξὺ δὲ τῶν πολιορκουμένων ἐχειροτέρευεν, διότι ὀλιγόστευον καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ αἱ τροφαί. Ἡ πείνα τοὺς ἔζωνε κάθε ἡμέραν καὶ περισσότερον. Διὰ τοῦτο ἠναγκάζοντο νὰ τρώγουν καμῆλες, ἄλογα, ἡμίονους καὶ ὄνους. Ἄλλ' ἐνῶ εὐρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν δεινὴν θέσιν, ἐφάνη ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ὁ τολμηρὸς ναύαρχος Μιαούλης διεσκόρπισεν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον καὶ ἐφωδίασε μετὰ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια τοὺς ἥρωικὸς προμάχους.

Ὅταν δὲ εἰς τὴν ἐπιπέδον ἐφύγεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ Ἰμπραήμ ἀπέκλεισε στενότερα τὸ Μεσολόγγι. Εἰς τὰς 13 Φεβρουαρίου ἤρριψε βαρῶν βομβαρδισμὸν ἐπὶ τρία ἡμεροῦνκτια· ὀκτῶ χιλιάδας ὀβίδας ἔρριψαν οἱ ἐχθροὶ μέσα εἰς τὴν μαρτυρικὴν πόλιν. Ὅλοι αἱ οἰκίαι σχεδὸν κατέπεσαν καὶ πολλοὶ ἐφονεύθησαν. Ἀλλὰ οἱ πολιορκημένοι ἔμενον ἀκλόνητοι.

Εἰς τὰς 16 Φεβρουαρίου, νύκτα ἀσέληνον καὶ σκοτεινὴν, ἔσταμάτη-
σεν ὁ βομβαρδισμὸς καὶ ἤρχισε φοβερὰ ἔφοδος κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων.
Οἱ Ἕλληνες ὡς λέοντες ἐμάχοντο ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις των καὶ ἀπέκρουον
τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος ἐτρά-
βησαν τὰ σπαθία καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας τοῦ κάστρου, ἐρρίφθησαν
μὲ λύσσαν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγὴν.
Πολλοὺς ἐφόνευσαν, πολλοὺς ἠχμαλώτισαν καὶ ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν
των νικηφόροι.

Κατεντροπιασμένος ὁ Ἰμπραήμ, ἀναγκάζεται τότε νὰ ἀναγνωρίσῃ
τὸ σφάλμα του, νὰ σκύψῃ τὸ κεφάλι καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ
τούρκου ἀρχιστρατήγου Κιουταχῆ.

Οἱ δύο πασάδες ἀπεφάσισαν πλέον ἠνωμένοι νὰ κτυπήσουν τὸ Με-
σολόγγι πάλιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ λιμνοθά-
λασσα πρὸς τὸ Μεσολόγγι ἦτο ρηχὴ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πλησιά-
σουν τὰ καράβια, ἔκαμαν βάρκας δίχως καρίναν. Μὲ τὰς βάρκας αὐτὰς
μετέφερον στρατὸν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Βασιλάδι, ἓνα ἀπὸ τὰ μικρὰ νη-
σάκια τῆς λιμνοθαλάσσης.

Ἐπειτα ἠθέλησαν νὰ κυριεύσουν καὶ τὸ ἄλλο νησάκι, τὴν Κλείσο-
βαν. Μυθικοὺς ἀγῶνας ἔκαμαν διὰ νὰ τὴν καταλάβουν. Ἀλογάριαστοι
ἐχθροὶ ἐχάθησαν καὶ τὰ νερὰ ἐβάφησαν κόκκινα ἀπὸ τὸ αἷμα. Καὶ αὐτὸς
ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς ἐπληγώθη καὶ ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῆ. Ἀλλὰ ἡ
Κλείσοβα δὲν ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ἥρωικὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

Περισσότερον ἀπὸ ἓνα μῆνα ἀγωνίζονται οἱ δύο πασάδες μὲ ἠνωμέ-
νας τὰς δυνάμεις των νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσολόγγι. Ἀλλὰ ἐκεῖνο μένει
ἀπόρητον. Τέλος, αὐτὸ πού δὲν τὸ κατάρθωσαν οἱ ἐχθροὶ μὲ τὴν δύνα-
μιν τῶν ὀπλων τους, τὸ ἐπέτυχον μὲ τὸν στενώτατον ἀποκλεισμόν.

Ὁ ἥρωικὸς Μιαούλης ματαίως προσπαθεῖ νὰ διασπᾷ τὸν ἀπο-
κλεισμόν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκημένους. Διότι
δὲν εἶχεν παρὰ μόνον 30 πλοῖα, ἐνῶ οἱ Τούρκοι εἶχον 57 μεγάλα καὶ
πολυάριθμα μικρά. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔνδοξον φρούριον ἔμεινε πλέον
ἀβοήθητον εἰς τὴν τύχην του. Οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε τροφὰς εἶχε.

Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία κατήντησαν ὡς σκελετοὶ ἀπὸ τὴν πεί-
ναν καὶ τὰς κακουχίας. Τὰ σπίτια ἦσαν ἐρείπια καὶ τὸ κρῦο διαπεραστικόν.

Ἔτρωγαν ἀκάθαρτα ζῶα, σκύλους, γάτες, ποντικούς, καβούρια καὶ φύκη τῆς λιμνοθαλάσσης. Πολλοὶ ἀπέθνησκον ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ οἱ ζωντανοὶ μὲ τὰ μάτια βαθυλωμένα καὶ ἰσχυροί, ὠμοίαζαν μὲ φαντάσματα. Ὅλοι των ὅμως εἶχον μίαν καὶ μόνην σταθερὰν ἀπόφασιν, νὰ ἀποθάνουν, ἀλλὰ ὄχι νὰ παραδοθοῦν.

Ἄφοῦ πλεόν εἶδον ὅτι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀντίξουν περισσότερον, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθουν ὅλοι μίαν νύκτα, νὰ διασχίσουν μὲ τὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ νὰ σωθοῦν εἰς τὰ βουνά. Τὴν τολημῆραν αὐτὴν ἐξοδον ὤρισαν νὰ τὴν κάμουν τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου.

Τὴν παραμονή, μόλις ἔσκοτεινίασε, συνεκεντρώθη μὲ ἡσυχίαν ὀλόκληρον τὸ πλῆθος καὶ ἦτο ἔτοιμον. Οἱ γυναῖκες ἐζώσθησαν τὰ ἄρματα ὡσὰν ἀνδρες καθὼς καὶ τὰ παιδιά, ὅσα ἤμποροῦσαν νὰ σηκώσουν ὄπλα. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν εἰς τρία τμήματα μὲ ἀρχηγούς τὸν Νότην Μπότσαρην, τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ τὸν Δημήτριον Μακρῆν, ἐπερίμεναν νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα.

Ὁ Ἰμπραῆμ καὶ ὁ Κιουταχῆς ὅμως εἶχον μάθει ἀπὸ τὴν προηγουμένην τὴν μυστικὴν ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ κάποιον ξένον προδοτὴν καὶ ἔλαβον ὅλα τὰ μέτρα των, διὰ νὰ τοὺς κτυπήσουν.

Ὅστοςὸν ἔφθασε τὸ μεσονύκτιον. Τὸ φεγγάρι ἐφώτιζε τὴν ὑποπτον ἡσυχίαν πού ἐπικρατοῦσε καὶ εἰς τὰ δύο στρατόπεδα. Ἐξαφνικὰ, αἱ φωναὶ τῶν ἀρχηγῶν ἐτάραξαν τὴν νυκτερινὴν γαλήνην. Ὅρθιοι μὲ τὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας ἐφώναζον : «Ἐμπρός, ἔμπρός, θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους !» Καὶ ἔπειτα ὤρμησαν ἐπικεφαλῆς τῶν τμημάτων τοὺς πρὸς τὰς ἀνοικτὰς πύλας τοῦ κάστρου. Ὅπισω ἀκολουθοῦσαν τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ ἀδύνατοι. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ ὄπλοφόροι.

Τὸ κῦμα των παρέσυρε τοὺς ἐχθρούς· οὔτε σφαῖρες, οὔτε κἀνόνια οὔτε σπαθιά ἤμποροῦσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὀρμὴν των. Ἄλλὰ ὁ ἀγὼν ἦτο σκληρός. Διότι οἱ ἐχθροὶ τοὺς περιέμενον προετοιμασμένοι.

Μέσα εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην στιγμὴν μία φωνὴ ἠκούσθη : «Ὅπισω ! Ὅπισω !» Ποῖος τὸ εἶπεν ; Ἄγνωστον ! Καὶ ὅμως αὐτὸ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν. Συγχυσμένοι τότε οἱ πρῶτοι ἐπροχωροῦσαν ἔμπρός, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐγύρισαν ὀπίσω νὰ κλεισθοῦν εἰς τὴν πύλιν. Τὸ τί ἔγινε δὲν περιγράφεται. Ἀπὸ ὅσους ἐπροχώρησαν, μόνον 1300 ἐσώθησαν.

Ὅσοι πάλιν ἐγύρισαν διὰ νὰ ξαναμῶν εἰς τὸ φρούριον, εὐρῆκαν ἔμπρός των ἄλλους Τούρκους. Ἄγρια πάλῃ ἔγινε τότε εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τοὺς προμαχῶνας καὶ εἰς τὰ σπίτια.

Ὁ γηραλέος πρόκριτος Χρῖστος Καψάλης ἐκλείσθη μαζί με ἄλλους εἰς ἓνα ὄπλοστάσιον καὶ ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Τοῦρκοι, ἔβαλεν πῦρ εἰς τὰ βαρέλια τῆς πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἀέρα.

Ὅταν ἐξημέρωσεν ἡ 11 Ἀπριλίου τὸ Μεσολόγγι ἦτο πλέον ἓνας σωρὸς ἐρειπίων, ἀλλὰ ἡ καταστροφή του ἰσοδυναμοῦσεν με μίαν περιλαμπρον νίκην. Διότι 5.000 μαχηταὶ ἐκράτησαν ἓνα ὁλόκληρον ἔτος τὸ ἔνδοξον φρούριον καὶ κατεσύντριψαν τὰς ἐφόδους δύο μεγάλων καὶ ὀργανωμένων στρατιῶν.

Ἡ ἥρωικὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου ἔκαμε βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τότε πλέον οἱ δυνατοὶ τῆς Γῆς ἤρχισαν νὰ σκέπτονται κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰ δεινὰ τοῦ ἡρωικοῦ μας Ἔθνους.

Ὁ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Κιουταχῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, ὁ Ἰμπραήμ ἐξαναγύρισε εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ συνεχίσῃ τὰς καταστροφάς. Ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἦσαν ὠχυρωμένα 1300 παλληκάρια μὲ ἀρχηγὸν τὸν Γκούραν. Ἡ Ἀκρόπολις ἦτο πλέον τὸ μόνον προπύργιον τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Ἡ περίστασις ἦτο πολὺ κρίσιμος. Ἡ χώρα εἶχεν ἐρημωθῆ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐφιλονικοῦσαν μεταξύ των, ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα καὶ φυσικὰ δὲν ἤμποροῦσε οὔτε τὸν στόλον, οὔτε τὸν στρατὸν νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ τροφοδοτήσῃ.

Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ βοήθεια ποῦ ἔστειλαν εἰς τὴν κυβέρνησιν οἱ φιλέλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ καθὼς καὶ ἡ ἀξιοθαύμαστος ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ μας.

Μὲ τὰ χρήματα τῶν φιλελλήνων ὁ Ἄνδρ. Μιαούλης ἐκίνησε τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ κατῶρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν τουρκικὸν καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ κλεισθῇ πάλιν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐξακολουθοῦσε τὸν ἐνοχλητικὸν κλεφτοπόλεμον κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ.

Εἰς τὴν Στερεάν ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἐπήγαινε νὰ σβῆσῃ. Τότε ἡ κυβέρνησις διώρισεν ἐκεῖ ἀρχιστράτηγον τὸν ἐξοχὸν ὀπλαρχηγὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην. Ὁ ἐπιτυχὴς αὐτὸς διορισμὸς ἔδωκεν εἰς ὅλους νέας ἐλπίδας.

Ὁ Καραϊσκάκης, ὅταν ἔλαβε τὸν διορισμὸν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλευσίνα καὶ συνεκέντρωσε στρατὸν, διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολιορκουμένους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐκεῖ εἰς τὴν Ἑλευσίνα ἦλθεν ὁ Κριεζώτης, ὁ Βάσος, ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος. Ὅλη ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἀνῆρχετο εἰς 3.500 ἄνδρας. Ἐναντίον τοὺς ἔστειλεν ὁ Κιουταχῆς 2.000 Τουρκαλβανούς. Ἀλλὰ ὁ Καραϊσκάκης τοὺς ἔτρεψε εἰς ἀτακτὸν φυγὴν πλησίον εἰς τὸ Χαϊδάρι.

Εἶχον περάσει ὅμως τρεῖς μῆνες, χωρὶς νὰ ἤμπορέσῃ στὸ διάστημα αὐτὸ νὰ δώσῃ καμμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους τῆς Ἀκροπόλεως.

Τέλος πάντων, μίαν σκοτεινὴν νύκτα τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁ Κριεζώτης κατῶρθωσε νὰ περάσῃ διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν γραμμῶν καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μαζί μὲ 450 παλληκάρια. Ὅλοι τῶν ἦσαν φορτωμένοι

μέ τροφάς και πολεμοφόδια. Ὁ Κριεζώτης ἐνεψύχωσε τοὺς πολιορκουμένους και μάλιστα ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος φρούραχος, διότι εἰς τὸ μεταξύ εἶχε φονευθῆ ὁ Γκούρας.

Ὁ Καραϊσκάκης και ἡ μάχη εἰς τὴν Ἀράχωβα.

Ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ πλέον ἐδυνάμωσε τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως, ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν ἓνα τολμηρὸν στρατηγικὸν σχέδιον. Ἄφησε εἰς τὴν Ἐλευσίνα τὸν ὀπλαρχηγὸν Βάσον διὰ νὰ παρενοχλῆ τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκῶσε τὴν Ἀκρόπολιν και ὁ ἴδιος με 2.500 ἄνδρα ἐκίνησε διὰ τὴν Ἀράχωβαν τῆς Βοιωτίας. Εἶχε κατὰ νοῦν νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς διαβάσεις και νὰ ἀποκόψῃ κάθε ἐπικοινωνίαν τοῦ Κιουταχῆ μὴ τὴν Λαμίαν, τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα και τὴν Εὐβοίαν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐξηναγκάζετο ὁ Τοῦρκος πασᾶς νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως και νὰ ἐγκαταλείψῃ πλέον τὴν Ἀττικὴν.

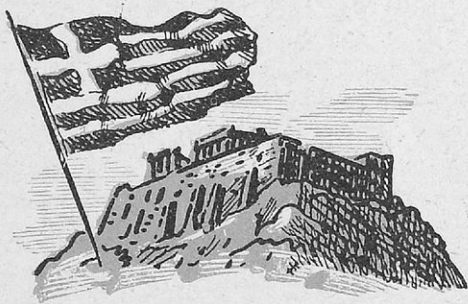
Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Δομβραϊνάν, ἔμαθεν ὅτι 2.000 Τουρκαλβανοὶ με ἀρχηγὸν τὸν Μουσταφάμπεην, ἐβάδιζον πρὸς τὴν Ἀμφισαν. Ἀμέσως ὁ Καραϊσκάκης στέλλει 500 παλληκάρια με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν νὰ καταλάβουν τὴν Ἀράχωβα και νὰ ἐμποδίσουν τὴν διάβασιν τῶν Τουρκαλβανῶν.

Οἱ ἐχθροὶ μόλις ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀράχωβαν και τὴν εὕρηκαν κατελιμμένην, ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν με τὸν σκοπὸν νὰ ἐκδιώξουν τὸν Γρίβαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κατέφθασεν ὁ Καραϊσκάκης και ἔτσι οἱ Τοῦρκοι εὐρέθησαν περικυκλωμένοι. Καμμίαν πλέον ἐλπίδα σωτηρίας δὲν εἶχον.

Προσεπάθησαν τότε νὰ διαφύγουν τὴν νύκτα διὰ τῶν χιονοσκεπῶν διαβάσεων τοῦ Παρνασσοῦ, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ἀντελήφθησαν τὰς κινήσεις των, ὤρμησαν εἰς καταδίωξιν αὐτῶν με τὰ ὄπλα και τοὺς ἐπρόξενησαν ἀφάνταστον καταστροφὴν. Ἐφόνευσαν 1300 μεταξὺ αὐτῶν και τὸν Μουσταφάμπεην, πολλοὺς ἠχμαλώτισαν και μερικοὶ διέφυγον ἢ ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους (24 Νοεμβρίου 1826).

Ἡ λαμπρὰ αὐτὴ νίκη ἐδόξασε τὸν Καραϊσκάκην και ἔδωσε νέον θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Στερεᾶς ἡ Ἐπανάστασις ἤρχισε νὰ ἀναζωογονῆται. Οἱ Τοῦρκοι φοβισμένοι ἐκλείστησαν εἰς τὴν Βόνιτσαν, εἰς τὸ Μεσολόγγι και εἰς τὴν Ναύπακτον. Αὐτὰς μόνον τὰς ὄχυρας πόλεις κατεῖχον ἀκόμη.

Μὲ δὺα ταῦτα ὁ Κιοῦταχῆς ἐξακολουθοῦσε νὰ πολιορκῆ στενῶς τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὸ μεταξύ οἱ ἀνδρεῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς ἤρχισαν πάλιν νὰ στενοχωροῦνται. Δὲν εἶχον οὔτε τροφίμα οὔτε πολεμοφόδια. Τέλος τὴν νύκτα τῆς 2 Δεκεμβρίου ὁ Φαβιέρος μὲ 530 γενναῖα παλληκάρια φορτωμένα πολεμοφόδια κατώρθωσε νὰ περάσῃ τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ νὰ ἱνεβῆ εἰς τὴν ἥρωικὴν Ἀκρόπολιν.

ΤΟ ΕΒΔΟΜΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ - 1827

‘Ο θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.

Ἡ Ἑλληνική κυβέρνηση, ἐπειδὴ ἐβλεπεν ὅτι ὁ Κιουταχῆς ἐξακολουθοῦσε νὰ πολιορκῆ τὴν Ἀκρόπολιν, διέταξε τὸν Καραϊσκάκην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Πραγματικὰ ὁ Καραϊσκάκης ἦλθε μὲ τὸν στρατὸν τοῦ τὸν Φεβρουάριον καὶ κατέλαβε τὸ Κερατσίνι. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐσχεδιάζε νὰ κάμῃ στενωτέρον τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Κιουταχῆ. Ἀλλὰ τὸ λαμπρόν του αὐτὸ σχέδιον δὲν ἐφηρμόσθη διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνῆλθεν εἰς τὴν Τροιζῆνα ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία ἔλαβεν δύο σπουδαίας ἀποφάσεις :

α') Διῶρισε στόλαρχον τὸν Ἄγγλον φιλέλληνα λόρδον Κόχραν καὶ ἀρχιστράτηγον τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν Τζώρτζ.

β') Ἐξέλεξεν τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος διὰ μίαν ἐπταετίαν.

Τότε ἡ κυβέρνηση διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως διέταξε τὸν Καραϊσκάκην νὰ συνεργασθῇ μὲ τὸν νέον ἀρχιστράτηγον Τζώρτζ καὶ μὲ τὸν στόλαρχον Κόχραν, διὰ νὰ κτυπήσουν τὸν Κιουταχῆν.

Ἀλλὰ οἱ δύο νέοι ἀρχηγοὶ δὲν συνεφώνησαν μὲ τὸ σχέδιον ποῦ ἐπρότεινεν ὁ Καραϊσκάκης. Αὐτοὶ δὲν ἤθελον τὸν ἀποκλεισμόν, ἀλλὰ ἐζητοῦσαν ἐπιμόνως νὰ κτυπήσουν ἀμέσως κατὰ μέτωπον τὸν Κιουταχῆν. Εἰς τὴν ἐπίμονον γνώμην τῶν δύο Ἀγγλων ὁ Καραϊσκάκης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὡς ἡμέρα ἐπιθέσεως ὠρίσθη ἡ 23 Ἀπριλίου. Συγχρόνως ἔδωσαν καὶ αὐστηρὰν διαταγὴν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ μὴ ρίψῃ κανεὶς οὔτε ἓνα πυροβολισμόν.

Ἀλλὰ μερικοὶ Κρητικοὶ παρήκουσαν τὴν διαταγὴν καὶ τὸ ἀπόγευμα

τῆς παραμονῆς ἐπετέθησαν εἰς ἓνα ὄχυρόν ἐχθρικόν παρα τὸ Φάληρον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισε σιγὰ σιγὰ ἀληθῆς μάχη.

Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἦτο ἄρρωστος μὲ πυρετόν, μόλις ἤκουσε τοὺς πυροβολισμούς, ἐσηκώθη, ἐζώσθη τὰ ἄρματα, ἐκαβαλίκευσε τὸ ἄλογόν του καὶ ἔτρεξεν εἰς τὴν μάχην. Οἱ στρατιῶται ὅταν εἶδον τὸν ἀρχηγόν των, ἔλαβον θάρρος καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους.

Δυστυχῶς ὁμως ἐπληγώθη βαρέως ἀπὸ ἐχθρικήν σφαῖραν ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης. Πληγωμένον τότε τὸν μετέφερον εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸ Φάληρον. Ἀλλὰ τὸ τραῦμα ἦτο θανατηφόρον καὶ ὁ ἡρωϊκὸς στρατηγὸς δὲν ἄνθεξε. Τὸ ἄλλο πρωὶ παρέδωσε τὸ πνεῦμα.

Ὁ ἀπροσδόκητος θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ὑπῆρξε μεγίστη συμφορὰ διὰ τὴν πατρίδα. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπαρηγόρητοι ἀπὸ τὸν ἄδικον χαμόν του. Καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι ἐθαύμαζον τὸν Καραϊσκάκην καὶ ἔλεγον: «Ἐνα Κιουταχῆν ἔχουν οἱ Τούρκοι καὶ ἓνα Καραϊσκάκην ἔχουν οἱ Ἕλληνες» δυὸ λιοντάρια πολεμοῦν καὶ ἄγνωστον εἶναι ποιὸς θὰ καταβάλῃ τὸν ἄλλον». Ἡ κακὴ μοῖρα ἔγραψε νὰ πέσῃ πρῶτος ὁ Καραϊσκάκης, τὸ λεοντάρι τῶν Ἑλλήνων (23 Ἀπριλίου 1827).

Τέλος πάντων ἡ μάχη κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Τζώρτζ καὶ τοῦ Κόχραν ἀφοῦ ἀνεβλήθη διὰ μίαν ἡμέραν, ἐγινε τὴν 24ην Ἀπριλίου. Ἀλλὰ οὔτε σχέδιον μάχης ὑπῆρχεν οὔτε στρατηγὸς νὰ τὴν διευθύνῃ, διότι καὶ οἱ δύο Ἀγγλοὶ ἀρχηγοὶ ἔμειναν εἰς τὰ πλοῖα των καὶ ἐκεῖ περιέμενον τὴν νίκην. Ἀλλ' ὁμως καὶ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀσυμφωνία τῶν ὀπλαρχηγῶν ἔκαμον τὸν Κιουταχῆν νὰ ἐπιτύχῃ εὐκολὸν θρίαμβον. Εἰς καμμίαν μάχην τοῦ ἀγῶνος δὲν ἔπαθον οἱ Ἕλληνες τόσῃν πανωλεθρίαν· περισσότερον ἀπὸ 1500 ἐφονεύθησαν καὶ πολλοὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Φυσικά, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πανωλεθρίαν αὐτὴν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διελύθη. Τότε καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τὸν Κιουταχῆν, τοῦ παρέδωσαν τὸ φρούριον καὶ ἔφυγον μὲ τὰ ὄπλα των.

Ἡ παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο βαρὺ πλήγμα διὰ τὸν ἀγῶνα, διότι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ τελευταίου αὐτοῦ φρουρίου, ὀλόκληρος ἡ Σπερεὰ Ἑλλάς ὑπετάχθη εἰς τὸν Κιουταχῆν.

Τοιοῦτοτρόπως ἀπέμεινε πλέον ἐλευθερά μόνον ἡ Ἀνατολικὴ Πελοπόννησος μὲ τὰ νησιά.

Ἡ ἐπέμβασις τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Ὁ ἑπταετής ἥρωικὸς ἀγὼν καὶ τὸ ἀφθονον αἶμα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν φιλελλήνων ποὺ ἐχύθη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, συνεικίνησαν ἐπὶ τέλους τὰς τρεῖς Μεγάλας Δυνάμεις, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ῥωσίαν.

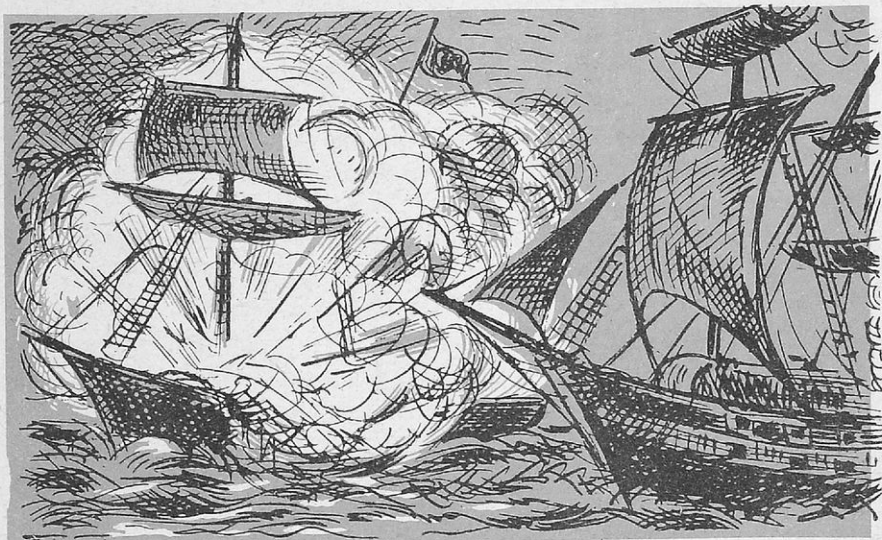
Καὶ αἱ τρεῖς λοιπὸν δυνάμεις ὑπέγραψαν εἰς τὸ Λονδίνον τὸν Ἰούνιον τοῦ 1827 μίαν συμφωνίαν διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὸν πόλεμον Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Μὲ τὴν συμφωνίαν τῶν αὐτῆν ἀνεγνωρίζον τὴν Ἑλλάδα ὡς Κράτος αὐτόνομον καὶ ἐζητοῦσαν νὰ παύσουν αἱ ἐχθροπραξίαι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Συγχρόνως διέταξαν τοὺς ναυάρχους τῶν μπου εὐρίσκοντο εἰς τὴν Μεσόγειον μὲ τὰς μοῖρας τῶν νὰ πλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἐπιβάλουν καὶ εἰς τοὺς δύο ἀντιπάλους τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου.

Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν μὲ χαρὰν τὴν συμφωνίαν τοῦ Λονδίνου. Ὁ σουλτάνος ὅμως ἠρνεῖτο νὰ ὑπακούσῃ. Ἔστειλε μάλιστα εἰς τὸν Ἰμπραὴμ νέας μεγάλας ἐνισχύσεις διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ ἔργον του, ὅσον ἠμποροῦσε γρηγορώτερα.

Ἐκεῖνην τὴν ἐποχὴν (Ὀκτώβριος 1827) ὁ ἠνωμένος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος εὐρίσκετο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου διὰ τὰς τελικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐνῶ τὰ στίφη τῶν Αἰγυπτίων ἐξακολουθοῦσαν ἀλύπτητα νὰ πυρπολοῦν καὶ τὰ ὑπόλοιπα χωρία τῆς Μεσσηνίας, τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Ἀρκαδίας. Ἐκριζώνουν τὰ ἀμπέλια καὶ κόπτουν σύρριζα χιλιάδας συκῶν καὶ ἐλαιῶν. Δὲν ἀφήνουν πέτραν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν. Τελεῖα καταστροφή διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Ὀλόκληρον τὴν Μεσσηνίαν τὴν σκεπάζει ἓνα πυκνὸν σύννεφον καπνοῦ. Τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸ τραγούδι, μᾶς δίδει τὴν τραγικὴν εἰκόνα τῆς ἐρημώσεως :

«Ὁ κοῦκος φέτος δὲν λαλεῖ, οὔτε καὶ θὰ λαλήσῃ
παρὰ ἢ τρυγὸνα ἢ θλιβερὴ τό λέει τὸ μοιρολόγι :
— Φέτο μᾶς ἦρθε ἡ Ἀραπιά καὶ κόβει καὶ σκλαβώνει.
Ἐσκλάβωσε μικρὰ παιδιά, γυναῖκες μὲ τοὺς ἄντρες».

Εἰς τὸ μεταξύ οἱ ναυάρχοι τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὁ Κόδριγκτων τῆς Ἀγγλίας, ὁ Δεριγνὺ τῆς Γαλλίας καὶ ὁ Ἐϋντεν τῆς Ῥωσίας, ἐκίνησαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὸ Ναυαρίνον, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τὸν

Ἰμπραήμ νὰ σταματήσῃ τὰς ἐχθροπραξίας.

Τὸν στόλον τοῦ Αἰγυπτίου πασᾶ τὸν ἀποτελοῦσαν 82 πλοῖα μὲ 2000 κανόνια· τὸν δὲ συμμαχικὸν στόλον τὸν ἀποτελοῦσαν 26 μεγάλα πολεμικά μὲ 1270 κανόνια. Ἀρχιναύαρχος ἦτο ὁ Κόδριγκτων.

Ὅταν λοιπὸν ἐφθασαν αἱ τρεῖς μοῖραι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἰς τὸ Ναυαρίνον ἠθέλησαν νὰ εἰσέλθουν μέσα εἰς τὸν λιμένα. Ἀλλὰ ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς τοὺς παρήγγειλε νὰ ἔβγουν ἀμέσως ἔξω. Τότε ὁ ὑπερήφανος Ἀγγλος ναύαρχος ἀπήντησε ἀποτόμως :

«Ἦλθα νὰ δώσω καὶ ὄχι νὰ λάβω διαταγὰς».

Καὶ χωρὶς νὰ διακόψῃ τὸν πλοῦν του ὁ συμμαχικὸς στόλος εἰσῆλθεν ὅλος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου καὶ παρετάχθη ἀπέναντι ἀπὸ τὸν τουρκοαιγυπτιακόν. Εἶχεν ὁμως διαταγὴν αὐστηράν νὰ μὴ πυροβολήσῃ κανεῖς, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ ἐχθρὸς.

Εὐτυχῶς ἡ ἀφορμὴ δὲν ἄργησε νὰ δοθῇ. Μερικοὶ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν μίαν ἀγγλικὴν βάρκαν καὶ ἐφόνευσαν ἕναν Ἀγγλον ἀξιωματικὸν καὶ μερικοὺς νούτας. Ἀμέσως τότε ὁ ἀρχιναύαρχος Κόδριγκτων ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ναυμαχίας.

Τέσσαρας ὥρας διήρκεσεν ὁ πεισματώδης ἀγὼν. Ὁ λιμὴν, ἡ Σφακτηρία καὶ τὰ γύρω φρούρια ἤστραπτον καὶ ἐξέχεον φωτιάν. Πυκνὸς καπνὸς τὰ εἶχε σκεπάσει ὅλα καὶ μόνον ἡ φοβερὴ βροντὴ τῶν τηλεβόλων ἀντη-

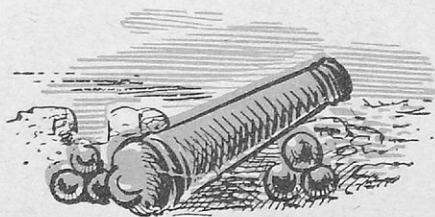
χοῦσε. Τέλος ἡ νίκη ἐστεφάνωσε τὰ ὄπλα τῶν τριῶν συμμαχικῶν στόλων.

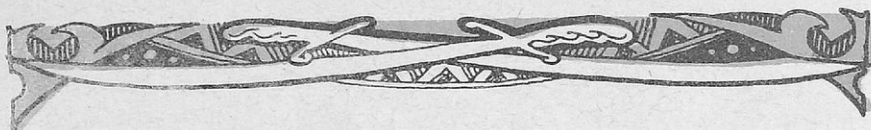
Ἡ καταστροφή τῶν ἐχθρῶν ὑπῆρξε ἄφανταστος. Ἀπὸ τὰ ἐχθρικά πλοῖα μόνον 20 ἐσώθησαν. Τὰ ἄλλα κατεστράφησαν καὶ μαζί των ἐξηφανίσθησαν 6.000 Τουρκοαἰγύπτιοι. Διὰ τὴν δικαίαν τιμωρίαν τῶν Τουρκοαἰγυπτίων ἐχάρη ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Ἦτο ὁ θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης ἐναντίον τῆς ἀδικίας καὶ τῆς βαρβαρότητος.

Ἡ ἐπέμβασις τῶν μεγάλων Δυνάμεων β. βαίως ἐβράδυνε πολὺ μέχρις οὗτο ἐκδηλωθῆ. Ἐχρειάσθη νὰ ἀγωνισθῆ τὸ ἔθνος μας ἐπὶ ἑπτὰ συνεχῆ ἔτη καὶ νὰ χύσῃ ποταμούς αἱμάτων διὰ νὰ συγκινήσῃ τοὺς μεγάλους τῆς γῆς. Ἡ ἐπέμβασις των ὁμως ἐξδηλώθη εἰς τὴν κρισιμωτέραν στιγμήν τοῦ ἀγῶνος. Διότι αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος ἐκείνην τὴν στιγμήν εἶχον σχεδὸν ἐξαντληθῆ.

Ἡ καταστροφή λοιπὸν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου εἰς τὸ Ναυαρίνον ἔδωσεν νέαν ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἴμπρατὴμ ὁμως καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του συνέχιζε τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου. Τότε καὶ ὁ συμμαχικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν θηριώδη Αἰγύπτιον πασᾶν νὰ φύγῃ.

ΤΟ ΟΓΔΟΟΝ ΚΑΙ ΕΝΑΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1828 - 1829

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.

Τὸ ὄγδοον ἔτος ἔφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας μίαν νέαν χαράν. Τοὺς ἔφερε τὸν Κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν.

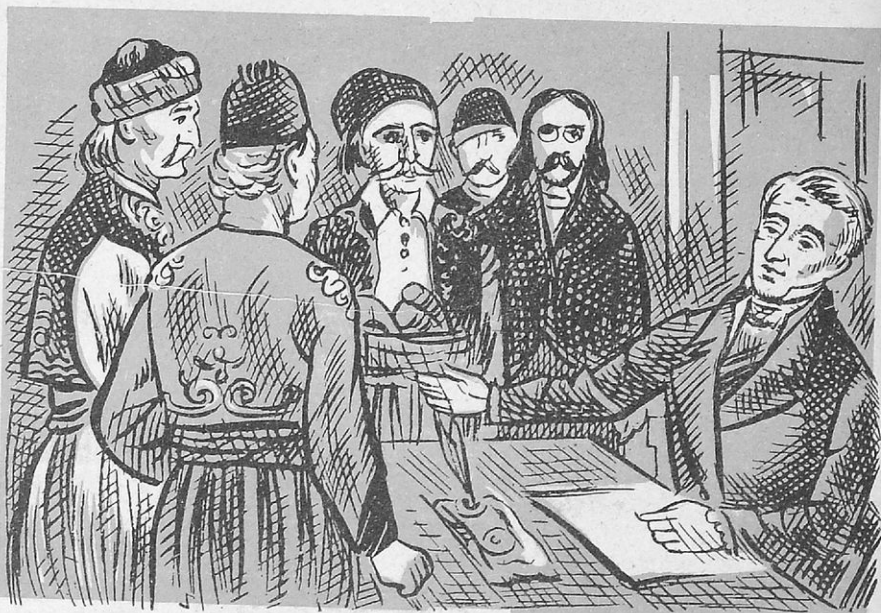
Ὁ Καποδίστριας εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1776. Ἐσπούδασε εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου πολὺ γρήγορα ἀνεδείχθη καὶ ἔγινε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Εἰς αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν θέσιν τὸν εὗρηκεν ὁ φιλικὸς Ξάνθος, ὅταν τοῦ ἐπρότεινε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Καποδίστριας ἦτο εὐγενικὸς, ἐργατικὸς, καὶ πολὺ ἱκανὸς διπλωμάτης. Δι' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες τὸν εἶχον εἰς μεγάλην ἐκτίμησιν. Τὸ 1822 παρητήθη ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ρωσίας καὶ ἐξοῦσεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀξίαν του, τὸν ἐξέλεξε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος καθὼς εἶδομεν.

Εἰς τὰς 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1828 ἔφθασε ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας εἰς τὴν Αἴγινα, ὅπου ἦτο τότε ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως. Ὁ λαὸς οὐσσωμος τὸν ἐδέχθη μὲ ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν ὡς Κυβερνήτην του. Ὅλοι τὸν ἐσέβοντο καὶ ὅλοι ἐπίστευον ὅτι θὰ ἔφερεν τὴν γαλήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν τόπον.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον ποῦ ἀνέλαβεν ἦτο πολὺ δύσκολον, δυσκολώτατον. Ὀκτὼ χρόνια πόλεμος εἶχε ἐρημώσει τελείως τὴν χώραν. Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἦσαν κατεστραμμένα καὶ καμμένα, ἡ γῆ ἀκαλλιέργητος. Ἡ πείνα καὶ ἡ δυστυχία ἐβασίλευε παντοῦ. Ἐρείπια ἔγινεν ὁ τόπος. Ἐρείπια κατήνησαν οἱ ἄνθρωποι.

Μὲ ὅλα ταῦτα ὁ Καποδίστριας ἔχων βαθύτατον τὸ αἶσθημα τῆς

Ευθύνης και του πατριωτισμού, ανέλαβε την κυβέρνησιν και ἤρχισε τὸ ἔργον του μὲ ζῆλον ἀξιοθαύμαστον. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ κάμη τὴν Ἑλλάδα ἓνα κράτος ζηλευτόν, ἓνα κράτος πολιτισμένον μὲ στρατόν καὶ στόλον, μὲ σχολεῖα, μὲ ὠραῖα κτίρια, μὲ δρόμους, ὅπως ἦσαν καὶ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. ἤθελε νὰ ἐπιβάλη τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους, διὰ νὰ παύσῃ ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀδικία.

Ἐπειδὴ τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους δὲν εἶχε χρήματα διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα αὐτὸς ἐσκέπτετο, ἐπῆρε δάνειον ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἱδρυσεν Τράπεζαν καὶ ἔκοψεν ἑλληνικὰ νομίσματα. Ἐκαμε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἱερατικὴν σχολὴν, στρατιωτικὴν σχολὴν καὶ εἰς τὴν Αἴγινα ὄρφανοτροφεῖον.

Ἄλλὰ ἐνῶ ὁ φιλότιμος καὶ καλὸς κυβερνήτης ἔκαμνε ὅλας αὐτὰς τὰς προσπάθειας διὰ τὴν πατρίδα, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Ἰμπραὴμ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐρημώνῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ φύγῃ.

Ὁ Ἰμπραὴμ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ τρεῖς σύμμαχοι ἐβλεπον καθαρὰ ὅτι ὁ θαλάσσιος ἀποκλεισμός δὲν ἦτο ἀρκετὸς διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Αἰγύπτιον πασᾶν νὰ ἐγκαταλείψῃ

τὴν Πελοπόννησον. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν τὴν 17 Αὐγούστου τὸν Γάλλον στρατηγὸν Μαιζὼν μὲ 14.000 πεζοὺς καὶ 300 ἵππους. Αἱ δυνάμεις αὐταὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Πεταλίδι πλησίον τῆς Κορώνης, διὰ νὰ κτυπήσουν τὸν Ἰμπραήμ.

Εἶδεν τότε ὁ Αἰγύπτιος στρατηγὸς ὅτι δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο, τὸν ἐπόμενον μῆνα, ἐπεβιβάσθη μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔφυγε διὰ νὰ μὴ ξαναγυρίσῃ πλέον. Εἰς διάστημα δύο μηνῶν αἱ Γαλλικαὶ δυνάμεις κατέλαβον ὅλα τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν ἠλευθέρωσαν τελείως.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Πελοπόννησος ἔπειτα ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων δουλείαν καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὀκτῶ ἐτῶν συνεχεῖς ἀγῶνας, ἀπηλλάγη τῶν κατακτητῶν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1828. Εἰς τὸ μεταξύ ὁ στρατηγὸς Τζῶρτζ μὴ τὸν Ὑψηλάντην ἀνέλαβον νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ μάχη τῆς Πέτρας.—Τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου ὁ Κυβερνήτης ἔστρεψε δὴν του τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν Στερεὰν. Οἱ δύο στρατηγοὶ του ὁ Τζῶρτζ εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν καὶ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐκδιώκουν τὰς Τουρκικὰς φρουρὰς ἀπὸ ὅλας τὰς ὀχυρὰς θέσεις καὶ ἀπὸ τὰ κάστρα. Τοὺς ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὸ Αἰτωλικόν, ἀπὸ τὴν Βόνιτσαν καὶ ἀπὸ τὴν Ναύπακτον. Τὸ τελευταῖον κτύπημα εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα τοῦ ἔθνους ἐναντίον τῶν Τούρκων τὸ ἔδωκεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ὁ Ἀσλάμπης μὲ 4000 Τουρκαλβανὸν ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν, ἐπέρασε τὰς Θερμοπύλας καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ δὲ παρέλαβεν τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ποῦ εὕρισκετο εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐγύρισε ὀπίσω καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας.

Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 2.500 ἄνδρας μόλις ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ἀσλάμπης εἶχε σκοπὸν νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὰς Θήβας πρὸς τὴν Λειβαδιάν, ἔσπευσε καὶ κατέλωβε τὰ στενὰ τῆς Πέτρας καὶ ἔφραξε τὸν δρόμον τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Τούρκοι ὅταν ἐπλησίασαν καὶ εἶδόν τοὺς Ἕλληνας, ὅτι εἶχον καταλάβει τὰ στενὰ τῆς Πέτρας δὲν ἐπροχώρησαν, ἀλλὰ ἐσταμάτησαν καὶ ἔστησαν τὸ στρατόπεδόν τους ἐκεῖ πλησίον, διότι ἐν τῷ μεταξύ θὰ ἐνύκτωνεν.

Τὰ ξημερώματα τῆς ἐπομένης ἡμέρας (12 Σεπτεμβρίου) ὤρμησε ὁ Ἀσλάμπης μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς του διὰ νὰ περάσῃ τὰ στενὰ. Ἀλλὰ οἱ Ἕλ-

λινες υπό τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὑψηλάντου τὸν ἀπέκρουσαν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἀπρακτος.

Εἶδεν τότε ὁ Ἀσλάμπης ὅτι ὁ ἀγὼν του ἦτο μάταιος, διότι δὲν ἤμποροῦσεν νὰ περάσῃ τὰ στενά. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ ἔλθῃ εἰς συμφωνίαν μετὸν Ὑψηλάντην. Καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ περάσῃ ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: α) Νὰ ἀφήσουν οἱ Τοῦρκοι ὅλους τοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους ἐλευθέρους καὶ β) Νὰ φύγουν ὅλαι αἱ τουρκικαὶ φρουραὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν.

Τοιοῦτοτρόπως τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἐπέρασαν οἱ τελευταῖοι Τοῦρκοὶ τὰ στενά τῆς Πέτρας καὶ ταπεινωμένοι ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας ἦτο ἡ τελευταία τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος καὶ τὴν ἐκέρδισε ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, πού πρῶτος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως πρὶν ἀπὸ ἑννέα χρόνια εἰς τὸ Ἴασιον τῆς Μολδαβίας. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Πέτρας αἱ ἐχθροπραξίαι ἐσταμάτησαν καὶ ἡ μικρὴ μας πατρίς ἔμεινεν ἐλευθέρη καὶ ἀνεξάρτητος πλέον.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ ΕΩΣ ΤΟ 1900

Τὸ τέλος τοῦ Καποδιστρίου

Ἄφοῦ ἐξεδιώχθησαν πλέον οἱ Τούρκοι ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς, τότε καὶ αἱ τρεῖς Μεγάλαι Δυνάμεις ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα κράτος τελείως ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκυβέρνητον (22 Ἰανουαρίου 1830). Ἄλλὰ τὸ κράτος αὐτὸ ἦτο ἐντελῶς μικρὸν, τὰ σύνορά του μόλις ἔφθασαν ἕως τὸν Σπερχειὸν ποταμὸν.

Ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας εἰργάζετο εἰς τὸ μικρὸν αὐτὸ κράτος μὲ τὸν μεγαλύτερον καὶ τὸν θερμότερον ζῆλον, διὰ νὰ τὸ ὀργανώσῃ καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς προόδου.

Καὶ ὁμῶς ἡ δικαία καὶ αὐστηρὰ διοίκησις του δυσηρέστησε πολλοὺς καὶ πρὸ παντὸς τοὺς προκρίτους, οἱ ὅποιοι ἤθελον νὰ ἔχουν ἰδιαιτέρα προνόμια. Ἀπεναντίας ὁ Καποδίστριας ἐπίστευε ὅτι ὅλοι οἱ πολῖται εἶναι ἴσοι καὶ ὅτι ἔχουν ἴσα δικαιώματα.

Ἄλλὰ εἰς τὰ πρῶτα ἐκεῖνα χρόνια, οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγαποῦσαν τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους. Ἐνόμιζον, ὅτι ἐλευθερία σημαίνει νὰ κάμνῃ ὁ καθένας ὃ, τι θέλει καὶ νὰ μὴ ὑπακούῃ εἰς τοὺς ἀνωτέρους του καὶ εἰς τοὺς νόμους τοῦ κράτους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Καποδίστριας ἤθελε νὰ ἐφαρμόζωνται οἱ νόμοι, ὥστε νὰ λειτουργοῦν ἐξ ἴσου δι' ὅλους τοὺς πολῖτας, διὰ τοῦτο δυσηρέστησε πολλοὺς. Καὶ αὐτοὶ οἱ δυσηρεστημένοι τὸν ὠνόμαζον τύραννον καὶ ἤρχισαν νὰ τοῦ κάμνουν σοβαρὰν ἀντιπολίτευσιν, ἡ ὅποια εἰς τὸ τέλος κατέληξε εἰς ἐπανάστασιν. Τότε ὁ Κυβερνήτης διέταξε νὰ φυλακίσουν τοὺς πρωταιτίους καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

Οἱ Μαυρομιχαλαῖοι ἐθεώρησαν τὴν φυλάκισιν ὡς μεγάλην προσβο-

λήν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, ὁ Κωνσταντῖνος παρεφύλαξε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐδολοφόνησε τὸν Καποδίστριαν τὴν ὥραν ποῦ ἐπήγαινε νὰ λειτουργηθῆ (27 Σεπτεμβρίου 1831)

Ὁ ἀδίκος χαμὸς τοῦ καλοῦ Κυβερνήτου ὑπῆρξεν μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν πατρίδα. Ἐπὶ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη εἰργάσθη ὁ ἀτυχὴς Καποδίστριας διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ κανεὶς δὲν παρεγνώρισε τὰ ὑψηλὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα καὶ τὴν στερὰν του θέλησιν νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο ὅλοι τὸν ἔκλαυσαν καὶ με ἀγανάκτησιν ἀνεθεμάτισαν τὸν συγγενὸν δολοφόνον.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ἐπεκράτησεν εἰς τὴν χώραν μεγάλη ἀναρχία. Εὐτυχῶς ὅμως ἐπρόλαβον αἱ τρεῖς Μεγάλοι Δυνάμεις καὶ ἀνεκῆρυξαν τὴν Ἑλλάδα βασιλεῖον με ὄρια τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ τὸν Παγασσηκὸν κόλπον ἔστειλαν δὲ ὡς βασιλέα τὸν πρίγκιπα τῆς Βαυαρίας Ὁθωνα.

Ἡ ἐκλογή τοῦ Ὁθωνος ἐχαροποίησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐπίστευον ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ ἐσταματοῦσε τὴν ἀναρχίαν καὶ θὰ ἔφερνεν εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὁμόνοιαν.

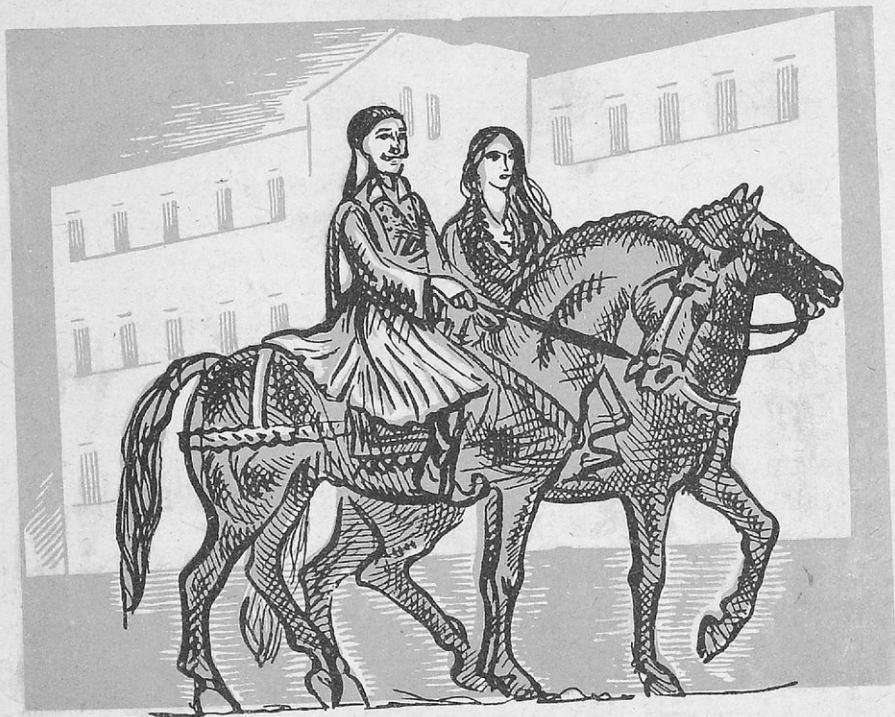
Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνος.

Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὁθων, ἔφθασεν τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833 εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη με ἀπερίγραπτον χαρὰν. Ἦτο ἀκόμη σχεδὸν παιδί, 17 ἐτῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ πατὴρ του διώρισε μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ τρεῖς Βαυαρῶν ὡς ἀντιβασιλεῖς νὰ κυβερνήσουν τὸ βασιλεῖον, ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὴν νόμιμον ἡλικίαν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς.

Οἱ τρεῖς Βαυαροὶ ἀντιβασιλεῖς ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ δύο περὶπου ἔτη. Εἶχον ὅμως μαζὶ των καὶ πολλοὺς ἄλλους Βαυαρῶν συνεργάτας, τοὺς ὁποίους ἐτοποθέτησαν εἰς τὰς δισφόρους ἀνωτέρας θέσεις τοῦ κράτους. Ὅλοι των εἰργάσθησαν με ζῆλον διὰ νὰ ὀργανώσουν τὸ νέον βασιλεῖον κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον.

Μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν τοῦ βασιλείου ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας, (1 Ἰανουαρίου 1835). Διήρσαν τὴν χώραν εἰς νομοὺς, ἐπαρχίας καὶ δήμους διὰ νὰ διοικῆται καλλίτερα. Ἰδρυσαν σχολεῖα καὶ ἠθέλησαν νὰ ὀργανώσουν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον.

Εἰς τὸ ἔργον των αὐτὸ εὐρήκαν πολλὰς δυσκολίας. Δὲν ἠθέλησαν νὰ

προσέξουν τὸν φιλελεύθερον χαρακτήρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐφήρμοζον τοὺς νόμους μὲ ἀυστηρότητα καὶ ἤθελον νὰ διοικοῦν, χωρὶς νὰ τοὺς ἐλέγχει κανεὶς διὰ τὰς πράξεις των. Δὲν συνεβουλεύοντο κανένα καὶ πολλὰς φορές ἔκαμνον μεγάλα λάθη. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες δὲν ἠγάπησαν τοὺς ξένους Βασιλεῖς. Ἦρχισαν μάλιστα νὰ τοὺς μισοῦν καὶ πολὺ γρήγορα ἐσηματίσθη ἰσχυρὸν κόμμα ἀντιπολιτεύσεως ἀντιβασιλικῆς.

Τέλος πάντων τὸν Μάϊον τοῦ 1835 ἐγένετο ἐνήλικος ὁ Ὀθων καὶ ἀνέλαβε μόνος του τὴν διοίκησιν. Καὶ διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς πολιτικὰς φιλονικίας ἀπεμάκρυνε τοὺς τρεῖς ἀντιβασιλεῖς, ἐκράτησεν ὁμοῦς τοὺς ἄλλους Βασιλεῖς εἰς τὰς ἀνωτέρας κρατικὰς θέσεις. Τοιοῦτοτρόπως καὶ μὲ τὸν Ὀθωνα δὲν ἤλλαξεν πάλιν ἡ κατάστασις.

Ὡστόσο ὁ νεαρὸς βασιλεὺς εἶχε ὡς ὄνειρόν του νὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ πολιτισμένην. Ὄταν ἦλθε εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκτίσεν ἀραιὰ ἀνάκτορα, ἱδρυσεν τὸ Πανεπιστήμιον (1837) καὶ πολλὰ ἀνώτερα σχολεῖα. Ἐφρόντισεν νὰ γίνοντο δρόμοι, γέφυραι, ἀγοραὶ, ἐργοστάσια καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα.

Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος.

Ὁ Ὀθων εἶχεν ἓνα μεγάλο ἐλάττωμα. Ἦθελεν νὰ κυβερνᾷ δικτατορικῶς, ὡς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ νὰ μὴ δίδῃ λόγον εἰς κανένα διὰ τὰς πράξεις του. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν συνεβιβάζετο μὲ τὸν ἐλεύθερον χαρακτήρα τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Ὀθωνα νὰ κἀνῃ τὸ πολίτευμα τοῦ βασιλείου συνταγματικόν. Δηλαδή νὰ γίνωνται ἐκλογαί, διὰ νὰ ἐκλέγῃ ὁ λαὸς τοὺς ἀντιπροσώπους του, τοὺς βουλευτάς. Οἱ βουλευταὶ θὰ ἀποτελοῦν τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία θὰ ψηφίζῃ τοὺς νόμους καὶ θὰ ὀρίζῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους. Ἐζητοῦσαν ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ὀθωνα νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ ὅλας τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας τοὺς ξένους, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας, οἱ ὅποιοι πραγματικά, ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ὀθων δὲν ἤθελεν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ δεχθῇ τὰς ἀξιώσεις αὐτάς, διὰ τοῦτο οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, οἱ «συνταγματικοί», ὅπως ὠνομάσθησαν, ἔστασίασαν. Τὸ πρῶν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 οἱ στρατηγοὶ Καλλέργης καὶ Μακρυγιάννης μὲ στρατὸν περιεκύκλωσαν αἰφνιδίως τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ὀθωνα νὰ δώσῃ τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας εἰς τὸν λαόν.

Ἀνήσυχος τότε ὁ Ὀθων ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τῶν συνταγματικῶν καὶ ὑπέγραψεν ἀμέσως διάταγμα διὰ νὰ γίνουν ἐκλογαί. Πραγματικά αἱ ἐκλογαὶ ἔγιναν καὶ οἱ βουλευταὶ συνεκεντρώθησαν κατόπιν καὶ ἐψηφισαν ὅλας τὰς βασικὰς διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ὠρίζαν, πῶς νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος. Αἱ διατάξεις αὐταὶ ὠνομάσθησαν *Σύνταγμα*.

Ὁ Ὀθων βεβαίως ὠρκίσθη ὅτι θὰ τηρῇ τὸ ψηφισθὲν Σύνταγμα τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι δὲν θὰ τὸ παραβαίῃ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Συντάγματος ἡ κατάστασις δὲν ἤλλαξε, διότι ὁ Ὀθων ἐξακολουθοῦσε νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικὰ καὶ διώριζε κυβερνήτας, ἐκείνους τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἤθελε.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ Ὀθωνος καθημερινῶς ἐμεγάλωνε. Εἴκοσι χρόνια περίπου διήρκεσε αὐτὴ ἡ δυσἀρέσκεια, ὥσπου τέλος τὸ 1862 κατέληξε εἰς νέαν ἐπανάστασιν.

Οἱ ἐπαναστάται ἐπεκράτησαν καὶ πάλιν. Κατέλυσαν τὴν βασιλείαν τοῦ Ὀθωνος καὶ διώρισαν προσωρινὴν κυβέρνησιν, μέχρις ὅτου συνέλθῃ ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ἐκλέξῃ νέον βασιλέα.

Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος, ἡ ὁποία ἐκρά-

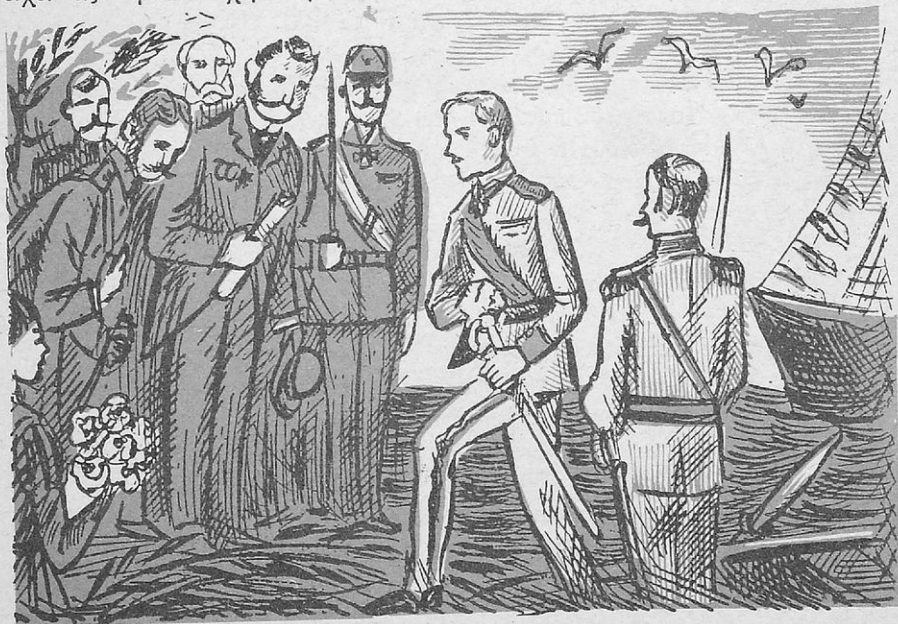
τῆς 30 ἔτη. Εἰς τὰς 12 Ὀκτωβρίου 1862 ὁ ἔκπτωτος βασιλεὺς ἐπεβίβασθη εἰς Ἀγγλικὸν πλοῖον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βαυαρίαν, ὅπου μετὰ πέντε ἔτη ἀπέθανεν εἰς τὸ Μόναχον.

Ὁ Ὀθων δὲν εἶχε τὰ ἀνώτερα χαρίσματα ποῦ πρέπει νὰ ἔχη ἕνας καλὸς ἡγεμῶν. Ὡστόσον ἦτο ἀνθρωπὸς ἀγαθὸς καὶ ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν ἀπέθανε, εἶχεν ἀφήσει παραγγελίαν νὰ τὸν ἐνταφιάσουν μὲ τὴν ἑλληνικὴν φουστανέλλαν.

Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄

Δύο μῆνας μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνος, ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις συνεκάλεσε Ἐθνικὴν Συνέλευσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ Συνέλευσις αὐτὴ ἐξέλεξε ὁμοφώνως βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Γεώργιον, πρίγκιπα τῆς Δανίας.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ δάκρυα συγκινήσεως καὶ χαρᾶς, ἡ ὁποία ἐγένεν ἀκόμη μεγαλύτερα, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι ἡ Ἀγγλία παραχωροῦσεν ὡς δῶρον εἰς τὸν νέον βασιλέα μας τὰ Ἐπτάνησα, τὰ ὁποῖα ἕως τότε τὰ εἶχεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς.

Ὁ Γεώργιος ἦτο 17 ἐτῶν ὅταν ἀνέβηκε εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔδωσε τὸν ὄρκον του, ὅτι θὰ τηρήσῃ τὸ συνταγματικόν της πολιτείας.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἔκοσμεῖτο μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα. Ἦτο φιλερηνικός, ψυχραίμος καὶ κοσμοαγάπητος. Ἐβασίλευσεν ἐπὶ 50 ἔτη (1863-1913) καὶ εἰς τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ἔγιναν πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἱστορικὰ γεγονότα.

Ἡ Ἑλλάς ἐδοξάσθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α' καὶ μὲ τοὺς νικηφόρους πολέμους της ἐμεγάλωσε καὶ ἔφθασε ἕως τὸν Νέστον ποταμόν, τὴν Βόρειον Ἡπειρον καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ γεγονότα αὐτὰ θὰ τὰ διηγηθῶμεν εἰς τὰ ἐπόμενα μαθήματα.

Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' ἕως τὸ 1900.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α', ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον ἕως τὸ 1900, συνέβησαν τὰ ἑξῆς σημαντικὰ γεγονότα:

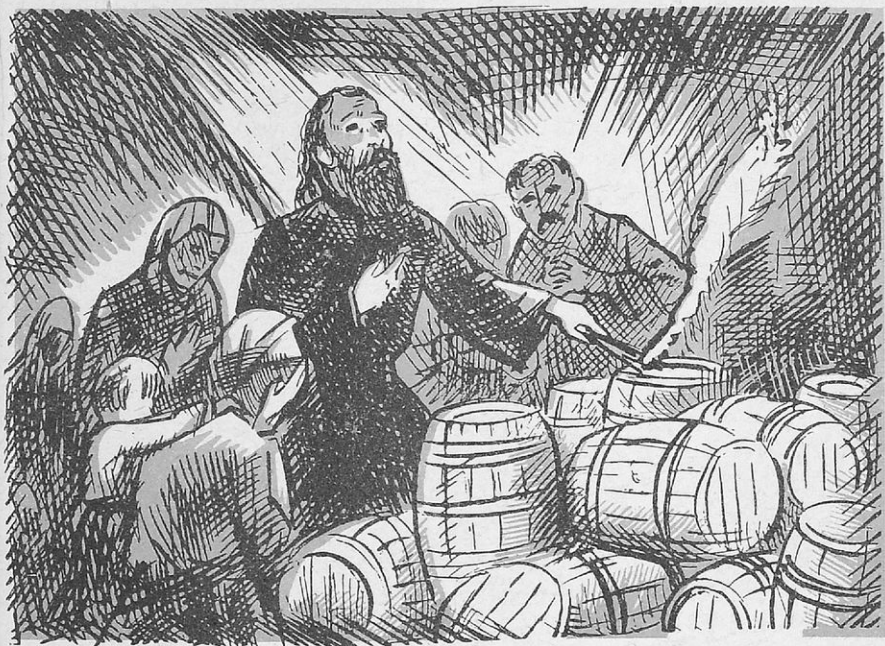
- α) Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τὸ 1866
- β) Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας τὸ 1881.
- γ) Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τὸ 1897.

Α.— **Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1866.** Εἶδομεν ὅτι ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησεν κατὰ τὸ 1821 μαζί μὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὅτι εἰς τὸ τέλος ὁ Αἰγύπτιος Χουσεῖν πασῶς κατώρθωσε νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ὁ φιλελεύθερος ὁμοῦ Κρητικὸς λαὸς ἐζητοῦσεν διαρκῶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Μὲ τὸν σκοπὸν αὐτὸν οἱ πρόκριτοι τῆς Κρήτης ἔκαμαν κατὰ τὸν Αὐγούστου τοῦ 1866 γενικὴν συνέλευσιν εἰς τὰ Σφακιά καὶ ἀπεφάσισαν τὴν κατάλυσιν τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἐνωσιν τῆς Μεγαλονήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀπόφασις, ὡς ἦτο ἐπόμενονον, ἐνεθουσίασεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς φιλέλληνας, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ καταταγοῦν ὡς ἐθελονταί, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Κρήτας εἰς τὸν ἀγῶνά των.

Εἰς τὰς ἀρχάς, οἱ ἐπαναστάται εἶχον ἐπιτυχίας. Ὅταν ὁμοῦ ἐφθασαν εἰς τὴν νήσον νέαι τουρκικαὶ δυνάμεις, τότε ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ ἀλλάζῃ. Ἀκριβῶς εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν, ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου.

Τὸ Ἀρκάδι ἦτο μοναστήριον πλησίον τῆς Ρεθύμνης καὶ ἐκεῖ εἶχον

καταφύγει μερικοί επαναστάται και πολλά γυναικόπαιδα. Τὸ μοναστήριον ἦτο περιτειχισμένον και οἱ Τούρκοι τὸ ἐπολιορκοῦσαν και ἐπρότειναν εἰς τοὺς πολιορκημένους νὰ παραδοθῶν.

Ἄλλὰ ὁ ἥρωικὸς ἡγούμενος Γαβριήλ δὲν ἐδέχετο παράδοσιν. Ἐξαγριωμένοι οἱ Τούρκοι ἤρχισαν τότε νὰ τὸ κανονιοβολοῦν. Τέλος οἱ ἐχθροὶ συνέτριψαν τὴν σιδηρᾶν θύραν και εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλήν. Ὁ τολμηρὸς ἡγούμενος ἀφοῦ εἶδεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς σωτηρίας, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην και ὄλοι ἀνετιναχθησαν εἰς τὸν ἀέρα,μαζὶ μὲ ὄσους ἐχθροὺς εἶχον εἰσορμῆση εἰς τὴν αὐλήν.

Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου ἐπροξένησε βαθυτάτην συγκίνησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα και εἰς τὴν Εὐρώπην. Διὰ τοῦτο νέοι ἐθελονταὶ ἔσπευσαν εἰς τὸν ἀγῶνα και ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐλάμβανε τέλος. Οἱ Τούρκοι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὴν καταπνίξουν, διότι κρυφίως ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐβοηθοῦσε τοὺς ἐπαναστάτας.

Τότε ὁ σουλτᾶνος ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἀντίποινα και ἀπεφάσισε νὰ ἐκδιώξῃ ὄλους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἔμενον εἰς τὴν τουρκικὴν αὐτο-

κρατορίαν και ἦτο ἔτοιμος νὰ κηρύξη τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπενέβησαν ὅμως αἱ Μεγάλαι Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις καὶ συνέστησαν εἰς μὲν τὴν Τουρκίαν νὰ σταματήσῃ τὸν διωγμὸν τῶν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ στέλλῃ βοήθειαν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἐτοὶ οἱ Κρηῖτες ἔμειναν ἀβοήθητοι καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ κύψουν καὶ πάλιν τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς κατακτητὰς.

Β.—Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας. Ἔως τὸ ἔτος 1876, οἱ Βούλγαροι ἦσαν ὑποδουλωμένοι εἰς τοὺς Τούρκους. Τὸ ἔτος ὅμως αὐτὸ ἐπανεστάτησαν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Τότε οἱ Τοῦρκοι, γὰρ νὰ τοὺς τρομοκρατήσουν καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ὑποταγὴν, ἔκαμον φοβερὰς σφαγὰς εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔλαβον ἀφορμὴν οἱ Ρῶσοι καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος ἔγινεν ἀνάστατος. Ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπολεμοῦσαν ὄχι μόνον οἱ Ρῶσοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ρουμᾶνοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Μαυροβούνιοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἐὰ ρωσικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπροχωροῦσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε πλέον ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην.

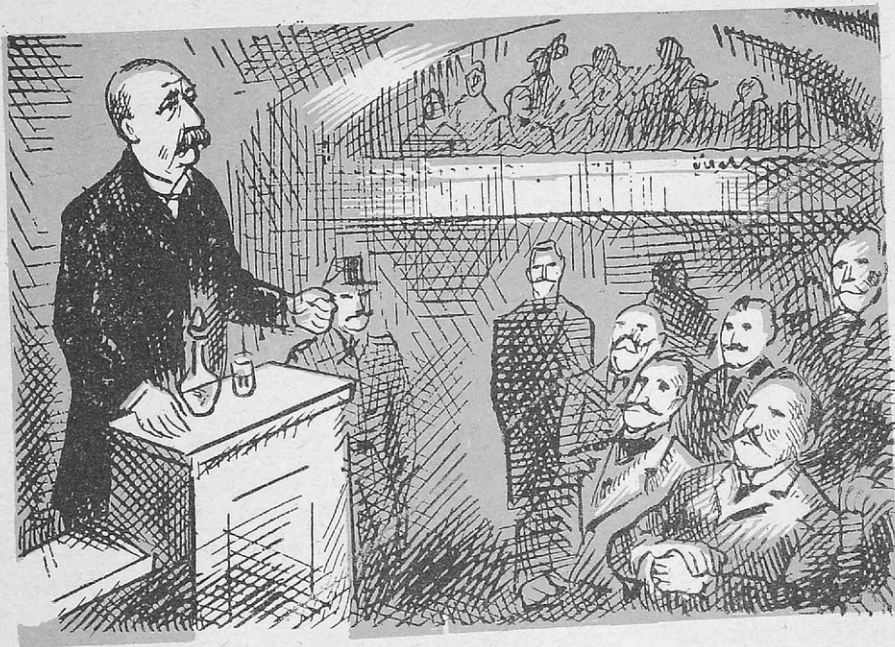
Τέλος πάντων ὁ πόλεμος ἔπαυσε καὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἔκαμαν συνέδριον εἰς τὸ Βερολίνον (1878), διὰ νὰ κανονίσουν ὅλα τὰ ζητήματα τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἀφοῦ ἔτακτοποίησε τὰ ζητήματα τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν λαῶν, ἀνεγνώρισε καὶ τὰς δικαίας ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπεχρέωσε τὴν Τουρκίαν νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἓνα τμῆμα τῆς Ἡπείρου.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ συνεδρίου ἐχαροποίησε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀπερίγραπτον ἐπανηγύρισε τὴν ἐπέκτασιν τῆς μικρᾶς του ἐλευθέρως πατρίδος.

Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας ἔγινε τὸ ἔτος 1881. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισαν νὰ ἀναγνωρίζωνται ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς τὰ δίκαιά μας καὶ νὰ πραγματοποιοῦνται τὰ ἔθνικά μας ὄνειρα.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο πρέπει νὰ ὀμιλήσωμεν καὶ δι' ἓνα ἐξοχόν πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ὁ πολιτικὸς αὐτὸς ἦτο ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ πα-

λαιάν ένδοξον οίκογένειαν του Μεσολογγίου. Ο Τρικούπης ανέλαβεν πρωθυπουργός τὸ 1882. Ἦτο πολιτικός δραστήριος, ἐργατικός, καὶ πολὺ φιλοπρόδος.

Ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἦτο πολὺ καθυστερημένη εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ἠθέλησε νὰ τὴν κάμῃ σύγχρονον πολιτισμένον κράτος. Ἐφρόντισε λοιπὸν νὰ τῆς αὐξήσῃ τὰ ἔσοδα καὶ νὰ ἐπιβάλῃ αὐστηρὰν οἰκονομίαν εἰς τὰ δημόσια χρήματα, ὠργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἔκαμε νέους δρόμους ἀμαξιτούς, ἐμεγάλωσε τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον καὶ ἔδαπάνησε πολλὰ χρήματα εἰς διάφορα ἄλλα δημόσια καὶ κοινωφελῆ ἔργα.

Ὁ Τρικούπης ἐλάμπρυνε τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου Α' κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα πρὶν ἀπὸ τὸ 1900 ὅσον κανεὶς ἄλλος Ἕλλην πολιτικός. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἑλλάς εἰσηλθεν εἰς τὸν δρόμον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὡς συγχρονισμένον κράτος.

Γ. — **Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κρήτης καὶ ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.** Οἱ Κρήτες καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν τελευταίαν των ὑποταγὴν

δέν έπαυσαν ούτε στιγμήν νά ζητοῦν καί νά ένεργοῦν διά νά ένωθοῦν μέ τήν μητέρα Έλλάδα.

Διά τοῦτο εὑρισκόν άφορμήν οί Τουρκοί καί κατεπίεζον περισσότερο τούς δυστυχεῖς κατοίκους τῆς Μεγαλονήσου.

Κατά τόν Ίανουάριον τοῦ 1897, οί Τουρκοί εὑρήκαν κάποιαν πρόφασιν καί έκαμαν σφαγᾶς τῶν χριστιανῶν εἰς τά Χανιά. Οί Κρήτες άγανακτισμένοι έπῆραν πάλιν τά όπλα καί ήρχισαν νέαν έπανάστασιν κατά τῶν κατακτητῶν. Αὐτήν τήν φοράν ή Έλληνική κυβέρνησις άπεφάσισε νά βοηθήσῃ φανερά τούς έπαναστάτας. Έστειλε τήν Φεβρουάριον τοῦ 1897 στρατόν καί στόλον μέ έπί κεφαλῆς τόν συνταγματάρχην Τιμολέοντα Βάσον διά νά καταλάβῃ τήν Κρήτην. Εἰς τό μεταξύ ό στόλος τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ό όποῖος εὑρίσκετο εἰς τά ύδατα τῆς Κρήτης, κατέλαβε τά Χανιά.

Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, έπειδή ήθελον νά προλάβουν κάθε νέαν αίματοχυσίαν, διέταξαν νά σταματήσῃ ό πόλεμος εἰς τήν Μεγαλόνησον. Άνεγνώρισαν όμως τόν δίκαιον άγῶνα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καί έκήρυξαν τήν Κρήτην αὐτόνομον. Τοιοιουτρόπως άπηλευθερώθη ή Μεγαλόνησος.

Άλλά ή Τουρκία διά νά έκδικηθῇ τήν Έλλάδα, τῆς έκήρυξε τόν πόλεμον καί διέταξε τά στρατεύματά της νά προελάσουν εἰς τήν Θεσσαλίαν. Η Έλλάς δέν ήτο τότε προπαρασκευασμένη δι' ένα τοιοῦτον άγῶνα καί ένικήθη, ό δέ στρατός της υπεχώρησε εἰς Λαμία.

Εὐτυχῶς εἰς τήν δύσκολον αὐτήν περίστασιν έπενέβησαν καί πάλιν αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις καί υπεχρέωσαν τήν Τουρκίαν νά σταματήσῃ τόν πόλεμον καί νά έγκαταλείψῃ πάλιν τήν Θεσσαλίαν.

Τότε εἰς τήν αὐτόνομον Κρητικήν πολιτείαν διώρισαν αἱ Δυνάμεις άρμοστήν τόν πρίγκιπα Γεώργιον, υἱόν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α'.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1900 ΕΩΣ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, ὁ 20ος αἰὼν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ πολλὰ καὶ σημαντικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ τὰ ὅρια τοῦ μικροῦ ἄλλοτε βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὰ ἔθνικα μας ὄνειρα. Τὸ πρῶτον σημαντικὸν γεγονὸς ποὺ παρουσιάσθη εὐθὺς μετὰ τὸ 1900 ἦτο τὸ λεγόμενον «Μακεδονικὸν ζήτημα».

Ἐκ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ, οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται ἐντατικὰ μὲ σκοπὸν νὰ κάμουν μίαν ἡμέραν ἰδικήν των ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν. Καὶ τὸν σκοπὸν τῶν αὐτῶν προσπαθοῦσαν νὰ τὸν ἐπιτύχουν ὄχι μόνον διὰ τῆς προπαγάνδας ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς βίας, ἐξαναγκάζοντες τοὺς σλαβοφώνους καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς Μακεδονίας, νὰ δεχθοῦν τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, δηλαδὴ νὰ γίνουιν σχισματικοί.

Τοιοῦτοτρόπως ἐπέδωκον νὰ παραστήσουν εἰς τὰς Μεγάλαις Δυνάμεις καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι ἡ Μακεδονία δὲν εἶναι χώρα ἑλληνική, ἀλλὰ Βουλγαρική, ἀφοῦ εἶχε δῆθεν κατοίκους Βουλγάρους. Διὰ τοῦτο μάλιστα ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐκκλησίας, σχολεῖα, νὰ στέλλουιν δωρεὰν βιβλία, νὰ πληρώνουιν διδασκάλους ἰδικούς των καὶ νὰ προπαγανδίζουιν μὲ κάθε μέσον διὰ νὰ ἐπιτύχουν καλλίτερα αὐτὸ ποὺ ἐσχεδιάζουιν.

Κατόπιν ἤρχισαν νὰ συστηματοποιοῦν τὰ σχέδιά των. Ἰδρυσαν τὸ «Μακεδονικὸν κομιτάτον». Αὐτὸ τὸ κομιτάτον διηύθυνε ὅλην τὴν προπαγάνδαν καὶ ἐδαπανοῦσεν ἄφθονα χρήματα. Αὐτὸ ἔστειλε εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν ὅποιαν τότε τὴν κατεῖχον οἱ Τούρκοι, τὰς συμμορίας τῶν κο-

μιταζήδων. Οί άπάνθρωποι έκείνοι κακοποιοί ήνάγκαζον με την τρομοκρατίαν, την φωτιάν και τό μαχαίρι τους Μακεδόνας Έλληνας νά γίνωνται Βούλγαροι.

Ή προσοχή όλοκλήρου του έθνους μας έστράφη την εποχήν εκείνην προς την Μακεδοσίαν. Τό «Μακεδονικόν ζήτημα» ήλέκτριζε την ψυχήν παντός πατριώτου.

Ή Έλληνική Κυβέρνησις άντελήφθη καλώς τόν έθνικόν αυτόν κίνδυνον και διά νά προστατεύση τόν έλληνικόν πληθυσμόν τής Μακεδοσίας, ώργάνωσε ένοπλα σώματα με άρχηγούς Έλληνας άξιωματικούς. Οί άνδρες τών έθνικών αυτόν σωμάτων ώνομάστησαν «Μακεδονομάχοι».

Ήρχισε τότε ένας κρυφός και σκληρός άγών εις την Τουρκοκρατούμενην Μακεδοσίαν μεταξύ Έλλήνων και Βουλγάρων, ό όποίος διήρκεσε έως τό 1908. Εις τόν Μακεδονικόν άγώνα έπεσαν πολλοί έξέχοντες Έλληνες όπλαρχηγοί και έτιμήθησαν με τόν άμάραντον τής δόξης στέφανον. Μεταξύ αυτών λαμπράν θέσιν κατέχει τό όνομα του όπλαρχηγού Παύλου Μελά, ό όποίος έμεινε εις την Ιστορίαν ως έθνικός ήρωσ του Μακεδονικού άγώνος. Ο Παύλος Μελάς έπεσεν εις την Σιάτισταν τής Μακεδοσίας τό έτος 1904.

Ή επανάστασις εις τό Γουδί-1909.

Ή ήττα του έλληνικού στρατού εις την Θεσσαλίαν τό 1897 και ή κακή διοίκησις του κράτους, ήρχισαν νά προξενοϋν δυσάρεστον έντύπωσιν εις τόν Έλληνικόν λαόν. Και όλοι έπιθυμούσαν νά γίνη μία άλλαγή, μία πραγματική καλλιτέρευσις εις την διοίκησιν του κράτους. Έπρεπε νά γίνη μία κυβέρνηση νέα, ή όποία με πραγματικόν ένδιαφέρον και δραστηριότητα νά φροντίση διά την πρόοδον του τόπου, διά την μόρφωσιν του λαού, διά την όργάνωσιν του στρατού και του στόλου, διά την ένωσιν τής Κρήτης, διά τας στρατιωτικάς προμηθείας και δι' όλα τά σοβαρά έθνικά συμφέροντα.

Την γενικήν αυτήν έπιθυμίαν άπεφάσισαν νά την πραγματοποιήσουν 500 νέοι άξιωματικοί, οί όποιοί εκήρυξαν εις τό Γουδί την 15 Αυγούστου 1909 επανάστασιν και έξήτησαν άπό τόν βασιλέα Γεώργιον Α' νά άλλάξη την κυβέρνησιν και νά εφαρμόση νέαν και συγχρονισμένην διοίκησιν εις τό κράτος, όπως άπαιτούσαν αί περιστάσεις, τά συμφέροντα του έθνους και ό λαός.

Ὁ Γεώργιος ὁ Α΄ πραγματικά ἀνεγνώρισε καὶ παρεδέχθη τὴν λαϊκὴν θέλησιν καὶ ἀμέσως ἐσχημάτισε νέαν κυβέρνησιν.

Κατόπιν οἱ νέοι ἀξιοματικοὶ ὑπεστήριξαν τὸν ἐκ Κρήτης δραστήριον πολιτικὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον νὰ γίνῃ πρωθυπουργὸς καὶ νὰ ἀναλάβῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρόγραμμα, ποῦ ἐζητοῦσεν ὁλόκληρον τὸ ἔθνος.

Ὁ Βενιζέλος πραγματικά ἀνεδείχθη ἄξιος διὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε. Ὄργανωσε τὸν στρατόν, ἀνενέωσε τὸν στόλον, ἐτακτοποίησε τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, ἐφήρμοσε νέους νόμους συγχρονισμένους, ἐφρόντισε διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἔκαμεν ἀγορὰν ἀφθόνου πολεμικοῦ ὕλικου, διότι προέβλεπεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς πολὺ συντόμως θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ διὰ τὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἔθνικα τῆς ὄνειρα.

Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι.

α) Ὁ πόλεμος μετὰ τοὺς Τούρκους.

Τὰ αἷτια τοῦ πολέμου. Ἀπὸ τὸ ἔτος 1908 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἥλλαξε συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ὑποδούλους ἀκόμη χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς Τουρκίας ἓνα νέον κόμμα, ποῦ ὠνομάσθη κόμμα τῶν Νεοτούρκων. Οἱ Νεότουρκοι εἶχον σκοπὸν νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἔθνισμὸν τῶν λαῶν, ποῦ ἐζοῦσαν εἰς τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἦθελον νὰ τοὺς κάμουν ὅλους Τούρκους. Κατεδίωκον λοιπὸν τοὺς χριστιανοὺς, καταπατοῦσαν τὰ προνόμια τῶν καὶ γενικῶς ἐφέροντο χειρότερα ἀπὸ τοὺς Παλαιοτούρκους.

Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῶν Νεοτούρκων ἠνάγκασε τὰ τέσσερα Βαλκανικὰ κράτη : Ἑλλάδα, Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ Μαυροβούνιον νὰ συνεννοηθοῦν, πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουν, τί ἔπρεπε νὰ κάμουν. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐφαρμόσῃ προστατευτικούς νόμους διὰ τοὺς λαοὺς τῶν, ποῦ ἐζοῦσαν εἰς τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ ὁ σουλτᾶνος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν κρατῶν.

Διὰ τοῦτο τὰ τέσσερα Βαλκανικὰ κράτη συνεμάχησαν καὶ συνεφώνησαν νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀποφασισμένα νὰ τοὺς κτυπήσουν συγχρόνως ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξουν τελείως ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον.

Αἱ προετοιμασίαι καὶ ἡ προέλασις. Τὸ χαρμόσυνον ἀγγελμα τῆς

κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετεδόθη ὡς ἀστραπή εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ παντοῦ ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες, διότι, ἦτο ἄγγελμα ἐλευθερώσεως ἀλυτρώτων ἀδελφῶν καὶ πραγματοποίησεως τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων.

Τὸ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, μὲ τὴν καρδίαν πλημμυρισμένην ἀπὸ ἐθνικούς παλμούς, σπεύδει νὰ καταταγῆ εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ λάβῃ μέρος καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὀνείρων τῆς φυλῆς. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀφήνουν τὰς ἐργασίας των καὶ σπεύδουν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος.

Εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα δύο ἑλληνικαὶ στρατιαὶ ἦσαν ἔτοιμοι. Ἡ μία συνεκεντρώθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν Ἄρταν.

Ἀρχιστράτηγος τοῦ γενναίου ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνέλαβεν ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. Ἀνυπόμονοι οἱ πολεμισταὶ περιμένουν νὰ ἀκούσουν τὸ σάλπισμα : «Προχωρεῖτε, προχωρεῖτε».

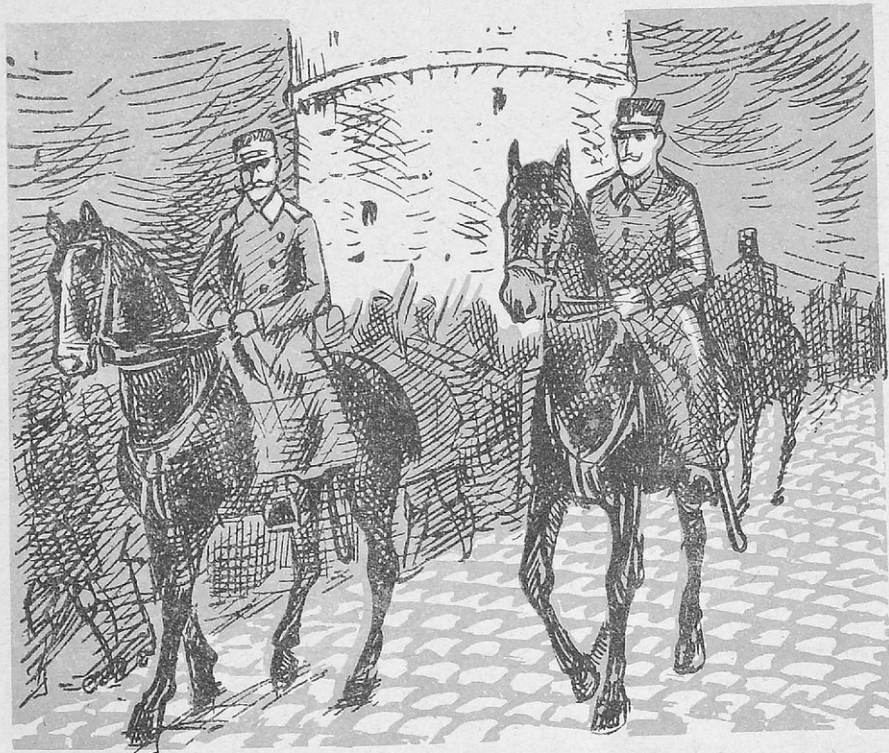
Τὰ ξημερώματα τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1912 εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῶν συνόρων αἱ σάλπιγγες ἤρχισαν νὰ διαλαλοῦν : «Ἐμπρὸς παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων»

Μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν 7 ἑλληνικαὶ μεραρχίαι μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Κωνσταντῖνον, περνοῦν τὰ σύνορα, συντρίβουν τὴν πρώτην τουρκικὴν δύναμιν εἰς τὴν Ἐλασσῶνα καὶ προχωροῦν πρὸς τὸ Σαραντάπορον.

Τὸ Σαραντάπορον ἦτο φυσικῶς ὄχυρά θέσις καὶ τὸ εἶχον ὀχυρώσει ἀκόμη περισσότερο οἱ ἐχθροί, ὥστε ἐθεωρεῖτο ἀπόρητον. Ἀλλὰ ἡ ὄρμη τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπελόγιζεν τὰ ὄχυρά. Εἰς τὰς 9 Ὀκτωβρίου διὰ θυελλώδους ἐφόδου κατέλαβον τὸ ὄχυρόν καὶ ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγὴν τοὺς ἐχθρούς. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου ἄλλο τμήμα στρατοῦ εἰς τὰς Σιδερένιαις Πύλας, συνέτριψε τὴν ἀντίστασιν τῶν Τούρκων, συνέλαβε 600 αἰχμαλώτους καὶ ἐκυρίευσεν 120 τηλεβόλα καὶ ἀμέτρητον πολεμικὸν ὑλικόν.

Οἱ Τούρκοι πανικόβλητοι ὑποχωροῦν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, χωρὶς ἀνάπαυσιν, βαδίζει νύκτα καὶ ἡμέραν. Δὲν ὑπολογίζει, οὔτε τὴν ταλαιπωρίαν οὔτε τὴν βροχὴν ποὺ πίπτει ἀδιακόπως, οὔτε τὸ ψῦχος. Πρόχωρεῖ πάντοτε ἐμπρὸς, κυριεῦει τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνην, τὴν Βέροιαν, τὰ Γρεβενά, τὴν Σιάτισταν.

*Ἄλλο τμήμα στρατοῦ βαδίζει δεξιώτερα, διέρχεται τὰ στενὰ τῆς Πέτρας καὶ ἀπὸ τὰ μονοπάτια τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Πιερίων πλησιάζει εἰς τὴν Κατερίνην καὶ ἔπειτα ἀπὸ σφοδρὰν μάχην τὴν κυριεῦει. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ τμήμα αὐτὸ ἔφθασεν εἰς τὸν Γιδᾶν. Εἰς τὸ μεταξύ τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον συνεκεντρώθη εἰς τὴν Βέροιαν.

Πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ εἰς τὴν Βέροιαν ὁ Κωνσταντῖνος, ἐπληροφορήθη ὅτι πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντρώνετο καὶ ὠχυρώνετο ἀπέναντι εἰς Γιαννιτσά. Πραγματικὰ, οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ συγκεντρώσουν τὰς δυνάμεις των καὶ νὰ δώσουν ἐκεῖ μεγάλην μάχην, διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ προστατεύσουν τὴν Θεσσαλονίκην.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁμῶς, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ὤρμησεν ὡς κεραυνοῦς καὶ ἔπειτα ἀπὸ διήμερον πεισματώδη μάχην (19–20 Ὀκτωβρίου) κατενίκησε τοὺς Τούρκους. Φεύγουν τότε ἐκεῖνοι διὰ νὰ σωθοῦν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἄλλὰ εἰς τὰς 26 Ὀκτωβρίου ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου παρεδόθη καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ, εἰς τὸν Ἑλληνα στρατηλάτην μὲ 25.000 αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρα λάφυρα.

Μετά την κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἓνα τμήμα τοῦ στρατοῦ ἡλευθέρωσε τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Παγγαῖον ὄρος. Ἄλλο τμήμα στρατοῦ ἐβάδιζε πρὸς τὴν Ἑδεσσαν, συνέτριψε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Ὀστροβον καὶ εἰς τὸ Σόροβιτς καὶ κατέλαβε τὴν Φλώριναν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Κορυτσᾶν καὶ τὴν κατέλαβε. Κατόπιν ἐγύρισε πρὸς τὴν Καστοριάν.

Τοιουτοτρόπως ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ Δεκεμβρίου ἀπηλευθερώθη καὶ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία.

Ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων. Συγχρόνως μὲ τὴν πρώτην στρατιὰν ἐκινήθη καὶ ἡ δευτέρα εἰς τὴν Ἑπειρον μὲ ἀρχηγὸν τὸν ἀντιστράτηγον Σαπουντζάκην.

Ἡ στρατιὰ αὕτη κατέλαβεν εἰς τὰς 8 Ὀκτωβρίου τὸ Γρίμποβον, ἔπειτα τὴν Φιλιππιάδα καὶ εἰς τὰς 21 Ὀκτωβρίου τὴν Πρέβεζαν. Κατόπιν, χωρὶς χρονοτριβὴν, ἐπροχώρησε πρὸς Βορρᾶν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ ὄχυρά Πέντε πηγᾶδια, τὰ ὁποῖα καὶ ἐκυρίευσεν μετὰ τριήμερον αἱματηρὸν ἀγῶνα. Ἀπὸ ἐκεῖ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Μέτσοβον τὸ ὁποῖον καὶ κατέλαβε ἔπειτα ἀπὸ ἐπτάωρον πεισματώδη μάχην καὶ τέλος μὲ ἐφ' ὄπλου λόγχην ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀετορράχην.

Ἀπὸ τὴν Ἀετορράχην ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Μπιζάνι. Τὸ Μπιζάνι ἦτο φυσικῶς ὄχυρωτάτη θέσις ἔμπροσθεν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ὁποίαν εἶχον συστηματικῶς ὄχυρώσει οἱ Τοῦρκοι καὶ τὴν ἐθεωροῦσαν ἀπόρητον.

Μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Σαπουντζάκης ἤρχισε τὴν πολιορκίαν χωρὶς ἀποτέλεσμα ὁμως.

Ἀλλὰ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1913 ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἀπηλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀετορράχην, ὅπου καὶ κατέστρωσε τὸ σχέδιον τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ Μπιζανίου.

Εἰς τὸ μεταξὺ συνεκέντρωσε 40.000 στρατὸν καὶ τὴν 20 Φεβρουαρίου διέταξε γενικὴν ἐφοδὸν μὲ ἐφ' ὄπλου λόγχην ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε σκληρὸς, ἀληθὴς γιγαντομαχία, ἀλλὰ τέλος τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. Μαζὶ του παρεδόθησαν καὶ τὰ Ἰωάννινα μὲ 30.000 αἰχμαλώτους.

Τὴν ἐπομένην ὁ δαφνοστεφὴς στρατηλάτης εἰσηλθε θριαμβευτὴς εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἑπείρου. Εἰς διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν κατόπιν συνεπληρώθη ἡ ἀπελευθέρωσις ὁλοκλήρου τῆς Ἑπείρου.

Ἡ συνδρομὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κατὰ ξηρὰν ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Τούρκων συνετέλεσαν εἰς

μέγαν βαθμόν και ὁ ἑλληνικός στόλος με ἀρχιναύαρχον τὸν ἀτρόμητον Παῦλον Κουντουριώτην. Πολλοὶ μάλιστα ὑποστηρίζουν ὅτι τὴν τύχην τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου τὴν ἔκρινεν ὁ ἑλληνικός στόλος. Διότι εὐθύς μόλις ἤρχισαν αἱ ἐχθροπραξίαι, εἶχεν καταλάβει ὁ στόλος μας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Θάσον, τὴν Ἴμβρον, τὴν Τένεδον, τὴν Σαμοθράκην, τὴν Χίον, τὴν Σάμον, τὴν Λέσβον, και κυρίως τὴν Λήμνον.

Ἀπὸ τὸν ὄχυρόν λιμένα τῆς Λήμνου ὁ ἑλληνικός στόλος ἔκαιροφυλακτοῦσε και δὲν ἄφησεν τὸν τουρκικὸν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Ἐλλησπόντου και νὰ μεταφέρῃ ἐγκαίρως στρατιωτικὰς ἐνισχύσεις ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ὑπῆρχεν ἀνάγκη.

Και ὅταν κατὰ τὴν 3ην Δεκεμβρίου 1912 ἐπεχείρησαν οἱ Τούρκοι νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ στενὰ, ὑπέστησαν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἑλλης προμερὰν ἤτταν και ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν καταφύγιον εἰς τὰ στενὰ, διὰ νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ τηλεβόλα τῶν ὑψηλῶν φρουρίων τοῦ Ἐλλησπόντου.

Τοιοτοτρόπως ὁ ἑλληνικός στόλος ἦτο κυρίαρχος τοῦ Αἰγαίου και ἠλευθέρωσεν ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ὅλας τὰς νήσους καθὼς και τὴν Κρήτην.

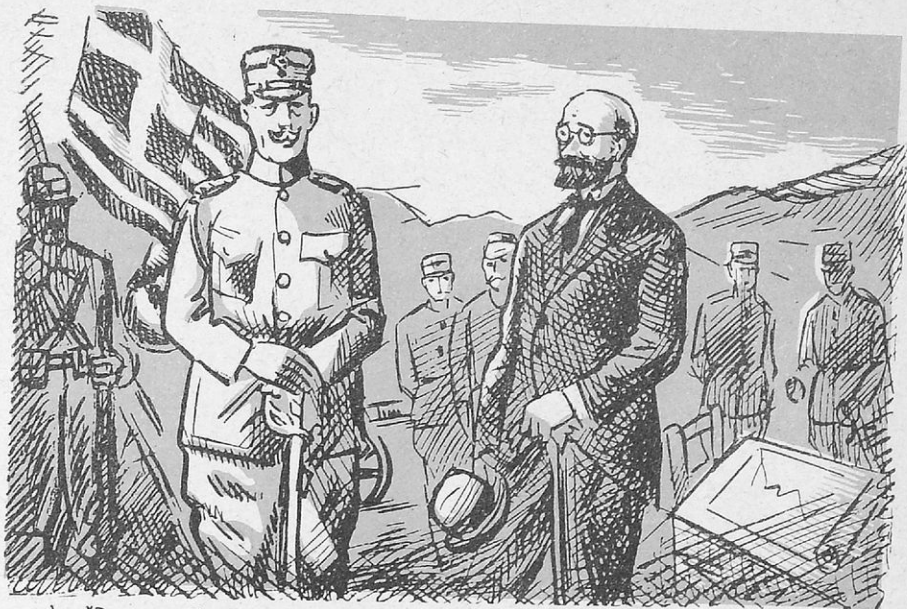
Ἐπίσης και οἱ τρεῖς ἄλλοι Βαλκανικοὶ σύμμαχοί μας ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους παντοῦ και τοὺς ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὰς χώρας των.

Οἱ τέσσαρες λοιπὸν Βαλκανικοὶ σύμμαχοι κατῶρθωσαν εἰς διάστημα ἕξ μηνῶν, νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τῆς χερσονήσου και νὰ τὰς ἐλευθερώσουν. Τέλος ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ εἰρήνην ἀφοῦ παρεχώρησεν εἰς τοὺς Βαλκανίους ὅλην τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, πλὴν ἑνὸς μικροῦ τμήματος τῆς ἀνατολικῆς Θράκης πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὸ μεταξὺ ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α' τὴν 5 Μαρτίου 1913 και ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ὁ Κωνσταντῖνος.

β) Ὁ Ἑλληνοβουλγαρικός πόλεμος.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης με τοὺς Τούρκους ἐπίστευσεν ὁ κόσμος, ὅτι θὰ ἡσυχάζον πλέον τὰ Βαλκάνια. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἡσυχάσαν, ἀλλὰ ἤρχισαν νέον πόλεμον μεταξὺ των, διότι οἱ σύμμαχοι ἐφιλονίκησαν εἰς τὴν διανομὴν τῶν χωρῶν πού ἐκυρίευσαν. Τὴν αἰτίαν

τήν ἔδωσαν οἱ πλεονέκται Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι ἐζητοῦσαν νὰ λάβουν τὴν μεγαλύτεραν μερίδα. Ἦθελον τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ Μοναστήριον ἀπὸ τοὺς Σέρβους. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνη.

Ἐπειδὴ ὁμως οἱ Βούλγαροι ἐπέμεναν, ἠναγκάσθησαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι νὰ συνεννοηθοῦν διὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κρούμμου, τυφλωμένοι ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν των, ἤρχισαν αἰφνιδίως τὴν νύκτα τῆς 16—17 Ἰουνίου 1913 τὴν ἐπίθεσίν των. Τότε πλέον οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀντεπετέθησαν χωρὶς ἔλεος.

Ὁ γενναῖος στρατὸς μας ἀσυγκράτητος, μὲ ἀρχηγὸν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, προχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην πρὸς τὸ Κιλίκι, ὅπου ἦσαν ὀχυρωμένοι μεγάλοι βουλγαρικαὶ δυνάμεις.

Εἰς τὸ Κιλίκι ἔγιναν πεισματῶδεις μάχαι, πραγματικαὶ γιγαντομαχίαι, πού διήρκεσαν τρεῖς ἡμέρας (19—22 Ἰουνίου). Ἐκεῖ τὰ Ἕλληνικὰ στρατεύματα ἔδειξαν ἀφάνταστον ἥρωισμόν καὶ μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην ἐξετόπισαν ἀπὸ τὰ χαρακώματα τοὺς προαιωνίους ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους, τοὺς σκληροὺς ἀπογόνους τοῦ Κρούμμου.

Μὲ τὸν ἴδιον ἥρωισμόν ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Λαχανᾶ ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους ἡμέρας, ὥσπου τέλος μὲ τὴν λόγχην ἔτρεψαν τοὺς ἐχθροὺς εἰς ἀτακτον φυγὴν.

Κατόπιν τὰ νικηφόρα μας στρατεύματα ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ Σιδηρόκαστρον, ὅπου συνέτριψαν καὶ πάλιν τὴν ἀντίστασιν τῶν Βουλγάρων καὶ ἠλευθέρωσαν τὰς Σέρρας.

Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος μας ἔλαβεν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀπὸ τὴν Καβάλαν καὶ ἔστειλεν πεζοναύτας πρὸς τὴν Δράμαν. Ἐπειτα κατέλαβεν ἀνατολικώτερον τὴν Ἀλεξανδροῦπολιν, καὶ τὸ Πόρτο—Λάγο.

Κυνηγημένοι οἱ Βούλγαροι φεύγουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἀφήνοντες ὀπίσω των τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν. Ἀλησμόνητος πρὸ παντὸς θὰ μείνῃ ἡ θηριωδία, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν εἰς τὴν Νιγρίταν, εἰς τὰς Σέρρας, εἰς τὴν Δράμαν καὶ εἰς τὸ Δοξάτον.

Τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπροχώρησε ἀπὸ τὸ Κιλκίς πρὸς τὴν Δοϊράνην, ὅπου κατενίκησε καὶ πάλιν τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν κατεδίωξε πρὸς τὰ ὄχυρά στενὰ τῆς Κρέσσας.

Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι ἐνόμισαν ὅτι θὰ συγκρατοῦσαν τοὺς ἡρωικοὺς μαχητάς μας. Μάταιαι ὅμως ἦσαν αἱ ἐλπίδες των. Οἱ Ἕλληνοὶ ἀετοὶ τοὺς ἐξετόπισαν καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ὄχυρά των καὶ τοὺς ἐξηνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν Τζουμαγιάν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οἱ ἀήττητοι στρατιῶται μας τοὺς κατετρόπωσαν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν Σόφιαν.

Συγχρόνως μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Μαυροβούνιοι, οἱ Ρουμᾶνοι, ἀκόμη καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκτύπησαν τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα καὶ τοὺς ἐνίκησαν.

Θορυβημένος τότε ὁ βασιλεὺς τῶν δολίων Βουλγάρων ὁ Φερδινάνδος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην (Ἰούλιος 1913).

Ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς νικηφόρους πολέμους, τὸν ἑλληνοτουρκικὸν καὶ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν, ἡ πατρίς μας ἐξῆλθε μεγάλη καὶ ἔνδοξος. Τὰ σύνορά μας ἔφθασαν ἕως τὸν Νέστον ποταμὸν πρὸς Ἀνατολάς, ἕως τὸ Μπέλες πρὸς Βορρᾶν καὶ ἕως τὴν Βόρειον Ἡπειρον πρὸς Δυσμάς. Ἐπίσης τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἡ Κρήτη, ἠνώθησαν μὲ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα.

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος 1914—1918.

Ἐνας χρόνος σχεδὸν εἶχε περάσει ἀπὸ τὸν τελευταῖον Βαλκανικὸν πόλεμον καὶ νέος πάλιν καταστρεπτικὸς πόλεμος ἐξερράγη εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ ὁποῖος ἀνεστάτωσε ὀλόκληρον τὴν ἥπειρον.

Ὁ νέος αὐτὸς πόλεμος εἶχεν ὡς αἰτίαν τὴν βαθεῖαν ἀντιζηλίαν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ δύναμις τῆς Γερμανίας συνεχῶς ἐμεγάλωνε καὶ ἐξηπλώνετο μὲ σκοπὸν νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Αὐτό, φυσικὰ, μὲ κανέναν τρόπον δὲν τὸ ἤθελον αἱ ἄλλαι μεγάλαι δυνάμεις καὶ πρὸ πάντων ἡ Ἀγγλία, διότι θὰ ἐβλάπτοντο τὰ ἐμπορικὰ τῆς συμφέροντα. Διὰ νὰ περιορίσῃ λοιπὸν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Γερμανίας, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὴν Γαλλίαν, μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ κατόπιν μὲ τὴν Ἰταλίαν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Γερμανία ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν, ἔκαμε καὶ ἐκείνη συμμαχίαν μὲ τὴν Αὐστροουγγαρίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐχωρίσθη ἡ Εὐρώπη εἰς δύο ἐχθρικά στρατόπεδα.

Καὶ ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν σύγκρουσιν δὲν ἄργησε νὰ παρουσιασθῇ. Τὴν 28ην Ἰουνίου 1914, ἓνας Σέρβος φοιτητῆς ἐπυροβόλησε καὶ ἐφόνευσε τὸν διάδοχον τῆς Αὐστρίας εἰς τὸ Σεράγεβον. Ἡ δολοφονία αὐτὴ ἔγινεν ἀφορμὴ διὰ νὰ κηρυχθῇ ὁ πόλεμος.

Τὰ περισσότερα κράτη τῆς Εὐρώπης ἔλαβον μέρος εἰς αὐτὴν τὴν τρομερὰν σύγκρουσιν, ἡ ὁποία διήρκεσε τέσσαρα ὀλόκληρα ἔτη. Ἐκινήτοποιήθησαν ἑκατομύρια στρατιωτῶν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν νέα ἄγνωστα ἕως τότε καὶ πολὺ καταστρεπτικὰ μέσα : τὰ τάνκς, τὰ αὐτόματα ὄπλα, τὰ ὑποβρύχια, τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ἀσφυξιογόνα ἀέρια, τὰ βαρεῖα τηλεβόλα.

Ὁ πόλεμος ἐγένετο κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τὸ κύριον ὁμως μέτωπον, ὅπου διεξήχθησαν αἱ ἀποφασιστικώτεραι μάχαι, ἐξετείνεται κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν συνόρων τῆς Γαλλίας.

Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ἡ πατρίς μας ἡ Ἑλλάς ἐστάθη κατ' ἀρχὰς ἐπιφυλακτικὴ ἀπέναντι τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐρωπαϊκῆς συγκρούσεως καὶ ἠθέλησε νὰ μείνῃ οὐδετέρα. Ἄλλ' ὁ διορατικὸς πρωθυπουργὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος προέβλεπεν, ὅτι ἡ πατρίς μας θὰ εἶχεν νὰ κερδίσῃ πολλὰ ἐὰν εἰσῆρχετο εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὸ μέρος τῶν συμμάχων.

Εἰς τὸ μεταξύ τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (Ὀκτώβριος 1915) μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀνοίξουν νέον μέτωπον εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους. Τότε ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ κρατήσωμεν οὐδετέραν στάσιν, διεφώνησε μὲ τὸν Βενιζέλον καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀφήσας εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν του Ἀλέξανδρον (1917). Ἀμέσως κατόπι οὗ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἐκήρυξαν γενικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ ἐστειλαν στρατὸν εἰς τὸ Μακεδονικὸν μέτωπον διὰ νὰ πολέμησῃ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων.

Αἱ μεγαλύτεραι μάχαι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐγένοντο εἰς τὸ μέτωπον τῆς Γαλλίας καὶ ἐδῶ εἰς τὸ Μακεδονικόν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου αὐτοῦ, οἱ Γερμανοὶ ἐνικούσαν εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον. Τὰ στρατεύματά των ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ Βέλγιον, εἰσῆλθον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ Παρίσι. Κατῴρθωσαν ὁμως ἐπὶ τέλους οἱ σύμμαχοι νὰ τοὺς ἀποκρούσουν καὶ νὰ τοὺς σταματήσουν.

Μεγάλας καταστροφὰς ἐπίσης ἐπροξένησαν οἱ Γερμανοὶ μὲ τὰ ὑποβρύχια των εἰς τὸν ἐμπορικὸν καὶ τὸν πολεμικὸν στόλον τῶν Δυτικῶν συμμάχων, ἰδίως εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὀκεανὸν καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ 1917 εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ἀμερικὴ μὲ τὸ μέρος τῶν συμμάχων. Ἀπὸ τότε ἡ γερμανικὴ δύναμις ἤρχισε νὰ κάμπτεται.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον, δηλαδὴ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μαζί μὲ τοὺς Ἀγγλο-Γάλλους καὶ τοὺς Σέρβους, ἔπειτα ἀπὸ σκληρὰς μάχας, συνέτριψαν τὴν ἀντίστασιν τῶν Γερμανοβουλγάρων, διέσπασαν τὰς γραμμάς των καὶ ἠνάγκασαν τὴν Βουλγαρίαν νὰ συνθηκολογήσῃ. Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτον ρῆγμα. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν, ἠναγκάσθη καὶ ἡ Γερμανία νὰ ὑποκύψῃ καὶ νὰ ζητήσῃ εἰρήνην ἡ συνθήκη ὑπεγράφη εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν τοῦ Παρισιοῦ, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1919.

Ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ πατρίς μας ἐξήλθεν πολὺν κερδισμένη. Ἠλευθερώθησαν ὄλαι σχεδὸν αἱ ὑπόδουλοι ἑλληνικαὶ χῶραι. Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἡ Δυτικὴ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη, καθὼς καὶ ἡ Σμύρνη μὲ ὅλη τὴν γύρω τῆς πλουσιωτάτην περιφέρειαν.

Ἡ Ἑλλάς ἔγινε ἡ μεγαλύτερα δύναμις εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Σχεδὸν ἐπραγματοποιήθη ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐκυμάτιζε ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ πάλιν ἔγραφαν μὲ τὸ αἷμα τῶν νέας λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Ὑπερήφανοι οἱ Πανελλήνες ἐχάιροντο διὰ τὴν μεγάλην καὶ ἑνδοξὸν πατρίδα τῶν.

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1920 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ λαὸς ἐπανέφερε βασιλέα τὸν Κωνσταντῖνον (Νοέμβριος 1920).

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς ἔγινε καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν μίαν σοβαρὰ μεταβολή. Ἐνας πατριώτης Τοῦρκος ἀξιωματικός, ὁ Κεμάλ, ἔκαμεν ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ σουλτάνου, τὸν ἐξεθρόνισεν καὶ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας του. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κεμάλ ἀναδιωργάνωσε τὸν τουρκικὸν στρατὸν, καὶ ἤρχισε πόλεμον σκληρὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς Μικρὰν Ἀσίαν μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀνέλαβεν πάλιν νέον ἀγῶνα. Ἀπέκρουσε τὰ στρατεύματα τοῦ Κεμάλ καὶ ἐπροχώρησε νικηφόρος ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Ἀγκύρας. Δὲν ἠμπόρεσε ὁμως νὰ προχωρήσῃ περισσότερον καὶ ἠναγκάσθη νὰ γυρίσῃ πίσω εἰς μίαν ὠχυρωμένην γραμμὴν καὶ ἐκεῖ ἐσταμάτησεν. Ἀλλὰ ἡ κατάστασις τοῦ ἡρωικοῦ μας στρατοῦ δὲν εὐρίσκετο εἰς εὐχάριστον σημείον. Οἱ στρατιῶται εἶχον κουρασθῆ ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους.

Εἰς τὸ μεταξύ οἱ Τοῦρκοι ἔκαμνον συνεχῶς ἐτοιμασίας, ὥσπου τὸν Αὐγούστου τοῦ 1922 ἐξαπέλυσαν γενικὴν ἐπίθεσιν. Ὁ στρατὸς μας ἀντεστάθη, ἀλλὰ ἡ ὁρμὴ τῶν ἐχθρῶν ἦτο μεγάλη. Τέλος οἱ Τοῦρκοι κατῴρθωσαν νὰ τρέψουν εἰς φυγὴν τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Ἡ καταστροφή ἡ ὁποία ἔγινε τότε, δὲν εἶχε γίνεῖ ποτὲ ἄλλοτε. Χιλιάδες ἐφονεύθησαν καὶ χιλιάδες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ἐχάσαμεν ὅλον τὸ πολεμικὸν μας ὑλικὸν καὶ τὰ ὠραῖα καὶ εὐφορα ἐκείνα μέρη.

Σκληρώτατῃ ἦτο καὶ ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἄλλοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἐπέβρασαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, χωρὶς τίποτε νὰ ἠμπορέσουν νὰ πάρουν ἀπὸ τὴν περιουσίαν τῶν.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔθνικὴ καταστροφὴ ἐπλήγωσε βαθύτατα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ στρατοῦ μας. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ τότε, οἱ ὁποῖοι κατῴρθωσαν νὰ περάσουν εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ εἰς τὴν Χίον, ἐπανεστάτησαν ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν συνταγματάρχην Νικ. Πλαστήραν. Ὁ Πλαστήρας ἐσχημάτισεν ἀμέσως νέαν κυβέρνησιν. Εἰς τὸ μεταξύ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη καὶ ἄφησε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Γεώργιον τὸν Β΄.

Ἡ νέα κυβέρνησις εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν. Ὁ πόλεμος δὲν ἤμποροῦσε νὰ συνεχισθῇ. Ἦναγκάσθη τότε ἡ κυβέρνησις νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Τέλος τὸν Ἰούλιον τοῦ 1923 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης ὑπεχρεώθημεν νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Θράκην καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ἐπίσης ὑπεχρεώθημεν νὰ δεχθῶμεν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐζοῦσαν εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας. Ὅλοι αὐτοὶ συνεκentrώθησαν ἐδῶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ὡς πρόσφυγες.

Ὁ παγκόσμιος πόλεμος 1939-1945.

1. Ἡ Εὐρώπη μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ὅταν οἱ δυτικοὶ σύμμαχοι τὸ 1918 συνέτριψαν τὴν γερμανικὴν δύναμιν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν ἓνα γενικὸν ἀφοπλισμὸν εἰς ὅλα τὰ κράτη, διότι ἤλπισαν ὅτι τοιοῦτοτρόπως θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἀποφύγουν μίαν νέαν σύγκρουσιν. Καὶ φυσικὰ αὐτὸ ἤθελεν ὄλος ὁ κόσμος, πού εἶχεν ταλαιπωρηθῆ ἀπὸ τὰ δεινὰ ταῦτο πολέμου.

Ἄλλὰ αἱ ὠραῖαι αὐταὶ ἐλπίδες τοῦ κόσμου δυστυχῶς δὲν ἐπραγματοποιήθησαν.

Ἐνα ἔτος πρὶν-λήξῃ ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ρωσίαν ἓνα νέον εἶδος πολιτεύματος ἀνελεύθερον καὶ τυραννικόν, ὁ κομμουνισμὸς (1917). Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσία ἤρχισεν μὲ ἐντατικὴν προπαγάνδαν νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ τοῦ συστήματος καὶ εἰς τὰ ἄλλα κράτη.

Προβλέποντες τότε οἱ δυτικοὶ ἓνα τοιοῦτον κίνδυνον, ἐπέτρεψαν εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ ἐπανεξοπλισθῇ διὰ νὰ σταθῇ προπύργιον ἐναντίον τῶν ρωσικῶν σχεδίων (1933). Ἄλλὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς εἶχεν ἐπικρατήσει εἰς τὴν Γερμανίαν ἓνα νέον ἰσχυρὸν κόμμα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χίτλερ,

ὁ ὁποῖος ἀπέκτησεν ἀπεριόριστον δύναμιν καὶ ἔγινε δηλαδὴ δικτάτωρ.

2. Ἡ κήρυξις τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Ὁ Χίτλερ, ἀπὸ τὴν πρῶτην στιγμήν πού ἀνήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐσκέφθη νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὸν ἐπανεξοπλισμὸν ὄχι πρὸς τὸ καλὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Γερμανίας.

*Ἦρχισε λοιπὸν νὰ ἐξοπλίζεται μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἡ Γερμανία εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἓνα τεράστιον πολεμικὸν ἐργοστάσιον. Ἡ ἀκράτητος φιλοδοξία του τὸν ὠδηγοῦσε διαρκῶς εἰς νέας τολμηρὰς ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπεδείκνυον ὅτι δὲν ἐσέβετο οὔτε τὰς συνθήκας πρὸς τὰ ἄλλα κράτη οὔτε τὰς ἐλευθερίας τῶν λαῶν.

Διὰ τοῦτο τὸν Μάρτιον τοῦ 1938 εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ κατόπιν ἀφήρεσεν ἓνα τμήμα ἀπὸ τὴν Τσεχοσλοβακίαν. Τέλος ἐσκέφθη νὰ ἀρπάσῃ καὶ τὴν Πολωνίαν.

Ἡ ἀρπακτικὴ διάθεσις τοῦ Γερμανοῦ δικτάτορος ἀνησύχησε σοβαρῶς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, αἱ ὁποῖαι ἀπεφάσισαν νὰ τὸν εἰδοποιήσουν, ὅτι ἐὰν εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Πολωνίαν, θὰ τοῦ κηρύξουν τὸν πόλεμον.

Ὁ Χίτλερ ὁμως περιεφρόνησε τὴν προειδοποίησιν καὶ ἐπροχώρησε εἰς τὸν σκοπὸν του. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ εἰσβάλλουν εἰς τὸ πολωνικὸν ἔδαφος. Τότε ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Γερμανίας τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1939 καὶ τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ φρικτὴ σύγκρουσις.

3. Ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς, εἰς διάστημα ἐνὸς μηνός, κατέλαβεν τὴν δυτικὴν Πολωνίαν καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1940 κατέλαβε τὴν Δανίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν, κατόπιν δὲ ἐστράφη πρὸς δυσμὰς.

*Ἐπειδὴ ὁμως τὰ ἀνατολικά σύνορα τῆς Γαλλίας ἦσαν ὠχυρωμένα, διέταξε ὁ Χίτλερ τὰ στρατεύματά του νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὸ μεταξὺ καὶ ὁ Ἰταλὸς δικτάτωρ, ὁ Μουσόλινι, σύμμαχος τοῦ Χίτλερ, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Οἱ Γάλλοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀποκρούσουν τὴν διπλῆν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανοῖταλῶν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν.

*Ἐπειτα ὁ πόλεμος μετεφέρθη πρὸς νότον, εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πατρίς μας ἠθέλησε νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν τιτάνειον αὐτὴν σύγκρουσιν καὶ νὰ κρατηθῆ οὐδετέρα. Δὲν τὸ ἐπέτυχεν ὁμως.

Τὴν 28ην Ὀκτωβρίου, ὁ Ἰταλὸς δικτάτωρ Μουσόλινι μᾶς ἐπετέθη

αίφνιδίως από την 'Αλβανία. 'Ο δλιγάριθμος αλλά γενναίος ελληνικός στρατός, απέκρουσε την Ιταλική επίθεση και κατέδιωξε τὰ ἐχθρικά στρατεύματα πέραν ἀπὸ τὸ 'Αργυρόκαστρον καὶ τὴν Κορυτσᾶν.

'Αλλὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1941, εἰσέβαλον εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον τὰ γερμανικὰ στρατεύματα, ἠνώθησαν μὲ τὰ Ἰταλικά καὶ κατέλαβον τὴν 'Ελλάδα. Τὸν δὲ Μάϊον, ἀπεβιβάσθησαν δι' ἄλεξιπτῶτων εἰς Κρήτην.

'Αφοῦ λοιπὸν ὁ Χίτλερ ἔλαβε εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅλας τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς καὶ Νοτίου Εὐρώπης, ἐστράφη αἰφνιδίως τὴν 22 'Ιουνίου 1941 ἐναντίον τῆς Ρωσίας.

Τοὺς πρώτους μῆνας αἱ γερμανικαὶ μηχανοκίνητοι μεραρχίαι ἐπροχώρησαν εἰς τὸ ρωσικὸν ἔδαφος καὶ ἔφθασαν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Λένινγκραντ. 'Ἐκεῖ ὁμως ἔσταμάτησαν, διότι συνήντησαν ἰσχυρὰν ρωσικὴν ἀντίστασιν καὶ διότι τοὺς κατέλαβεν ὁ χειμὼν.

Εἰς τὸ μεταξῦ, ἐτέθη μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανοἰταλῶν καὶ νέος ἰσχυρὸς σύμμαχος, ἡ 'Ιαπωνία, ἡ ὁποία τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1941 ἐβομβάρδισεν ἀπροόπτως τὸν ἀμερικανικὸν στόλον εἰς τὸν Εἰρηρικὸν 'Ὀκεανὸν. Τότε πλέον καὶ ἡ 'Αμερικὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ πόλεμος ἔγινε παγκόσμιος. Αἱ συγκρούσεις ἐγίνοντο εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ τὰς ἡπείρους. Οἱ ἀντίπαλοι ἐχρησιμοποιοῦσαν τὰς τελειότερας πολεμικὰς μηχανὰς, ἀεροπλανοφόρα, ὑποβρύχια, νάρκας, ἀεροπλᾶνα, διευθυνόμενα βλήματα, βαρῆα τάνκς, τηλεβόλα, βόμβας κλπ. Αἱ καταστροφαὶ ἦσαν ἀφαντάστως μεγάλαι. Κατὰ χιλιάδας οἱ ἄνθρωποι εὕρισκον τὸν θάνατον ὄχι μόνον εἰς τὰ μέτωπα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μετόπισθεν, ἀπὸ τὰς ἀεροπορικὰς ἐπιδρομὰς.

4. 'Η ἀποφασιστικὴ καμπὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1942 οἱ σύμμαχοι ἤρχισαν νὰ κερδίζουσι τὰς πρώτας νίκας. 'Ενίκησαν τοὺς Γερμανοἰταλοὺς εἰς τὸ 'Ελ-'Αλαμείν τῆς Αἰγύπτου, ἐπροχώρησαν δυτικῶς καὶ ἕως τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1943 ἐξεδίωξαν ἐντελῶς τὰς ἐχθρικές δυνάμεις ἀπὸ τὰ βόρεια παράλια τῆς 'Αφρικῆς. 'Απὸ ἐκεῖ αἱ 'Αγγλο-'Αμερικανικαὶ δυνάμεις ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν κάτω 'Ιταλίαν καὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς 'Ἰταλοὺς νὰ συνθηκολογήσουν. Τὸ ἔτος 1943 ἔκλινεν πλέον ἢ πλάστιγξ τοῦ πολέμου :

1ον. Διότι οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν εἰς τὴν Ρωσίαν.

2ον. Διότι ἡ 'Ἰταλία ἐσυνθηκολόγησε καὶ ἔμεινεν ἡ Γερμανία μόνη τῆς νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1944 αἱ συμμαχικαὶ δυνάμεις ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Γαλλίας, ἐνίκησαν τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν. Συγχρόνως καὶ ἡ Ρωσία τοὺς ἐξετόπιζεν συνεχῶς ἀπὸ τὰ ἐδάφη της.

Τότε αἱ γερμανικαὶ δυνάμεις εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα (Φθινόπωρον 1944).

Τέλος, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1945, οἱ σύμμαχοι συνέτριψαν καὶ τὴν τελευταίαν γερμανικὴν ἀντίστασιν καὶ ὑπέταξαν ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἐμεινε τότε μόνη διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον ἡ Ἰαπωνία. Ἀλλὰ καὶ αὕτῃ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1945 ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, διότι οἱ Ἀμερικανοὶ ἐχρησιμοποίησαν ἐναντίον της τὸ νέον καταστρεπτικώτατον ὄπλον τὴν *ἀτομικὴν βόμβαν*.

*Ἐτσι ἐτελείωσεν ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ καταστρεπτικώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους, πού εἶχαν γίνῃ ἀπὸ κτίσεως κόσμου.

Τὰ σύμμαχα κράτη, ὅμως διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον, ἱδρυσαν ἕνα διεθνὲς συμβούλιον. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ ὠνομάσθη Ὁργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Ο.Η.Ε.), καὶ ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν του νὰ ἐπιλύῃ συμβιβαστικῶς τὰς διαφορὰς τὰς παρουσιαζομένας μεταξὺ τῶν κρατῶν, διὰ νὰ προλαμβάνωνται οἱ πόλεμοι.

Ὁ Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος τοῦ 1940-1941.

Καὶ τώρα ἐπανερχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον πῶς ἡ Ἑλλάς εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ τί προσέφερεν διὰ τὴν τελικὴν νίκην.

1. **Ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου.** Ὁ δικτάτωρ τῆς Ἰταλίας Μουσολίνι, ἀπὸ τὸ 1922 πού ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἔτρεφε ἕνα λαμπρὸν ὄνειρον : ἤθελε νὰ κατακτήσῃ ὅλας τὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ νὰ κάμῃ μίαν μεγάλην Ἰταλικὴν αὐτοκρατορίαν. Διὰ τοῦτο κατέλαβε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1939 τὴν Ἀλβανίαν.

Ἀπὸ τὸ 1940 ὅμως πού εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ὡς σύμμαχος τῆς Γερμανίας, ἐσκόπευε νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ τὴν καταλάβῃ, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἡ ἀφορμή.

Εἰς τὰς 15 Αὐγούστου 1940 τὸ πολεμικόν μας «Ἑλλη» ἐπῆγεν εἰς τὴν Τήνον, ὅπου γίνεται ἡ πανελλήνιος χριστιανικὴ ἑορτὴ τῆς Παναγίας, διὰ νὰ δώσῃ περισσοτέραν μεγαλοπρέπειαν εἰς τὸν ἑορτασμόν. Αἰφνιδίως

ὅμως ἐτορπιλλίσθη ἀπὸ ἓνα Ἰταλικὸν ὑποβρύχιον καὶ ἐβυθίσθη. Ἡ ἄνανδρος αὐτῆ πρᾶξις ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διότι ἐτορπιλλίσθη ἡ «Ἑλλη» μας χωρὶς καμμίαν αἰτίαν.

Ὡστόσοσον ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔδειξε ψυχραιμίαν καὶ δὲν ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Μουσολίνι ὅμως εἶχεν ἀποφασίσει νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του.

Εἰς τὰς 28 Ὀκτωβρίου 1940 στέλλει τελεσίγραφον εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ ζητεῖ νὰ ἀφήσωμεν τὰ Ἰταλικά στρατεύματα νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν πατρίδα μας.

Τότε ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Μεταξᾶς μὲ τὴν κυβέρνησιν του καὶ τὸν βασιλέα Γεώργιον Β' ἐβροντοφώνησαν ὑπερηφάνως ΟΧΙ! Καὶ ὁ ἀντίπαλος ἀπὸ τὸ ΟΧΙ ἐκεῖνο ἐπανελήφθη ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Τὴν ἰδίαν στιγμὴν, ὁ πόλεμος Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος ἤρχισεν εἰς τὰ Ἑλληνοαλβανικά σύνορα.

2. **Αἱ ἑλληνικαὶ νίκαι.** Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, οἱ Ἰταλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν εἰς τὴν ὠχυρωμένην γραμμὴν τοῦ Καλπακίου, ἔπαθον τοιαύτην συντριβὴν, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ

σταματήσουν. Ἐπίσης καί εἰς τὰς ὄρεινὰς διαβάσεις τῆς Πίνδου, ὁ ἥρωικός συνταγματάρχης Δαβάκης, ἐκτύπησεν ἀποφασιστικά τοὺς Ἴταλοὺς καὶ τοὺς ἀνέκοψεν τὸν δρόμον.

Εἰς τὸ μεταξὺ εἶχε γίνεи γενική ἐπιστράτευσις καὶ ὁ στρατός μας ἔφθασεν εἰς τὸ μέτωπον. Τότε ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις. Οἱ εὐζωνοὶ καὶ οἱ φαντάροι μας περιφρονοῦν τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπάλων. Μὲ τὴν λόγχην ἀνὰ χεῖρας ἐκτοπίζουσι τοὺς Ἴταλοὺς καὶ τοὺς ἀναγκάζουσι νὰ ὑποχωροῦν συνεχῶς. Ὁ στρατός μας κερδίζει κάθε ἡμέραν νέα ἐδάφη· αἱ συνεχεῖς νῆκαι τοῦ δίδουσι περὰ, ἐνῶ οἱ Ἴταλοὶ ὑποχωροῦν πρὸς τὴν Βόρειον Ἡπειρον.

Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἀπερίγραπτος. Ὅλοι μὲ μίαν καρδίαν ἐργάζονται καὶ βοηθοῦν διὰ τὴν τελικὴν νίκην. Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ βοηθοῦν τὸν στρατόν μας, μεταφέρουσι πολεμοφόδια καὶ τροφίμα, ὅπου δὲν ἠμποροῦν νὰ φθάσουν τὰ ζῶα, δίδουσι ὁδηγίας, δίδουσι πληροφορίας, περιποιοῦνται τοὺς τραυματίας. Ὁλόκληρον τὸ ἔθνος μὲ ὑπερηφάνειαν παρακολουθεῖ καὶ ἐργάζεται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀγωνιζομένου στρατοῦ μας.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ προσοχὴ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ἐστράφη πρὸς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἠγωνίζετο ἥρωικῶς ἐναντίον μιᾶς αὐτοκρατορίας 45 ἑκατομμυρίων.

Ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ μας ἦτο κεραυνοβόλος. Τὴν 22 Νοεμβρίου εἰσήλθον εἰς τὴν Κορυτσάν, τὴν 8 Δεκεμβρίου κατέλαβε τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου ἔγινεν κύριος τῶν ὠχυρωμένων στενῶν τῆς Κλεισούρας.

Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐκέρδισαν τὰς πρώτας νίκας ἐναντίον τῶν ἐχθρικών δυνάμεων. Ὁ νικηφόρος ἀγὼν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν συμμάχων καὶ τοὺς ἔδωσε τὴν πρώτην χαρὰν ὡς προάγγελον τῆς τελικῆς νίκης.

3. **Ἡ κατάληψις τῆς Ἑλλάδος.** Ὁ Χίτλερ, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι οἱ Ἴταλοὶ ἦσαν ἀνίκανοὶ νὰ ὑποτάξουν τὴν Ἑλλάδα, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ δικά του στρατεύματα.

Πραγματικῶς, τὴν 6ην Ἀπριλίου 1941, τὰ γερμανικὰ μηχανοκίνητα ἐκτύπησαν τὰ ὄχυρά μας ἀπὸ τὰ Βουλγαρικὰ σύνορα, διότι καὶ ἡ Βουλγαρία εἶχε συμμαχήσει μὲ τοὺς Γερμανοὺς.

Αἱ μικραὶ ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἀντεστάθησαν γενναῖα ἀπὸ τὰ ὄχυρά των, ἀλλὰ ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον νὰ συγκρατήσουν τὸν τεράστιον ὄγκον

των ἐχθρικών στρατευμάτων. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καθ' ὄλον τὸ μέτωπον καὶ αἱ γερμανοϊταλικαὶ μεραρχαὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ ἐδάφη μας. Τὴν 27 Ἀπριλίου, οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατόπιν ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴν μεγαλόνησον Κρήτην, διὰ νὰ εἶναι κύριοι τῆς Μεσογείου.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου, πολυάριθμα σμήνη ἐχθρικών ἀεροπλάνων ἤρχισαν νὰ πετοῦν πρὸς τὴν Κρήτην καὶ νὰ ρίπτουν ἀναριθμήτους ἀλεξιπτωτιστάς. Ὁ ὀλίγος ἑλληνικὸς καὶ συμμαχικὸς στρατὸς ποὺ εὐρίσκετο εἰς τὴν Μεγαλόνησον, μαζί με τὸν κρητικὸν λαόν, ἠγωνίσθησαν ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων με ἀφάνταστον ἥρωισμόν καὶ ἐξώντωσαν πολλὰς χιλιάδας ἐχθρῶν.

Τέλος, οἱ Γερμανοὶ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὸ ἀεροδρόμιον τῶν Χανίων καὶ ἔχοντες αὐτὸ ὡς πρώτην βάσιν, ἐκυρίευσαν εἰς διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν ὀλόκληρον τὴν νῆσον.

Εἰς τὸ μεταξύ, ὁ βασιλεὺς με τὴν κυβέρνησιν καὶ τὰς μικρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἔφυγον μαζί με τοὺς Ἀγγλοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κατάληψις τῆς Κρήτης ἀπησχόλησε τοὺς Γερμανοὺς μέχρι τέλους Μαΐου 1941. Ἡ ἀπασχόλησις αὐτῆ τῶν γερμανικῶν δυνάμεων εἶχε σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Διότι ὁ Χίτλερ ἠναγκάσθη νὰ καθυστερήσῃ τὴν ἐπίθεσιν του ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Τὴν ἤρχισεν δηλαδὴ τὸν Ἰούνιον καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν ἐπρόλαβεν νὰ καταλάβῃ τὴν Μόσχαν, ὅπως ὑπελόγιζε, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ βαρὺς χειμῶν.

Ἡ Κατοχὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀντίστασις 1941-1944.

Τέσσερα περίπου χρόνια ἔμεινε ἡ πατρίς μας κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ πῆγμα τῶν κατακτητῶν, ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941 ἕως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1944. Ἦσαν τὰ χρόνια τῆς μισητῆς Κατοχῆς. Πτώχειαν, πείναν, ἐρήμωσιν, ἀρπαγὴν, καταστροφὴν, δολοφονίας, ἐκτελέσεις, ὅλα τὰ σατανικὰ μέσα τὰ ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν οἱ σκληροὶ κατακτηταί, διὰ νὰ λυγίσουν τὸ φρόνημα τοῦ ὑπερῆφάνου λαοῦ μας. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἱστορίαν τριάκοντα αἰώνων καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὴν προδώσουν. Καὶ εἰς τὴν δοκιμασίαν αὐτὴν τὸ ἔδειξαν ἄλλην μίαν φορὰν.

Χιλιάδες τολμηροί, μὴ ὑποφέροντες τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας, ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ἀνῆλθον εἰς τὰ βουνὰ διὰ νὰ συνεχίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν πόλεμον

έναντίον τῶν Γερμανοϊταλῶν, καθὼς καὶ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι κατεπάτησαν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην.

Χιλιάδες ἐπίσης τολμηροὶ ἔφυγον κρυφίως πρὸς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, ὅπου ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων καὶ ἐδόξασαν τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα εἰς τὸ Ἔλ - Ἀλαμείν τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸ Ρίμινι τῆς Ἰταλίας.

Σύσσωμος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς σκληρᾶς Κατοχῆς, μὲ μίσος καὶ ἀγανάκτησιν, ἀντιδρούσε διὰ παντὸς μέσου ἐναντίον τῶν σχεδίων καὶ τῶν σκοπῶν ποῦ ἐπεδίωκον οἱ κατακτηταί.

Ἡ ἔθνικὴ ἀντίστασις τοῦ λαοῦ μας εἰς τὰ χρόνια αὐτὰ τῆς Κατοχῆς ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων ὑπῆρξεν τόσον σθεναρά, ὥστε ἐκίνησεν, διὰ ἄλλην μίαν φοράν τὸ θαυμασμὸν ὄλων τῶν ἐλευθέρων λαῶν τοῦ κόσμου.

Ἡ τυραννικὴ ἐκείνη Κατοχὴ ἔληξε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1944. Τότε οἱ Γερμανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα μας.

Εἰς τὰς 18 τοῦ ἰδίου μηνός, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπειτα ἀπὸ ἀπουσίαν 4 ἐτῶν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις.

Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Ἀπὸ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἡ πατρίς μας ἐξῆλθεν ἐντελῶς κατεστραμμένη. Ἐθυσίασε τὰ πάντα διὰ τὴν τελικὴν νίκην, ἀλλὰ οἱ ἰσχυροὶ τῆς σύμμαχοι δὲν τῆς ἔδωσαν τὴν ἀμοιβήν, ἡ ὁποία τῆς ἄξιζε. Μᾶς παρεχώρησαν μόνον τὰ Δωδεκάνησα. Ἡ βόρειος Ἠπειρος μένει ἀκόμη εἰς τὰς ξένας χεῖρας. Ἡ δὲ Κύπρος ἔπειτα ἀπὸ σκληροῦς ἀγῶνας μῆς πενταετίας κατάρωσε τέλος νὰ ἀναγνωρισθῆ ὡς Ἀνεξάρτητος Πολιτεία ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1959.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ πατρίς μας καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲν εὐρῆκεν τὴν ἡσυχίαν. Τὴν ἐπερίμεναν νέαί συμφοραί. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1944 συνεταράχθη ἡ χώρα ἀπὸ αἱματηρὸν ἀντικυβερνητικὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον τέλος κατεστάλη ἀπὸ τὴν νόμιμον κυβέρνησιν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος αὐτοῦ ἐπεκράτησε ἡσυχία, ἀλλὰ ἡ ἡσυχία αὐτὴ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο προσωρινή. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1946 ἐπανῆλθεν εἰς τὸ θρόνον τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β', καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1947 τὸν διεδέχθη ὁ Παῦλος ὁ Α'.

Ἀλλὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1946 ἡ ἡσυχία τῆς χώρας διεταράχθη ἐκ νέου, διότι ἤρχισαν νὰ ὀργανώνωνται εἰς τὴν ὑπαιθρον ἀνταρτικαὶ ὀμάδες. Καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος, ἡ ἀνταρσία ἄπλωσε τοὺς

πλοκάμους της εις δλόκληρον τήν χώραν.

Άρπαγαί, έμπρησμοί, δολοφονίαί, βίαία στρατολογία, παιδομάζωμα και άλλα σοβαρά εγκλήματα διεπράχθησαν κατά τήν περίοδον αúτην εις τήν ύπαιθρον. Διότι ή άνταρσία εκείνη έπεδίωκεν διά παντός μέσου νά επιβάλη εις τήν χώραν τó άνελεύθερον κομμουνιστικόν καθεστώς.

Ή Έλλάς, δι' άλλην μίαν φοράν, διέτρεξε τότε μέγιστον κίνδυνον. Εύτυχώς όμως ό έλληνικός στρατός με τήν βοήθειαν τών Άμερικανών κατώρθωσε, έπειτα από σκληρούς αγώνας δύο έτών, νά συντρίψη τούς συμμορίτας κυρίως εις τó Βίτσι και εις τόν Γράμμον τόν Αύγουστον του 1949 και νά τούς εκδιώξη έξω τών όρίων τής χώρας.

Γενικώς, από τήν μελέτην τής Έλληνικής Ίστορίας έχομεν νά παρατηρήσωμεν τά εξής : Ή πατρίς μας έχει περάσει πολλές δοκιμασίας κατά τó διάστημα τών τριάκοντα αίωνων τής Ίστορίας της. Τίποτε όμως δέν έστάθη ούτε και θα σταθί ήκανόν νά άνακόψη τόν δρόμον τών πεπρωμένων της. Ή Έλλάς θα βαδίζη ύπερηφάνως πάντοτε έμπρός, κρατούσα ύψηλά τήν σημαίαν τής Έλευθερίας και τής Τιμής.

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

<p>1770 Τὸ πρῶτον ἐπαναστατικὸν κίνημα
1787 Τὸ δεῦτερον ἐπαναστατικὸν κίνημα
1798 Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα
1800 Ἡ καταστροφὴ τοῦ Σουλίου
1817 Ἡ ἕδρυσις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας
1821 (Φεβρουάριος). Ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάν-
της ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς Ἐπανα-
στάσεως εἰς τὸ Ἰάσιον (Μάρτιος). Ἐ-
ναρξίς Ἐπαναστάσεως εἰς Πελοπόν-
νησον (Ἀπρίλιος). Ἀπαγχονισμὸς τοῦ
Πατριάρχου (Σεπτέμβριος). Ἄλωσις
Τριπόλεως
1822 (Μάρτιος). Καταστροφὴ τῆς Χίου.
(Ἰούνιος). Ἀνατίναξις τουρκικῆς ναυ-
αρχίδος ὑπὸ Κανάρη. (Ἰούλιος) Κα-
ταστροφὴ τοῦ Δράμαλι
1823 Ὁ θάνατος Μ. Μπότσαρη
1824 Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν
Ἡ Ναυμαχία τοῦ Γέροντων
1825 Ἡ ἀπόβασις Ἰμπραήμ εἰς Πελο-
πόννησον. Θάνατος Παπαφλέσσα</p> | <p>1826 Ἡ ἥρωϊκὴ ἔξοδος Μεσολογγίου.
1827 Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ
Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου
1828 Ἡ ἀφίξις τοῦ Καποδιστρίου
1829 Ἡ μάχη τῆς Πέτρας
1831 Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδιστρίου
1833-1862 Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος
1863 Ὁ Γεώργιος Α' φθάνει εἰς τὴν Ἐλ-
λάδα
1866 Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου
1881 Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
1897 Ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος
1909 Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Γουδί
1912-1913 Ὁ Ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος
1913 Ὁ Ἐλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος
1914—1918 Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος
1922 Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ
1939—1945 Ὁ παγκόσμιος πόλεμος
1941—1944 Ἡ Κατοχὴ
1944 (Ὀκτώβριος). Ἀπελευθέρωσις Ἐλ-
λάδος
1948 Ἡ Ἐνσωμάτωσις Δωδεκανήσου</p> |
|---|--|

ΠΙΝΑΞ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ

Τίτλος βιβλίου	Συγγραφεὺς ἢ ἐκδότης
1. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο	Ἄλκη Τροπαϊαίτη
2. Τὰ χρόνια τὰ παλιὰ	Ἄλκη Τροπαϊαίτη
3. Ἡ ἥρωϊς τῆς Ἐλλ. Ἐπαναστάσεως	Στεφ. Ξένου
4. Τὰ μεγάλα χρόνια	Γ. Βλαχογιάννη
5. Παιδιὰ τοῦ εἰκοσιένα	Τάχη Λάππα
6. Βάστα καυμένο Μεσολόγγι	Βακαλό-Παπαλουκά
7. Τὰ 100 ἑλληνικὰ χρόνια	Γατοπούλου
8. Ἱστορικὴ ἀνθολογία	Βλαχογιάννη
9. Ὁ Καραϊσκάκης	Γ. Βλαχογιάννη
10. Ὁ Κοραῆς	Συλλ. Ὠφελίμων βιβλίων
11. Ὁ Καποδιστριας	Συλλ. Ὠφελίμων βιβλίων
12. Παιδικὴ ἀνθολογία	Ἄντιγ. Μεταξά
13. Σχολικὴ Ἀνθολογία	Θεοδ. Γιαννοπούλου
14. Ἡ πολιτοκρία καὶ ἡ ἄλωσις τοῦ Μπιζανίου	Σπ. Κωνσταντινίδη
15. Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου	Φωκ. Φωτοπούλου
16. Ἱστορία τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου	Φωκ. Φωτοπούλου

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

‘Ο Μωάμεθ και οί ‘Ελληνες	Σελ.	5
Τά προνόμια του Πατριάρχη	»	7
Αί Κοινότητες	»	8
‘Η ζωή τών υπόδούλων ‘Ελλήνων	»	10
‘Ο έκπατρισμός τών ‘Ελλήνων	»	11
Οί κλέφται και οί άρματολοι	»	13
Οί ‘Ελληνες προοδεύουν εις τήν ναυτιλίαν και τὸ ἐμπόριον	»	15
Οί Φαναριῶται	»	16
‘Η παιδεία κατά τούς χρόνους τῆς δουλείας	»	18

ΤΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Τά εὐρωπαϊκά κράτη και οί υπόδουλοι ‘Ελληνες	»	22
Τὸ πρῶτον ἐπαναστατικὸν κίνημα τών ‘Ελλήνων	»	23
Τὸ δεύτερον ἐπαναστατικὸν κίνημα και ὁ Λάμπρος Κατσώνης	»	25
Τὸ τέλος του Λάμπρου Κατσώνη	»	26

ΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

‘Η Γαλλική ‘Επανάστασις	»	28
‘Ο Ρήγας Φεραίος	»	29
Τὸ Σούλι	»	32
Οί Σουλιῶται και ὁ ‘Αλῆ Πασᾶς	»	34
‘Η Φιλική ‘Εταιρεία	»	39

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1821

‘Η ‘Επανάστασις εις τήν Μολδαυίαν και εις τήν Βλαχίαν	»	42
Τὸ τέλος τῆς ‘Επανάστασεως εις τήν Μολδοβλαχίαν	»	44
‘Η ‘Επανάστασις εις τήν Πελοπόννησον	»	45
‘Ο άπαγχονισμός του Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε’	»	47
‘Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	»	49
Τά σχέδια του Κολοκοτρώνη	»	50

Ἡ μάχη εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος	Σελ.	54
Ἄ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦσος καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς	»	56
Ἡ μάχη εἰς τὰ Βασιλικά	»	58
Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν	»	59
Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου	»	59
Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις	»	62

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1822

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου		
Ἡ ἐκδίκησις τοῦ Κανάρη	»	65
Ἡ μάχη τοῦ Πέτα	»	67
Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι	»	69
Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	»	72

ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1822

Ἄ Μάρκος Μπότσαρης	»	75
Αἱ διχόνοιαι μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν	»	77
Οἱ Φιλέλληνες	»	78

ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1824.

Νέα σχέδια τῶν Τούρκων διὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος	»	80
Ἡ ὑποταγὴ τῆς Κρήτης. Ἡ καταστροφὴ τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν	»	81
Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα	»	83

ΤΟ ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1825

Ἄ Ἰμπραὴμ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Πελοπόννησον	»	86
Ἄ ἥρωικὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα	»	87
Αἱ ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἰμπραὴμ	»	89
Ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	»	90

ΤΟ ΕΚΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1826

Ἄ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰμπραὴμ πολιορκοῦν τὸ Μεσολόγγι	»	92
Ἡ ἥρωικὴ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου	»	93
Ἄ Ἰμπραὴμ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Κιουταχῆς εἰς Ἀττικὴν	»	96
Ἄ Γεώργιος Καραϊσκάκης καὶ ἡ μάχη εἰς τὴν Ἀράχωβα	»	98

ΤΟ ΕΒΔΟΜΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ—1827

Ἄ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη	»	10 ⁰
Ἡ ἐπέμβασις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	»	102

ΤΟ ΟΓΔΟΟΝ ΚΑΙ ΕΝΑΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1828-1829

‘Ο Ίωάννης ὁ Καποδίστριας	ε.λ.	105
‘Ο Ίμπραήμ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον	»	106
‘Η μάχη τῆς Πέτρας. Τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως	»	107

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ ΕΩΣ ΤΟ 1900

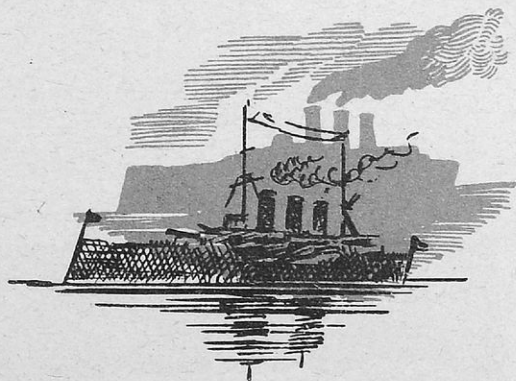
Τὸ τέλος τοῦ Καποδιστρίου	»	109
‘Η βασιλεία τοῦ Ὀθωνος	»	110
‘Η ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος	»	112
‘Η βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄	»	113
Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α΄ ἕως τὸ 1900	»	114

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1900 ΕΩΣ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα	»	119
‘Η Ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδί -1909	»	120
Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι	»	121

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

‘Ο Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος 1914-1918	»	128
‘Ο Παγκόσμιος πόλεμος 1930-1945	»	131
‘Ο Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος 1940-1941	»	134
‘Η κατοχὴ καὶ ἡ ἔθνικὴ ἀντίστασις 1941-1944	»	137
Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν	»	138
Αἱ κυριώτεραι χρονολ. τῆς Ἑλλην. Ἱστορίας τῶν Νέων Χρόνων	»	140
Πίναξ ἱστορικῶν ἀναγνωσμάτων	»	140

024000018063

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΑΞΙΣ Β΄

No 6. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

ΤΑΞΙΣ Γ΄

No 10. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

- » 12. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
- » 14. ΕΛΛΗΝΕΣ ΗΡΩΕΣ
- » 15. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- » 16. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- » 17. ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΑΞΕΙΣ Γ΄—Δ΄

(συνδιδασκόμεναι)

- No 21. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (α΄ έτος)
- » 22. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (β΄ έτος)
- » 24. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
- » 25. ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΑΞΙΣ Δ΄

- No 31. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
- » 32. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
- » 34. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
- » 35. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- » 36. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΑΞΙΣ Ε΄

- No 41. ΕΚΚΛΗΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ
- » 42. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
- » 44. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΩΝ
- » 45. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΝ
- » 46. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ
- » 47. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΑΞΕΙΣ Ε΄—ΣΤ΄

(συνδιδασκόμεναι)

- No 51. ΕΥΑΓΓΕΛ. ΠΕΡΙΚΟΠΙΑ
- » 53. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
- » 54. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ
- » 55. ΦΥΣ. ΠΕΙΡΑΜ. (α΄ έτος)
- » 56. ΦΥΣ. ΠΕΙΡΑΜ. (β΄ έτος)
- » 57. ΦΥΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ (α΄ έτος)
- » 58. ΦΥΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ (β΄ έτος)

ΤΑΞΙΣ ΣΤ΄

- No 61. ΚΑΤΗΧ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ
- » 62. ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
- » 64. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΥΡΩΠΗΣ
- » 65. ΧΑΡΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
- » 66. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ
- » 67. ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Έπιτελείον εκ των άριστων συγγραφέων βοηθητικών βιβλίων
- Περιεχόμενον σύμφωνον με τά νεωτέρας διδακτικής άρχάς, έπισημονικώς ήλεγμένον, μεθοδικόν και εύληπτον
- Είκονογράφησις άρτιωτάτη με συνεργασίαν διακεκριμένων ειδικών καλλιτεχνών
- Έκτύπωσις εις τάς τελειότερας χρωμολιθογραφικάς έγκαταστάσεις
- Έμφάνισις με έξώφυλλον πολύχρωμον και έσωτερικάς σελίδας έγχρώμους
- Έκδοσις επί έκλεκτου χάρτου και εις σχήμα πρακτικόν

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ 6 — ΤΗΛ. 237.647 ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ - Μ. Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΟΙ.

